

**Gürcüstanda azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərin ana dilini mənimsəməsinə
təsir edən amillər**

Aygül İsayeva

Təhsil fakültəsi, ADA Universiteti

Magistr dissertasiya işi

May, 2025

ADA UNİVERSİTETİ

MAGİSTR DİSSERTASIYA İŞİ

AYGÜL İSAYEVA

TƏSDİQ OLUNUB:

Elmi rəhbər: Dr. Elza Səmədova _____

Komitə üzvü: Dr. Abbas Abbasov _____

Komitə üzvü: Dr. Zəminə Ziyayeva _____

Təhsil fakültəsinin dekanı: Dr. Ülviyyə Mikayılova _____

Tarix: 20.05.2025

HƏQİQİLİK BƏYANATI

Mən ADA-nın plagiat siyasəti ilə tanış olmuşam və təsdiq edirəm ki, “Gürcüstanda azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərin ana dilini mənimsəməsinə təsir edən amillər” mənim şəxsi işimdir və heç bir təsdiq olunmamış əsəri ehtiva etmir. Bununla bildirirəm ki, ADA Universitetində magistratura səviyyəsi üzrə təqdim etdiyim bu magistrlik dissertasiyası, ilkin tədqiqat və nailiyyətim heç bir dərəcə və imtahan üçün təqdim olunmayıb.

İmza:

Tarix: 20. 05. 2025

Müəlliflik hüququ Aygül İsayevaya məxsusdur 2025.

Bütün hüquqlar qorunur.

Minnətdarlıq

Bu tədqiqatın başa çatdırılmasında mənə dəstək olan elmi rəhbərim, filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, hörmətli Elza Səmədovaya dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Onun istiqamətləndirici tövsiyələri sayəsində elmi işimi mühüm məlumatlarla zənginləşdirmək mümkün oldu. Elza xanım həm elmə verdiyi töhfələri, həm də yüksək insani keyfiyyətləri ilə dərin hörmət qazanmış ziyalı şəxsiyyətdir. Bir il ərzində bu elmi işin təkmilləşdirilməsində göstərdiyi ardıcıl dəstəyə görə Dr. Könül Abaslıya da dərin təşəkkürümü izhar etmək istəyirəm. Könül xanımın dissertasiyanı zərgər dəqiqliyi ilə yoxlaması və verdiyi məqsədyönlü məsləhətlər elmi işimin əhəmiyyətli dərəcədə təkmilləşməsinə töhfə vermişdir. Həmçinin müdafiə komitəsinin üzvləri Dr. Abbas Abbasov və Dr. Zəminə Ziyayevaya magistr dissertasiyama təkmilləşdirməyə yönəlmiş dəyərli tövsiyələrinə görə təşəkkür edirəm. Dr. Abbas Abbasov mənə birbaşa dərs deməsə də, onun elmi yanaşması və fikir yürütmə tərzini həmişə diqqətimi cəlb etmiş, tövsiyələrindən faydalanmaq arzum olmuşdur. Müdafiə komitəsinin üzvü qismində onun rəylərini dinləmək və bu tövsiyələrdən yararlanmaq mənim üçün xüsusi bir imkan oldu. Komitə üzvü olmasa da, təlim və tədris sahəsindəki yüksək peşəkarlığı ilə seçilən Dr. İlahə Hacıyevaya da elmi işimin Azərbaycan dilinin ədəbi normaları baxımından təkmilləşdirilməsinə göstərdiyi dəstəyə görə minnətdarlığımı bildirirəm. Sonda, Gürcüstan azərbaycanlılarına göstərilən dəstəyə və yaradılan imkanlara görə ADA Universitetinin rektoru cənab Hafiz Paşayevə, Təhsil fakültəsinin dekanı Dr. Ülviyyə Mikayılovaya, ADA Universitetinin Qazax Mərkəzinin əməkdaşı Kamal Musayevə, Azərbaycanın Gürcüstandakı səfirliyinə, SOCAR şirkətinə, eləcə də iki il ərzində mənə dərs deyən bütün müəllimlərimə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Xülasə

Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərin sayında hər il azalma müşahidə edilməklə yanaşı ana dilinin tədrisində də ciddi problemlər yaşanmışdır. 2006-cı ildə İlya Dövlət Universitetinin Azərbaycan dili və ədəbiyyat ixtisasına tələbə qəbulu dayandırıldıqdan sonra Gürcüstanda Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə yeni kadrların hazırlanması dayandırılmışdır. Nəticədə, məktəblərdə ana dili üzrə kadr çatışmazlığı meydana çıxmış, ana dilini tədris edən qeyri-ixtisas fənn müəllimlərinin sayı çoxalmışdır. Ana dili üzrə dərslərin azaldılması, dərslərin tərcüməsi zamanı kobud səhvlərə yol verilməsi, məktəblərdə ana dilini tədris edən qeyri-ixtisas fənn müəllimlərinin çoxalması, ana dili üzrə buraxılış (attestat) imtahanının ləğv edilməsi şagirdlərdə Azərbaycan dilinin mənimsənilməsində çətinliklər yaratmışdır. Bu tədqiqatın əsas məqsədi Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsinə təsir edən amilləri müəllim və şagirdlərin baxış bucağından tədqiq etməkdir. Mövzunun tədqiq edilməsində keyfiyyət tədqiqat metodundan istifadə edilmiş və 18 şagird arasında 3 fokus qrup müzakirə, 4 müəllim arasında isə yarı strukturlaşdırılmış müsahibə keçirilmişdir. Tədqiqat iştirakçıları məqsədli seçmə yolu ilə şəhər və kənd məktəbləri daxil olmaqla Gürcüstanda fəaliyyət göstərən 4 azərbaycandilli məktəblərdən seçilmişdir. Təhlil zamanı həm şagirdlər, həm də müəllimlər ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən əsas amillər kimi müəllimin fənn üzrə bilik səviyyəsini, Azərbaycan dili üzrə buraxılış imtahanının olmamasını, ana dili üzrə dərslərin azaldılmasını, digər fənlər üzrə dərslərin gürcü dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsi zamanı kobud səhvlərə yol verilməsini, valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoymalarını qeyd etmişdilər. Əlavə olaraq müəllimlər ana dilinin mənimsənilməsində Azərbaycan dili ilə bağlı əlavə tədbir və müsabiqələrin keçirilməsinin vacib olmasını, şagirdlər isə Gürcüstan dövlətinin

qoyduğu qayda-qanunların, qadağaların mənfi təsirini vurğulamışdılar. Tədqiqatın nəticəsi olaraq əldə edilən tapıntıların Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi və digər təhsil siyasəti ilə məşğul olan qurumları üçün etibarlı mənbə rolunu oynayacağını nəzərə alaraq Azərbaycan dilinin inkişafı ilə bağlı müəyyən təkliflər hazırlanmışdır.

Açar sözlər: Gürcüstanda azərbaycandilli məktəblər, Azərbaycan dili, ana dili üzrə dərslər, saatları, kadr çatışmazlığı, dərsliklər

Mündəricat

I FƏSİL: GİRİŞ	9
1.1. Problemin zəmini	9
1.2. Tədqiqatın məqsədi və əhəmiyyəti	11
1.3. Tədqiqat sualı.....	11
II FƏSİL: ƏDƏBİYYAT İCMALI.....	12
2.1. Gürcüstan azərbaycanlılarının məskunlaşması və azərbaycandilli məktəblərin tarixi.....	12
2.2. Gürcüstan azərbaycanlılarının ana dilində təhsil almaq hüquqları	15
2.3. Azərbaycanlı məktəblərdəki mövcud problemlər	16
2.3.1. Kadr çatışmazlığı	16
2.3.2. Ana dili üzrə dərslərin azaldılması	17
2.3.3. Müəllimlərin fənn üzrə bilik səviyyəsi	21
2.3.4. Şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsi.....	21
2.3.5. Dərslərin tərcüməsində yaşanan problemlər	24
2.4. Beynəlxalq təcrübə - İrlandiya nümunəsi	28
III FƏSİL: METODOLOGİYA	30
3.1. Tədqiqat iştirakçıları	31
3.2. Tədqiqat alətləri	32
3.2.1. Tədqiqat aləti - 1: Şagirdlər arasında fokus qrup müzakirə protokolu.....	32
3.2.2. Tədqiqat aləti - 2: Müəllimlər arasında yarı strukturlaşdırılmış müsahibə protokolu.....	34
3.2.3. Alətlərin validliyi haqqında məlumat.....	36
3.2.4. Alətlərin etibarlılığı haqqında məlumat	38
3.2.5. Tədqiqat alətinin sınağı barədə məlumat	38
3.3. Tədqiqatın etik məsələləri.....	40
3.4. Məlumatların toplanması	40
3.5. Məlumatların təhlili	40
IV FƏSİL: TAPINTILAR.....	42
4.1. Şagirdlər arasında aparılan fokus qrup müzakirə zamanı əldə edilən tapıntılar.....	42
4.2. Müəllimlər arasında aparılan yarı strukturlaşdırılmış müsahibə zamanı əldə edilən tapıntılar	50

4.3. Digər tapıntılar	60
V FƏSİL: MÜZAKİRƏ VƏ NƏTİCƏ	61
5.1. Təhsil siyasətinin icrasına məsul olan strukturlar üçün tövsiyələr.....	68
5.2. Məhdudiyyətlər və gələcək tədqiqatlar üçün tövsiyələr.....	70
ƏDƏBİYYAT.....	71
ƏLAVƏLƏR	83
Əlavə A İlya Dövlət Universitetinin Azərbaycan dili və ədəbiyyat ixtisası haqqında rəsmi məktubu	83
Əlavə B Dərsliklərdəki səhvlər	84
Əlavə C Tədqiqat aləti - 1: Şagirdlər arasında fokus qrup müzakirə protokolu	89
Əlavə D Tədqiqat aləti - 2: Müəllimlər arasında yarı strukturlaşdırılmış müsahibə protokolu	92
Əlavə E Etik Razılaşma Forması (valideynlərlə).....	94
Əlavə F Etik Razılaşma Forması (müəllimlərlə)	96

I FƏSİL: GİRİŞ

1.1. Problemin zəmini

Ana dili hər bir millətin milli kimliyinin, varlığının, mənəvi dəyərlərinin qorunmasında əsas amil hesab edilir. Bu baxımdan, bir millətin ana dilinin itirilməsi həmin millətin yaşadığı coğrafiyadan yox olması anlamına gəlir. Təhsil, Elm və Mədəniyyət məsələləri üzrə Birləşmiş Millətlər Təşkilatına görə (UNESCO, 2003) hər kəsin heç bir təsirə məruz qalmadan ana dilində təhsil almaq hüquqları var və təhsildə keyfiyyətin yüksəldilməsi məqsədilə hər bir şagirdin məktəbdə ana dilində təhsil almasının önəmli olduğu da həmin tədqiqatda vurğulanır. Ozfidanın (2017) araşdırmasından əldə edilən nəticələrə əsasən ana dili akademik nailiyyət üçün əsas həlledici amildir və məktəbdə ana dilində danışmaq şagirdlərdə özünə inamı, düşünmə qabiliyyətini artırır və söz azadlığını ifadə edir. Gürcüstanın ictimai məktəblərində ana dilində təhsil almaq imkanları, ana dilinin məişət dili səviyyəsinə enməsinin qarşısını almaq, milli kimliyin qorunması Gürcüstan azərbaycanlıları üçün ən önəmli məsələlərdən biridir.

Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərin sayı azaldıqca azərbaycanlı şagirdlərin ana dilində təhsil almaq imkanları da məhdudlaşdırılmışdır. Azərbaycan dilini tədris edən mütəxəssislərin Gürcüstanda hazırlanmaması da məktəblərdə ana dilinin tədrisi istiqamətində ciddi problemlər yaratmışdır. 2006-cı ildə İlya Dövlət Universitetinin Azərbaycan dili və ədəbiyyat ixtisasına tələbə qəbulu dayandırıldıqdan sonra Gürcüstanda Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə yeni kadrların hazırlanması dayandırılmışdır (İlya Dövlət Universiteti, 2024; Bax, Əlavə A). Nəticədə, məktəblərdə ana dili üzrə kadr çatışmazlığı meydana çıxmış, ana dilini tədris edən qeyri-ixtisas fənn müəllimlərinin sayında çoxalma müşahidə edilmişdir. Ana dili üzrə dərslərin azaldılması, dərslərin tərcüməsi zamanı kobud səhvlərə yol verilməsi, məktəblərdə ana dilini tədris edən qeyri-ixtisas fənn müəllimlərinin çoxalması, ana dili üzrə

buraxılış (attestat) imtahanının ləğv edilməsi şagirdlərdə Azərbaycan dilinin mənimsənilməsində çətinliklər yaratmışdır.

Bu tədqiqat Gürcüstanda azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərdə ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri araşdırır. Tədqiqat Gürcüstan azərbaycanlılarının milli kimliyinin qorunması baxımından aktual və əhəmiyyətlidir. Araşdırmadan əldə edilən nəticələrin Azərbaycan dilinin qorunması və məktəblərdə düzgün tədrisini təmin etmək məqsədilə data əsaslı qərarvermə üçün etibarlı mənbə rolunu oynaması gözlənilir. Bundan əlavə, mövcud elmi ədəbiyyatın təhlili zamanı bu mövzunun dərinlən araşdırılmadığı və məhdud sayda elmi ədəbiyyatın olduğu müəyyən edilmişdir. Bu tədqiqat elmi ədəbiyyatdakı mövcud boşluqları doldurmaqla yanaşı, Gürcüstan azərbaycanlıları arasında Azərbaycan dilinin məişət dili səviyyəsinə enməsinin qarşısını almaq üçün mövcud problemləri empirik şəkildə ortaya qoymağı, eyni zamanda problemlərin həlli istiqamətində töhfə verməyi hədəfləyir.

Beynəlxalq Şagird Qiymətləndirmə Proqramının (PISA) 2022-ci il tədqiqat nəticələri (Milli Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi, 2023) və digər araşdırmalar (İsayeva, 2024; Tabatadze və digərləri, 2014 (Tabatadzedə qeyd edildiyi kimi, 2016)) onu göstərir ki, Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsi qənaətbəxş deyil. Gürcüstanda yaşayan azərbaycanlı şagirdlərin ana dili üzrə bilik və bacarıqlarının, eyni zamanda əldə edilən nəticələrə təsir edən amillərin araşdırılmasına, eləcə də ana dilinin məişət dili səviyyəsinə enməsinin qarşısını almaq üçün bu sahədə tədqiqatların aparılmasına ehtiyac duyulur.

1.2. Tədqiqatın məqsədi və əhəmiyyəti

Tədqiqatın əsas məqsədi Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsinə təsir edən amilləri müəllim və şagirdlərin baxış bucağından tədqiq etməkdir. Bu tədqiqat qərarverici orqanlara Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərlə bağlı qərar qəbul etmə prosesinə dəstək olmaq baxımından əhəmiyyətlidir. Tədqiqatın sonunda əldə edilən tapıntılar Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi və digər təhsil siyasəti ilə məşğul olan qurumlar üçün etibarlı bir mənbə rolunu oynayacaq.

1.3. Tədqiqat sualı

Gürcüstanda azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərin ana dilini mənimsəməsinə təsir edən amilləri araşdırmaq məqsədi ilə həyata keçirilən tədqiqatda aşağıdakı suala cavab axtarılıb:

Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərin Azərbaycan dilini mənimsəməsinə təsir edən amillər hansılardır?

II FƏSİL: ƏDƏBİYYAT İCMALI

2.1. Gürcüstan azərbaycanlılarının məskunlaşması və azərbaycandilli məktəblərin tarixi

Gürcüstan etnik mənsubiyyət baxımından Cənubi Qafqazın ən rəngarəng ölkələrindən biridir. Azərbaycanlılar bu ölkənin əzəli əhalisi kimi say etibarilə gürcülərdən sonra ikinci yerdədir və əsasən kompakt şəkildə Kvemo Kartli (Borçalı) bölgəsində yaşayırlar. 2014-cü ildə əhalinin siyahıyaalınması nəticələrinə əsasən Gürcüstanda 233 min azərbaycanlı yaşayır bu da ümumi əhalinin 6,3%-ni təşkil edir (Gürcüstanın Milli Statistika İdarəsi, 2014).

Azərbaycanlıların əcdadlarının müasir Gürcüstan ərazisində minilliklər boyu məskunlaşdığını, bu torpaqlarda əzəli, yerli xalq olmasını ən qədim gürcü yazılı mənbələri də təsdiqləyir. B.e.ə. IV əsrdə Kür çayı boyunda buntürk tayfasının yaşaması ilə bağlı məlumata ən qədim gürcü yazılı qaynağında – “Moktsevai Kartlisay”da (Kartlinin xristianlığa keçməsi) rast gəlinir (Takaişvili, 1989: 33). Buntürk və qıpçaqların müasir Gürcüstan ərazisində məskunlaşmasını digər orta əsr gürcü salnaməsi - “Kartli çarlarının həyatı” da təsdiqləyir (Mroveli, 1979: 60). Hacıyevin (2014) araşdırmasında orta əsr gürcü yazılı mənbələrinə istinad edilərək buntürk, qıpçaq, peçeneq, sabir, xəzər, oğuz və digər türk tayfalarının Borçalı-Qarapapaq və Ahıska türklərinin etnogenezində mühüm rol oynaması, Gürcüstanda türk etnik varlığının təkamül mərhələləri tədqiq edilir. Azərbaycanlılarının öz tarixi torpaqlarında, Gürcüstan ərazisində minilliklər boyu məskunlaşması qədər məktəb tarixinin araşdırılması da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Gürcüstan azərbaycanlılarının tarixi vətənlərində ana dilində təhsil almaq imkanlarının yaradılması XIX əsrə təsadüf edir.

Gürcüstanda ilk azərbaycandilli məktəb 1847-1848-ci illərdə Tbilisidə təşkil edilmişdir. Kənd yerlərində isə ilk dəfə 1877-ci ildə Borçalı mahalının Qızılhacılı kəndində açılmışdır. 1977-ci ildə Gürcüstanda 174 Azərbaycan məktəbi fəaliyyət göstərirdi (İsmayilli, 1977).

Cədvəl 1-də göstərildiyi kimi, 1935-1936-cı tədris ilinin əvvəlində Gürcüstanda 319 Azərbaycan məktəbi fəaliyyət göstərirdi və bu məktəblərdə təhsil alan şagirdlərin sayı 31371 nəfər təşkil edirdi (Paşayev və digərləri, 2012: 278). 1944-cü ildə Axısqa türkləri öz vətənlərindən deportasiya olunmuşdur (Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi, 2022). Nəticədə, Adıgün, Axalsixe, Aspindza, Axalkalaki və Boqdanovkadakı Azərbaycan məktəbləri bağlanmışdır.

Cədvəl 1

1935-1936-cı tədris ilinin əvvəlində Gürcüstanda Azərbaycan məktəblərinin sayı

Rayonların adı	Məktəblərin sayı	Şagirdlərin sayı			Cəmi
		Hazırlıq və I – IV siniflər	V-VII siniflər	VIII-X siniflər	
Adıgün	61	5712	109	-	5821
Axalsixe	55	3857	175	-	4032
Borçalı	43	4151	834	-	4985
Aspindza	42	3186	212	-	3398
Başkeçid	39	3203	521	-	3724
Lüksemburq	29	2544	531	37	3112
Axalkalaki	9	771	30	-	801
Qarayazı	8	1273	120	-	1393
Gürciani	7	945	115	-	1060
Acaristan MSSR	6	290	38	-	328
Zalqa	5	428	63	-	491
Laqodexi	4	257	48	-	305
Kaspi	3	84	-	-	84
Tiflis	2	176	52	-	228
Tiflis şəhəri	1	492	150	68	710
Ağbulaq	2	175	-	-	175
Saqareco	1	215	46	-	161

Telavi	1	160	47	-	207
Boqdanovka	1	163	41	-	204
Qori	1	52	-	-	52
Cəmi Gürcüstan SSR	319	28134	3132	105	31371

Hazırda Gürcüstanda fəaliyyət göstərən 116 azərbaycandilli məktəbdən 79-u Azərbaycan, yerdə qalanları isə qarışıq, sektor məktəblərdir. Telavi bələdiyyəsində yerləşən Qaracalar kənd ictimai məktəbi və Bolnisi bələdiyyəsində yerləşən Xatisopli (Çatax – A.İ) kənd ictimai məktəblərində Azərbaycan bölməsi saxlanılsa da, bütün şagirdlər ancaq gürcü sektorunda təhsil alır (Təhsilin İdarəolunması üzrə İnformasiya Sistemi Mərkəzi, 2022). Hər iki məktəbdə ancaq gürcü sektoru fəaliyyət göstərdiyi üçün tədricən azərbaycanlı müəllimlərin də sayında azalma müşahidə edilmişdir. Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərin sayı illər ərzində Cədvəl 2-də göstərildiyi kimi dəyişmişdir (Qarabağlı, 2023: 967).

Cədvəl 2

Gürcüstanda azərbaycandilli məktəblərin sayı

İl	Say
1989	206
1989	183
1999	167
2009	124
2024	116

Cədvəl 2-də göstərildiyi kimi Sovetlər dövründə, 1989-cu ildə Gürcüstanda 206 azərbaycandilli məktəb fəaliyyət göstərmişdir, hazırda bu məktəblərin sayı sektor/bölmələr daxil olmaqla 116-dır.

Gürcüstanın Təhsil və Elm Nazirliyinin əməkdaşı Despina Koiava müsahibəsində azərbaycandilli məktəblərin sayının azalmasında əsas amillərdən biri kimi kadr çatışmazlığını vurğulamışdır (Əzizov, 2023). İqtisadiyyat üzrə fəlsəfə doktoru, ictimai fəal Aygül İsayeva Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyasına verdiyi müsahibədə məktəblərin bağlanma səbəbləri kimi kadr çatışmazlığını, infrastruktur problemlərini, valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoymalarını qeyd edir (Hacılı, 2022).

2.2. Gürcüstan azərbaycanlılarının ana dilində təhsil almaq hüquqları

Etnik azlıqların ana dilində təhsil almaq hüquqları Gürcüstan konstitusiyasında öz əksini tapıb. Gürcüstan dövlətinin qəbul etdiyi “Ümumi təhsil haqqında qanun”-a, Gürcüstan konstitusiyasının 4-cü maddəsinin 3-cü bəndinə əsasən gürcü dili ana dili olmayan şəxslərin öz ana dillərində tam ümumi təhsil almaq hüququna malikdirlər (Gürcüstan qanunvericiliyi, 2005). 1992-ci ildə Avropa Şurası Avropada milli azlıqların dillərini qorumaq və təbliğ etmək üçün Regional və ya Azlıqların Dilləri üzrə Avropa Xartiyasını qəbul etdi. Azlıqların dillərinin qorunmasına dair dünyada yeganə müqavilə olan bu Xartiya 1998-ci ildə qüvvəyə minmişdir (Avropa Şurası, 1998). 1999-cu ildə Avropa Şurasına üzv olarkən Gürcüstan öz üzərinə Xartiyayı ratifikasiya etmək öhdəliyini götürdü (Avropa Şurası, 2016). Həmçinin Gürcüstan ölkədə yaşayan etnik azlıqların hüquqlarının, o cümlədən ana dilinin, mədəniyyətinin qorunması ilə bağlı beynəlxalq konvensiyaları imzalamaqla Avropa Şurası qarışında öhdəlik götürüb (İnsan Hüquqları Tədrisi və Monitorinqi Agentliyi, 2019). “Milli azlıqların təhsil hüquqlarına dair

Haaqa tövsiyələrinə əsasən” milli azlıqlara mənsub şəxslərin öz milli kimliklərini (identiklik) qorumaq hüququ yalnız təhsil prosesi zamanı öz ana dilini lazımi səviyyədə öyrənmə bildikdə tam reallaşa bilər. Haaqanın tövsiyələrinə görə, dövlətlər azlıqların təhsil hüquqları ilə bağlı proaktiv siyasət həyata keçirməlidir. (Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisi Aparatı, 2023).

2.3. Azərbaycanlı məktəblərdəki mövcud problemlər

Bu bölmədə Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycanlı məktəblərdəki mövcud problemlərdən – kadr çatışmazlığı, ana dili üzrə dərslər saatlarının azaldılması, müəllimlərin fənn üzrə bilik səviyyəsi, o cümlədən dərsliklərin tərcüməsində yaşanan problemlərdən bəhs ediləcək.

2.3.1. Kadr çatışmazlığı

Qeyri-gürcüdümlü məktəblərdə yaşanan əsas problemlərdən biri kadr çatışmazlığı, peşəkar müəllimlərin olmamasıdır. Tabatadze və Gorgadze (2015) araşdırmalarında bir məktəbdə bir müəllimin 9 fəndən dərs deməsi faktını aşkar etmişdir. 2006-cı ildə İlya Dövlət Universitetinin Azərbaycan dili və ədəbiyyat ixtisasına tələbə qəbulu dayandırıldıqdan sonra Azərbaycan dili fənnini tədris edən müəllimlər arasında kadr çatışmazlığı yaranmışdır (İlya Dövlət Universiteti, 2024; Bax, Əlavə A). Nəticədə, azərbaycanlı məktəblərdə ana dilini tədris edən qeyri-ixtisas fənn müəllimlərinin sayı artmışdır. 2024-cü ilin iyul və avqust aylarında Gürcüstanda fəaliyyət göstərən 116 azərbaycanlı (qarışıq bölmələr daxil) məktəbin direktorları, direktor səlahiyyətlərini icra edənlər və müəllimləri ilə aparılan telefon sorğusuna əsasən məktəblərdə 322 Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəlliminin çalışdığı müəyyən edilmişdir və statistika aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir.

Cədvəl 3*Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimlərinin sayı*

Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimləri	Say
İxtisas fənn müəllimi	230
Qeyri-ixtisas fənn müəllimi	87
Orta məktəb təhsilli	5
Cəmi:	322

Cədvəl 3-də əks etdirildiyi kimi 322 müəllimdən 230-nun Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimliyi ixtisasını bitirdiyi, 87 müəllimin qeyri-ixtisas fənn müəllimi olduğu, 5 müəllimin isə ümumiyyətlə ali təhsilli olmadığı, orta ixtisas təhsili müəssisələrindən məzun olduğu bəlli olmuşdur. Sorğu nəticəsində 116 məktəbdən 59-unda işləyən müəllimlərin hamısının ixtisas fənn müəllimi, 20-də işləyənlərin hamısının qeyri-ixtisas fənn müəllimi, yerdə qalan məktəblərdə isə ixtisas və qeyri-ixtisas fənn müəllimlərinin qarışıq olaraq işlədiyini məlum olmuşdur (İsayeva, 2024).

2.3.2. Ana dili üzrə dərslər saatlarının azaldılması

Sovetlər İttifaqı dağıldıqdan və “keçid dövrünü” aşdıqdan sonra qeyri-gürcü xalqlar arasında gürcü dilinin öyrənilməsinə maraq artmışdır. Qeyri-gürcüdülli məktəblərdə gürcü dili üzrə dərslər saatları artırılmış və dövlət tərəfindən bir sıra layihələr həyata keçirilmişdir. Hətta, bütün azərbaycandilli məktəblərdə gürcü dili üzrə dərslər saatları həftədə 5 saat olduğu halda, ana dili üzrə dərslər saatlarının sayı azaldılaraq 3 saata (2 saat Azərbaycan dili, 1 saat Azərbaycan ədəbiyyatı və ya əksinə) kimi endirilmişdir.

Gürcüstanın Təhsil və Elm naziri Mixeil Çxenkelinin 3 may 2018-ci il tarixində “Milli kurikulumun təsdiq edilməsi haqqında” əmrə dəyişiklik edilməsi ilə bağlı imzaladığı fərmanda qeyd olunur: “Etnik azlıqların ana dilinə həftədə minimum 3 saat, maksimum 5 saat ayrılır. Əgər məktəb ikinci xarici dilin tədrisinə həftədə 1 və ya 2 saat ayırırsa, o zaman ana dilinə həftədə maksimum 3 saat ayrılmalıdır.” (Gürcüstan qanunvericiliyi, 2018). Ancaq milli kurikulumun təsdiq edildiyi dövrdə Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənninə ibtidai siniflərdə həftədə 8-9 saat, ümumi orta təhsil səviyyəsində həftədə 5-7 saat, tam orta təhsil səviyyəsində isə heç bir şərt olmadan həftədə 5 saat ayrılırdı. Belə ki, 2006-cı ildə Gürcüstanın Təhsil və Elm naziri Aleksandr Lomaianın imzaladığı “Milli kurikulumun təsdiq edilməsi haqqında” 841 sayılı əmrində fənlərin saatlar üzrə bölgüsü əks etdirilibdir. Kurikulumda Azərbaycan və ermənidilli məktəblər üçün nəzərdə tutulan dərslər cədvəlində ibtidai siniflərdə “ana dili və ədəbiyyat” fənninə həftədə 8-9 saat ayrıldığını görmək olur (Gürcüstan qanunvericiliyi, 2006).

Azərbaycan və erməni dilləri milli kurikulumuna daxil edilməməsinə baxmayaraq, Gürcüstanın qeyri-gürcüdilli məktəblərində müvafiq olaraq Azərbaycan və erməni dilləri tədris dili kimi istifadə olunur ki, bu da ümumi təhsil haqqında qanunda nəzərdə tutulmuşdur (Mekhuzla & Roshe, 2009). Milli azlıqların ana dilləri milli kurikulumun bir hissəsi deyil və bu fənlər “Ümumi təhsil haqqında” qanunun siyahısına daxil edilməyib. Buna görə də qeyd olunan fənlərin rast gəlinəndiyi mümkün olan yeganə sənəd milli kurikulumun saatlar üzrə bölgüsünü əks etdirən dərslər cədvəlidir. Gürcüstandakı qeyri-gürcüdilli məktəblərdə azlıqların dilləri Azərbaycan və Ermənistanın kurikulumuna və dərslərinə əsasən tədris edilir. Bu ölkələrdə ibtidai sinifdə həftəlik dərslər saati 7 saat olduğu halda Gürcüstanda 5 saatdır (yuxarı siniflərdə isə həftədə 2 saat Azərbaycan dilinə və 1 saat ədəbiyyata ayrılır və ya əksinə). Təhsil proqramında (Milli Tədris Planı) olan fərqlər müəllimlər üçün də çətinliklər yaradır və nəticədə müəllimlər tədris ili ərzində

ana dili dərsləyində nəzərdə tutulan proqramı sona kimi çatdırma bilmirlər (Barışiq və Vətəndaş Bərabərliyi Məsələləri üzrə Gürcüstan Dövlət Naziri Aparatı, 2014).

Gürcüstanda yeni kurikulum ilk dəfə 2005-ci ildə pilot layihə olaraq sınaqdan keçirildikdən sonra 2006-cı ildən ümumi təhsil sistemində tətbiq edilməyə başladı. Birinci təkmilləşdirilmiş kurikulumun həyata keçirildi dövr 2006-2010-cu illəri, ikinci təkmilləşdirilmiş kurikulum 2011-2016-cı illər, üçüncü təkmilləşdirilmiş kurikulum isə 2018-2024-cü illəri əhatə edir (Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi, 2024). Azərbaycan və Gürcüstanın təhsil proqramlarını müqayisə etdikdə Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənləri üzrə kurikulumda müəyyən fərqlərin olduğu müşahidə edilir (Bax, Cədvəl 4).

Cədvəl 4

Azərbaycan və Gürcüstanın təhsil proqramları arasındakı fərqlər

Azərbaycanda	Gürcüstanda
Azərbaycan dili fənninin məzmun xətləri (I–XI siniflər üzrə)	Etnik azlıqların dilləri fənni üzrə məzmun xətlər - (I–VI siniflər üzrə)
1. Dinləyib – anlama və danışma	1. Dinləmə və danışma
2. Oxu	2. Oxu
3. Yazı	3. Yazı
4. Dil qaydaları	
Ədəbiyyat fənninin məzmun xətləri (V–XI siniflər üzrə)	Etnik azlıqların dilləri fənni üzrə məzmun xətlər - (VII–IX siniflər üzrə)
1. Ədəbiyyat və həyat həqiqətləri	1. Mətnin qavranılması və təhlili
2. Şifahi nitq	2. Bilik və ideyaların paylaşılması
3. Yazılı nitq	

3. Dil və struktur xüsusiyyətlərindən istifadə

4. Strategiyalardan istifadə

Cədvəl 4-də göstərildiyi kimi Azərbaycan ədəbiyyatının məzmun xətlərinə ədəbiyyat və həyat həqiqətləri, şifahi nitq və yazılı nitq daxildir. Azərbaycan dilinin məzmun xətləri isə dinləyib – anlama və danışma, oxu, yazı və dil qaydalarından ibarətdir (Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu, 2013). Gürcüstanın Milli Tədris Planında (kurikulum) Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni birləşdirilərək “etnik azlıqların dilləri” kimi qeyd edilir. “Etnik azlıqların dilləri” adlı fənn dil və ədəbiyyatı özündə birləşdirməklə I–VI siniflərdə üç məzmun xəttindən (dinləmə və danışma, oxu və yazı), VII–IX siniflərdə isə dörd məzmun xəttindən (mətnin qavranılması və təhlili, bilik və ideyaların paylaşılması, dil və struktur xüsusiyyətlərindən istifadə, strategiyalardan istifadə) ibarətdir. X–XII siniflərdə etnik azlıqların ana dili və ədəbiyyatı inteqrasiya olunmuş şəkildə tədris olunur. “Etnik azlıqların dilləri”nə gürcülərdən başqa bütün etnik azlıqların dil və ədəbiyyat üzrə fənn kurikulumudur (Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi, 2024).

İki ölkənin təhsil proqramlarında fərqlər olduğu üçün Gürcüstanda Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimləri fənn kurikulumlarının tətbiqinə dair yeni metodologiya və strategiyalardan məlumatlı deyillər. Bu müəllimlərin fənn kurikulumlarının tətbiqinə dair təlimlərə qoşulmaları tədrisin keyfiyyətini artırma bilər.

2.3.3. Müəllimlərin fənn üzrə bilik səviyyəsi

2015-ci ildə Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyinə tabe olan Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Milli Mərkəzi (Müəllimlər Evi) tərəfindən müəllimlərin peşəkar inkişafına yönələn fəaliyyətlər başlandı, karyera irəliləyişinin sxemi təsdiqləndi və bir sıra islahatlar həyata keçirildi. İslahatlar nəticəsində fəaliyyətdə olan müəllimlər üçün dörd status müəyyən edildi: *təcrübəçi müəllim, baş müəllim, aparıcı müəllim və mentor*. Müəllimlər sertifikatlaşdırma imtahanlarında iştirak etdikdən sonra növbəti statusu əldə etmək imkanına malik olur və bu da öz növbəsində maaş artımı ilə nəticələnir (Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Milli Mərkəzi, 2015). Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimlərinin isə sertifikatlaşdırma imtahanlarında iştirak etmək və karyera yüksəlişindən bəhrələnmək imkanları 2022-ci ilə qədər yaradılmamışdır (Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi, 2022). Nəticədə, Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimləri 7 il ərzində çox aşağı maaş müqabilində müəllimlik fəaliyyətlərini davam etdirmişdilər.

2022-ci ildə Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə sertifikatlaşdırma imtahanında 239 təcrübəçi statusu olan müəllim iştirak etmişdir. Bu müəllimlərdən ancaq 18 nəfər 61%-lik baryeri keçə bilmiş və yalnız 9 nəfərə isə baş müəllim statusu verilmişdir (Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Milli Mərkəzi, 2024). Yeddi il ərzində müəllimlər üçün sertifikatlaşdırma imtahanlarında iştirak etmək imkanları yaradılmadığı üçün, müəllimlər peşəkar inkişaf və təkmilləşdirmə kurslarına cəlb edilməmiş və nəticədə çox aşağı nəticə əldə etmişdir.

2.3.4. Şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsi

2024-cü ilin fevral ayında Kvemo Kartli (Marneuli, Qardabani, Dmanisi, Bolnisi, Tetrtskaro), Kaxeti və Tbilisidə yerləşən azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlər arasında keçirilən eksperimentin (test) nəticələri şagirdlərin də ana dili üzrə bilik səviyyəsinin

aşağı olduğunu göstərmişdir. Eksperiment 8-12-ci siniflərdə təhsil alan 609 şagird arasında keçirilmişdir. Eksperiment çərçivəsində hər sinfin səviyyəsinə uyğun olaraq ana dilində oxuyub anlama və dil qaydalarını əhatə edən açıq və qapalı suallardan ibarət testlər tərtib edilmişdir. Maksimum 100 bal üzrə qiymətləndirilən testin nəticəsinə əsasən 609 şagirdin ədədi ortası 26 bal təşkil etmişdir. 591 şagird 65 baldan aşağı, 18 şagird isə 65 və daha yüksək nəticə göstərmişdir. Testin nəticələri ana dili üzrə bilik səviyyəsinin ürəkəçən olmadığını, şagirdlərin mətni oxuyub anlamada çətinliklər yaşadıklarını, Azərbaycan dili üzrə dil qaydalarına tam yiyələnmədiklərini, ana dilinin daha çox məişət dili səviyyəsində istifadə etdiklərini göstərmişdir (İsayeva, 2024).

“Azərbaycan dili üzrə I Regional Olimpiada”nın nəticələri də şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsinin aşağı olmasını göstərmişdir. Olimpiadada Kvemo Kartli (Marneuli, Qardabani, Dmanisi, Bolnisi), Kaxeti və Tiflisdə yerləşən azərbaycandilli məktəblərin 8-12-ci siniflərində təhsil alan 94 şagird iştirak etmişdir. 91 şagird 65 baldan aşağı, 3 şagird isə 65 və daha yüksək nəticə göstərmişdir. 94 şagirdin ədədi ortası 37.77 bal təşkil etmişdir (İsayeva, 2025).

Azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərdə oxuduğunu anlamaq bacarığının aşağı olması PISA 2022-ci ilin tədqiqat nəticələrində də əks olunub. PISA 2000-ci ildən İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı (OECD) tərəfindən təşkil olunur. Gürcüstanda bacarıqları müəyyən edən qiymətləndirmə tədqiqatları isə Milli Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi tərəfindən həyata keçirilir (Milli Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi, 2022). PISA 15 yaşlı şagirdlərin müasir cəmiyyətdə, xüsusən də oxu, riyaziyyat və təbiət elmlərində tam iştirak etmək üçün lazım olan bilik və bacarıqlara malik olub-olmadığını qiymətləndirmək məqsədi daşıyır. Testlər şagirdlərin mürəkkəb problemləri necə həll edə bilmələrini, tənqidi düşünmələrini, effektiv ünsiyyət qura bilmələrini, öyrəndiklərini məktəbdə və məktəbdən kənarında necə tətbiq edə bilmək dərəcəsini araşdırır (OECD, 2023). Gürcüstan ilk dəfə PISA-da 2009-cu ildə iştirak

etmişdir. Daha sonralar isə 2015, 2018 və 2022-ci illərdə həyata keçirilən qiymətləndirmələrdə iştirak etmişdir. 2022-ci ildə tədqiqatda Gürcüstanın 267 məktəbindən 6583 şagird iştirak etmişdir (Milli Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi, 2022). 2022-ci ilin nəticələrinə görə Gürcüstanda şagirdlər riyaziyyat, oxuyub-anlama və təbiət elmləri sahəsində OECD orta göstəricisindən aşağı bal toplayaraq 81 ölkə arasında 67-ci yerdə qərarlaşmışdır (OECD, 2023).

PISA 2022 məlumatlarına əsasən, azərbaycandilli şagirdlərin nailiyyətləri gürcüdüillə və rusdüillə məktəblərin şagirdlərinin nəticələrindən əhəmiyyətli dərəcədə aşağıdır. Gürcü və azərbaycandilli şagirdlər arasında riyaziyyat fənni üzrə fərq 73 bal, oxu üzrə 80 bal, təbiət fənləri üzrə isə 81 baldır. Cədvəl 5-də göstərilədiyi kimi, azərbaycandilli məktəblərin şagirdləri sadalanan üç sahədən ən aşağı balı oxu məzmun xətti üzrə qiymətləndirilmə meyarından toplayıblar. Belə ki, oxu məzmun xətti üzrə azərbaycandilli şagirdlərlə gürcüdüillə şagirdlər arasında bal fərqi 80, azərbaycandilli şagirdlərlə rusdüillə şagirdlər arasında bal fərqi 95 olmuşdur (Milli Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi, 2023).

Cədvəl 5

PISA 2022 nəticələrinə əsasən məktəblərdə şagirdlərin nailiyyəti

	Oxu	Riyaziyyat	Təbiət elmləri
Gürcüdüillə şagirdlər	377	394	388
Rusdüillə şagirdlər	392	393	399
Azərbaycandilli şagirdlər	297	321	307

PISA 2018 nəticələrində də ən aşağı göstərici azərbaycandilli məktəblərin şagirdləri arasında olmuşdur. Gürcü və azərbaycandilli məktəblərin şagirdləri arasında oxuyub-anlama üzrə fərq 96, rusdüillə və azərbaycandilli məktəblərin şagirdləri arasındakı fərq isə 112 olmuşdur (Milli

Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi, 2020). PISA 2018 və 2022 nəticələrinə əsasən, azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlər arasında oxu məzmun xətti üzrə qiymətləndirilmənin xeyli aşağı olmasını kadr çatışmazlığı, eləcə də keyfiyyətli təhsilin təmin edilməməsi ilə əlaqələndirmək olar.

Tabatadze və digərləri (2014, Tabatadzedə qeyd edildiyi kimi, 2016) araşdırmasına əsaslanaraq qeyri-gürcüdülli məktəblərdə ibtidai siniflərdə oxuyan şagirdlərin həm ana dilləri, həm də ikinci dilləri üzrə oxu nəticələrinin aşağı olduğunu qeyd edirlər. Digər etnik azlıqlarla müqayisədə azərbaycanlılar daha aşağı nəticə göstərmişdilər. İmtahanda iştirak edən şagirdlərin 44,2%-i ana dilləri olan Azərbaycan dilindən aşağı, 19%-i orta, 25,6%-i orta yüksək və ancaq 10%-i yüksək bal toplamışdılar. Ana dili tədrisinin keyfiyyətinin aşağı olması digər fənlərin, xüsusilə də ikinci dil (GSL) kimi gürcü dilinin öyrənilməsinə də mənfi təsir etdiyi qeyd olunur, eyni zamanda səbəb olaraq linqvistik köçürmə səmərəsizliyi vurğulanır.

2.3.5. Dərsləklərin tərcüməsində yaşanan problemlər

Qeyri-gürcüdülli məktəblərin dərsləklərlə təmin edilməsi Sovetlər dövründə qonşu ölkələrin dəstəyi ilə həyata keçirilirdi. Azərbaycan dilində olan dərsləklər şərqdə ilk mətbuat hesab edilən 1920-ci ildə təsis edilmiş “Azərnəşr” nəşriyyatında çap edilirdi. 1960-cı ildə “Azərnəşr”in bazasında “Maarif” nəşriyyatı yaradıldıqdan sonra dərsləklərin nəşri bu nəşriyyata həvalə edildi. Gürcüstandakı azərbaycandilli məktəblərin Azərbaycan dilində dərsləklərlə təmin edilməsi də bu nəşriyyatlar vasitəsilə həyata keçirilirdi (Azərbaycan Milli Kitabxanası, 2020). 1994-cü ildən bu günə qədər Azərbaycandan Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblər üçün 650 mindən çox dərslək və digər metodik vəsaitlər göndərilmişdir (Mehdiyev, 2024). 2006-2007-ci tədris ilində Gürcüstanda bütün gürcüdülli məktəblər üçün milli kurikulum

təqdim edildi. Qeyri-gürcüdülli məktəblərdə isə yeni kurikulumun tətbiqinə 2008-ci ildən başlandı (Tabatadze, 2009). 2006-2007-ci tədris ilində Azərbaycandan göndərilən dərsliklərin sayı 71000 idisə, artıq 2008-ci ildə bu rəqəm 21000-ə kimi azaldılmışdır. Qonşu ölkələrdən qeyri-gürcüdülli məktəblər üçün göndərilən dərsliklər Gürcüstanın kurikulum məqsədləri ilə uzlaşmadığı üçün tədris prosesində, vahid milli imtahanların verilməsində müəyyən çətinliklər yaranırdı (Mekhuzla & Roshe, 2009). Yeni kurikulumu uyğun olaraq qeyri-gürcüdülli məktəblər üçün dərsliklərin gürcü dilindən Azərbaycan, abxaz, osetin, rus və erməni dillərinə tərcüməsi həyata keçirildi. Ancaq dərsliklərdə ciddi tərcümə problemlərinin olması müəllimlər və valideynlər tərəfindən dəfələrlə vurğulanmış, keyfiyyətsiz tərcümənin məzmunu anlamaqda çətinliklər yaratdığına diqqət çəkilmişdir (Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisi Aparatı, 2009). Qeyri-gürcüdülli məktəblər üçün dərsliklərin tərcüməsinə 2005-ci ildə başlanılmışdır və düzgün redaktə edilmədiyi üçün tərcümədə xeyli sayda səhvlər aşkar edilmişdir (Tabatadze, 2016). Tabatadzenin (2015) araşdırmasında qeyri-gürcüdülli məktəblər üçün tərtib edilən dərsliklərdə məzmun, tərcümə keyfiyyəti problemlərinin, müxtəlif azlıqlara qarşı ayrı-seçkilik elementlərinin olması, eləcə də Gürcüstanın müxtəlifliyi və mədəniyyətlərarası aspektlərinin olmaması müəyyən edilmişdir. Həmin tədqiqatda, fokus qrup müzakirələr zamanı “alban tarixçisinin erməni tarixçisi, Məhəmmədin peyğəmbər deyil, falçı kimi” yazılmasının azlıqlara qarşı təhqir olması vurğulanmışdır. Bununla belə, yeni təkmilləşdirilmiş kurikulumun təqdim edilməsi ilə dərsliklərdə müəyyən dəyişikliklər həyata keçirilmişdir.

Təhsil və Elm Nazirliyi tərəfindən 2011-ci ildə 2011-2016-cı illər üçün təkmilləşdirilmiş milli kurikulum qəbul edildi. Qeyri-gürcüdülli məktəblərdə 1-6-cı siniflər üçün yeni kurikulum və yeni dərsliklərin tətbiqinə 2012-2013-cü tədris ilində başlandı. Dərsliklər bu dəfə ikidilli (bilingual) olaraq təqdim edildi: məzmunun 70%-i ana dilində, 30%-i isə gürcü dilində

saxlandı. 7-12-ci siniflər üçün isə dərsliklər 2013-2014-cü tədris ilində təqdim edildi. Bununla belə, müəllimlər, şagirdlər və valideynlər dövlət dilində təqdim edilən materialı anlamaq üçün kifayət qədər gürcü dili üzrə biliklərə sahib olmadıqlarından şagirdlərin dərsliyin gürcü dilində yazılan hissəni anlamaqda çətinlik çəkdikləri ortaya çıxdı (Barışiq və Vətəndaş Bərabərliyi Məsələləri üzrə Gürcüstan Dövlət Naziri Aparatı, 2014). Həmçinin çoxdilli (ikidilli) kadrların hazırlanması, məktəblərə cəlb edilməsi və keyfiyyətli dərsliklərin tərtib edilməsi problem olaraq qalmaqda davam etdi (Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisi Aparatı, 2018).

2016-cı ildə Gürcüstan Təhsil və Elm Nazirinin 40/N sayılı əmri ilə 2018-2024-cü tədris ili üçün milli kurikulumun ibtidai və baza səviyyəsi təsdiq edildikdən sonra yeni tədris planına uyğun olaraq yeni dərsliklər işlənilib hazırlandı. 1-7-ci siniflər üçün yeni dərsliklərin tərtib edilməsinə 2018-ci ildə başlandı, ancaq xeyli sayda səhvlər aşkar edildiyi üçün dərsliklərin dərc edilməsi 2019-cu ilə kimi yubadıldı (Gürcüstan Parlamentinin Təhsil və Elm Komitəsi, 2022).

Qeyri-gürcüdülli məktəblər üçün nəzərdə tutulan dərsliklərin tərcümə edilməsinə 20 ilə yaxın zaman sərf edilməsinə baxmayaraq, 2024-2025-ci tədris ilində məktəblərdə istifadə edilən dərsliklərdə hələ də xeyli sayda məzmun, leksik və qrammatik səhvlərin, eləcə də milli azlıqlara qarşı ayrı-seçkilik elementlərinin olması müşahidə edilməkdədir. Məsələn, müəllifləri Caparidze və digərləri (2021: 64) olan 5-ci sinif riyaziyyat dərsliyində leksik norma pozulmuş, "...hava dəyişkən idi" əvəzinə "...*hava müxtəlif cür idi*" kimi tərcümə edilmişdir. Eyni səhifədə Azərbaycan dilinin qrammatik norması da pozulmuşdur: "...avqustun beşində və onunda yağış yağırdı" əvəzinə "...*avqustun beində və onundayağış yağırdı*", "Nika nə birinci yeri tutdu, nə də axırıncı" əvəzinə isə "*Nika nə birinci yeri tutdu nə də axırıncı*" yazılmışdır. Dərslikdə milli azlıqlara qarşı ayrı-seçkilik elementləri də müşahidə edilməkdədir, belə ki, dərslikdəki bütün oğlan və qız adları ancaq gürcü adlarından ibarətdir (Bax, Əlavə B-dəki Şəkil B1).

Müəllifləri Qoqışvili və digərləri (2020: 42) olan 3-cü sinif riyaziyyat dərsliyində də leksik norma pozulmuşdur: “*Qvantsa 3 lari qoydu*”. Eyni səhifədə orfoqrafik qayda pozuntusuna da rast gəlinir: “*Aleksandr 86-dan əvvəlcə 30-u çıxdi*”. Digər dərsliklərdə olduğu kimi bu dərslikdə də azərbaycanlı adına rast gəlinmir (Bax, Əlavə B-dəki Şəkil B2). Müəllifləri Qoqışvili və digərləri (2023: 42, 63, 70) olan 2-ci sinif riyaziyyat dərsliyində isə bəzi tapşırıqların izahı Azərbaycan dilinə tərcümə edilməyib, rus dilində verilibdir (Bax, Əlavə B-dəki Şəkil B3).

9-cu sinif üçün nəzərdə tutulan “Vətəndaşlıq” dərsliyində fonetik norma pozulmuşdur. Müəllifləri Baçilava və digərləri (2022) olan bu kitabın üz qabığında “Şagird kitabı” yazmaq əvəzinə “Şagid kitab” yazılıbdır (Bax, Əlavə B-dəki Şəkil B4). Dərsliklərdə olduğu kimi müəllimlər üçün metodik vəsaitdə də xeyli sayda səhvlər mövcuddur. Məsələn, müəllifləri Kldiaşvili və digərləri (2024) olan 2-ci sinif “İncəsənət” fənni üzrə müəllimlər üçün nəzərdə tutulan metodik vəsait tərsinə (baş-ayaq) çap edilibdir (Bax, Əlavə B-dəki Şəkil B5).

20 ilə yaxın bir dövr ərzində azərbaycandilli məktəblər üçün nəzərdə tutulan dərsliklərin tərcümə keyfiyyətində əsaslı təkmilləşmənin olmaması məsul qurumların problemin həlli üçün uğurlu həll yolu tapa bilməmələrini əks etdirir. Dərsliklərin düzgün tərcümə edilməməsi, Azərbaycan ədəbi dilinin normalarının pozulması şagirdlərin təkcə həmin fənni qavramasına çətinlik törətmir, həm də ana dilimizdə özlərini düzgün formada ifadə etmələrinə də mənfi təsir edir.

2.4. Beynəlxalq təcrübə - İrlandiya nümunəsi

Azlıqların dillərinin mənimsənilməsində ən böyük çağırışlardan biri həm makro, həm də mikro səviyyədə dildən istifadə imkanlarının təmin edilməsidir (Ó Duibhir, 2019). Makro səviyyə bu dildə danışanların sayını, cəmiyyətdəki statusunu, mediada istifadəsini və linqvistik mənzərəni əhatə edir. Mikro səviyyə evdə valideynlər, bacı, qardaş ilə dildən istifadəni, eləcə də cəmiyyətdə həmyaşıdları ilə bu dildən istifadəni əhatə edir (Cenoz, 2009). Tədqiqatçılara görə təhsil sistemi etnik azlıqların dillərinin dirçəldilməsi, yaşadılması və gücləndirilməsində mühüm rol oynayır (Fishman, 1991; Hornberger, 2008; Manterola və digərləri, 2013) və məktəblər müstəqil şəkildə dilin dirçəldilməsi, təkbaşına etnik azlığın dilinin yaşadılması işinin öhdəsindən gələ bilməzlər (Baker, 2003; Manterola, 2013; McCarty, 2008; Skutnabb-Kangas, 2008). Ó Duibhirə görə (2019) məktəblərin dövlət (makro) və icma (mikro) səviyyəsində dəstəklənməsi vacibdir. Tarix boyu dəyişikliklərə məruz qalmış irlandların ana dillərinin makro və mikro səviyyədə qorunmasını nəzərdən keçirmək və Gürcüstan azərbaycanlılarının ana dilinin qorunmasında oxşar addımları atmaq faydalı təcrübə olardı.

19-cu əsrin əvvəllərində İrlandiyada irland dilində danışanların sayı 4 milyondan çox idi. “Böyük Aclıq”dan sonra irland dilinə olan münasibət dəyişmiş, bu dil kasıbçılıq və güc çatışmazlığı ilə eyniləşdirilmişdir (Ó Fiannachta, 1974). İngilis dilinin dünyada güclü statusa sahib olması irlandları cəlb etmiş və bu dil onlara biznes, ticarət və kommersiya dili kimi təqdim edilmişdir. İngilis dili güc, tərəqqi, sərvət, məşğulluq, daha yaxşı gələcək və həyatla əlaqələndirilmişdir. İrlandiya təhsil sistemi şagirdləri, tələbələri iş həyatına hazır olmaq üçün irland dili əvəzinə ingilis dilini seçməyə təşviq edirdi (Ó' Ceallaigh & Ní Dhonnabháin, 2015). Corson (1993: 7) ictimaiyyətin münasibətinin bir dildən digər dilə necə dəyişməsində təhsilin çox güclü rol oynadığını qeyd edir: “...təhsil mütəmadi olaraq onun müəyyən etdiyi normalardan

fərqli olan dil istifadəçilərini sıxışdırma, hökmranlıq edə və səlahiyyətlərini məhdudlaşdırma bilər”.

Təhsil sistemində edilən islahatlardan sonra irland dili məktəblərdə tədris edilməyə başladı və məktəbi bitirmək haqqında şəhadətnaməni (Leaving Certificate) almaq üçün irland dilindən imtahan əsas məcburi imtahanlardan biri oldu (Ó' Ceallaigh & Ní Dhonnabháin, 2015).

Dünya təcrübəsini təhlil edərkən İrlandiyada yerli əhalinin üzləşdiyi çətinliklərlə Gürcüstan azərbaycanlılarının üzləşdikləri problemlər arasında oxşarlığı görmək olur. İrlandların ana dili yer üzündən silinmək və əsas biznes dili olan ingilis diliylə əvəz edilmək təhlükəsi ilə üzləşmişdir. Ancaq bunun qarşısı alınmış və irland dilinin yenidən dirçəlməsi üçün yuxarıda qeyd olunan müəyyən proqramlar, layihələr həyata keçirilmiş, məktəbi bitirmək haqqında şəhadətnaməni almaq üçün irland dilindən imtahanın verilməsi məcburi olmuşdur (Darmody & Daly, 2015). Gürcüstanda da valideynlərin övladlarını gürcüdülli məktəblərə qoyması halları çoxalır və buna əsas səbəb kimi gürcü dilini bilməyin əmək bazarında daha rəqabətli olmalarında, daha uğurlu və parlaq gələcəyin qurulmasında bir imkan olması göstərilir. Gürcüstanda 2018-2019-cu tədris ilindən başlayaraq Gürcüstanın Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyi XI və XII sinif şagirdləri üçün buraxılış imtahanlarının ləğv edilməsi ilə bağlı qərar qəbul edilmişdir (Gürcüstanın Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyi, 2019). Nəticədə ana dilinə olan maraq bir qədər də azalmışdır. İrlandiyanın təhsil sistemində aparılan islahatlara uyğun olaraq ana dilinə olan marağı artırmaq üçün buraxılış imtahanlarının bərpası və məktəbi bitirmək haqqında şəhadətnaməni almaq üçün isə Azərbaycan dilindən imtahanın məcburi olması məqsədəuyğun olardı.

III FƏSİL: METODOLOGİYA

Mövzunun tədqiq edilməsində keyfiyyət tədqiqat metodundan istifadə edilmişdir. Keyfiyyət tədqiqat metodu hadisələrin zəngin təsvirini verməyə kömək edir (Sofaer, 1999). Tədqiqat dizaynı olaraq keyfiyyət tədqiqat metodunun altı əsas yanaşmalarından biri olan fenomenoloji üsula müraciət edilmişdir. Fenomenoloji tədqiqatda tədqiqatçı iştirakçılar tərəfindən təsvir edilən fenomen haqqında fərdlərin yaşadıkları təcrübələri təsvir edir. Bu tədqiqat dizaynı güclü fəlsəfi əsaslara malikdir və adətən müsahibələrin aparılmasını nəzərdə tutur (Creswell & Creswell, 2018). Keyfiyyət metodologiyasında fokus qrup müzakirə və müsahibələr ən geniş istifadə edilən data (məlumat) toplama metodudur. Fokus qrup müzakirə və yarı strukturlaşdırılmış müsahibələr vasitəsilə şagirdlərin, eləcə də müəllimlərin fikirlərini müfəssəl şəkildə, təfəssilatı ilə öyrənmək mümkündür. Tədqiqat sualını daha aydın şəkildə cavablandırmaq, eləcə də fokus qrup müzakirə və yarı strukturlaşdırılmış müsahibələrin vacib olduğunu göstərmək üçün Cədvəl 6-da data mənbələri təqdim edilir:

Cədvəl 6

Data mənbələri

Araşdırma sualı	Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan şagirdlərin Azərbaycan dilini mənimsəməsinə təsir edən amillər hansılardır?
Məqsəd	Şagirdlərin ana dilini mənimsəməsinə təsir edən amilləri müəyyən etmək
Metod	Keyfiyyət / Müsahibə
Araşdırma aləti	<ul style="list-style-type: none"> • Fokus qrup müzakirə • Yarı strukturlaşdırılmış müsahibələr
Seçmə	Məqsədli seçmə

Tədqiqat	• Şagirdlər
iştirakçıları	• Müəllimlər
Mənbə	Transkript

3.1. Tədqiqat iştirakçıları

Gürcüstanda 116 azərbaycandilli məktəb fəaliyyət göstərir. Bu məktəblər Tbilisi (3 məktəb), Kvemo Kartli (104 məktəb) və Kaxeti (9 məktəb) bölgələrində yerləşir (Təhsilin İdarəolunması üzrə İnformasiya Sistemi Mərkəzi, 2022). Bu tədqiqatda əsas iki hədəf əhali (populyasiya) - şagirdlər və müəllimlər seçilmişdir. Tədqiqatın bütün məktəbləri əhatə etməsi çətin olduğu üçün əlçatan əhali (populyasiya) məqsədli seçmə yolu ilə tədqiqatın aparıldığı (İsayeva, 2024) və nəticəsi aşağı olan şəhər və kənd məktəbləri daxil olmaqla Gürcüstanda fəaliyyət göstərən 4 azərbaycandilli məktəblərdən seçilmişdir. Keyfiyyət tədqiqatlarında ən geniş yayılmış seçmə üsullarından biri məqsədli seçmədir. Tədqiqatçı tədqiqat sualına cavab vermək üçün ən məhsuldar nümunəni seçir (Marshall, 1996). Tədqiqatda iştirak etmək üçün 11-ci sinif şagirdləri seçilmişdir. 11-ci sinif şagirdləri məktəbi bitirmək üzrə olduqları üçün artıq Azərbaycan dilinin bütün qayda-qanunlarına, nitq mədəniyyətinə, nitqin leksik, qrammatik və s. qaydalarına yiyələnmişdir və verilən tədqiqat suallarına daha dolğun cavab verə bilmələri gözlənilirdi. Gürcüstanda təhsil 12 illikdir, 12-ci sinif şagirdləri universitetə hazırlıqla bağlı məşğul olduqlarından, eləcə də məktəbə mütəmadi gəlmədikləri üçün tədqiqata cəlb edilməsi vaxt baxımından çətindir. Həmçinin 12-ci siniflər üçün Azərbaycan dili dərsləri mövcud deyil (dərslilər Azərbaycandan gətirilir). Bu səbəbdən tədqiqatda iştirak etmək üçün 12-ci deyil, 11-ci sinif şagirdləri seçilmişdir. Tədqiqat alətlərinin hazırlanması zamanı (fokus qrup) zəif, orta və

yaxşı oxuyan şagirdlərin hər birinin seçilmək imkanı olmuşdur. Hər fokus qrupda 6 nəfər olmaqla 18 nəfər şagirdin iştirakını təmin edən 3 fokus qrup müzakirə təşkil edilmişdir.

Patton (1990: 169) keyfiyyət tədqiqatının iştirakçılarında məqsədli seçmə üçün "məlumatla zəngin" olmağı tövsiyə edir. Məqsədli seçmə müvafiq və faydalı məlumat vermək ehtimalı yüksək olan respondentləri seçmək üçün istifadə olunur (Kelly, 2010: 317). Tədqiqatda iştirak edən müəllimlər isə təcrübəli, minimum 10 illik iş stajına malik olan və tam orta təhsildə Azərbaycan dilini tədris edən müəllimlər olmuşdur. Təcrübəli müəllimlərin Milli Tədris Planında ana dili üzrə dərslər saatlarında baş verən dəyişiklikləri zaman-zaman izləmək imkanları olub və mövzu ilə bağlı kifayət qədər geniş məlumatla malikdirlər. Bu tədqiqatda ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri müəyyənləşdirmək üçün məlumat toplama prosesində tədqiqat aləti olaraq 4 müəllim arasında yarı strukturlaşdırılmış müsahibə keçirilmişdir.

3.2. Tədqiqat alətləri

Bu araşdırma üçün hədəf qrupdan asılı olaraq iki tədqiqat aləti hazırlanmışdır. Fokus qrup müzakirə protokolu şagirdlər üçün, yarı strukturlaşmış müsahibə protokolu isə müəllimlər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

3.2.1. Tədqiqat aləti - 1: Şagirdlər arasında fokus qrup müzakirə protokolu

Fokus qrup müzakirələrdə fərdlərin müəyyən məsələlərlə bağlı sahib olduqları bir sıra fikir və hisslər haqqında məlumatlar əldə edilir və mövzu ilə bağlı rəylər kollektiv müzakirə şəraitində öyrənilir (Rabiee, 2004). Şagirdlərdən məlumatların toplanması zamanı tədqiqat aləti olaraq fokus qrup müzakirədən istifadə olunmuşdur və zəif, orta və yaxşı oxuyan şagirdlərin hər birinin tədqiqata cəlb edilmək imkanı olmuşdur. Krueger və Casey (2000) fokus qrup müzakirə

zamanı kiçik qruplar daha böyük potensial nümayiş etdirdiyi üçün altı ilə səkkiz arasında iştirakçı təklif edir. Hər qrupda 6 nəfər olmaqla 3 fokus qrup təşkil edilmişdir. Kiçik qrupun əsas üstünlüklərindən biri də budur ki, hər iştirakçının çıxışına daha çox vaxt ayırmaq mümkün olmuşdur, bu da öz növbəsində hər bir iştirakçıdan daha dolğun və ətraflı məlumatların əldə edilməsinə imkan yaratmışdır. Fokus qrup müzakirəni həyata keçirmək üçün onlayn üsula müraciət edilmiş və iştirakçılar qabaqcadan məlumatlandırılmışdır.

Tədqiq olunan mövzunun mürəkkəbliyinə, sualların və iştirakçıların sayına əsasən, hər qrup müsahibəsi təxminən 1-2 saat davam edir. Buna görə də, iştirakçılara vaxt ayırmaları barədə qabaqcadan xəbərdarlıq etmək etik və yaxşı təcrübə hesab edilir (Rabiee, 2004). Hər bir iştirakçıya öncədən fokus qrup müzakirəyə təxminən nə qədər vaxt sərf edilməsi ilə bağlı ətraflı məlumat verilmişdir. Fokus qrup müzakirə təxminən 1 saat davam etmişdir.

Fokus qrup müzakirədən əvvəl şagirdlərdən və onların valideynlərindən audioyazı üçün yazılı formada icazə alınmışdır. Audioyazı zamanı iştirakçıların səsi aydın olur və təhlil prosesini asanlaşdırır.

Fokus qrup müzakirə moderatorun iştirakçıları salamlaması tədqiqatda iştirak etdikləri üçün təşəkkür etməsi, qaydaların izahı, iştirakçıların özlərini təqdim etməsi ilə başlanmışdır.

Fokus qrup müzakirə protokolu cəmi 14 sual olmaqla bir ümumi, üç giriş, yeddi əsas və üç bağlı (nəticə) suallarından ibarətdir. Suallar tədqiqatçının müşahidələrinə əsasən tərtib edilmiş, daha sonra pilot sınaq və ekspert rəyi nəticəsində təkmilləşdirilmişdir. Ümumi və giriş hissədə yer alan suallar şagirdləri tədqiqata hazırlamaq məqsədi daşıyan suallardan ibarətdir. Əsas hissədə yer alan suallar ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri müəyyən etmək məqsədi daşıyır. Fokus qrup müzakirə protokolunda yer alan 3-cü sual “evdə danışdığınız dili məktəbdə də öyrənmək sizin üçün nə dərəcədə vacibdir?” Bərbutə və İovunun (2020) elmi

məqaləsindən götürülmüşdür. “Azərbaycan dilinin tədrisi ilə bağlı cari vəziyyəti necə dəyərləndirə bilərsiniz?”, “Azərbaycan dilinin tədrisinə müsbət və mənfi təsir edən amillər hansılardır?”, eləcə də “Azərbaycan dilinin mənimsənilməsinə, sizcə, başqa hansı amillər təsir edir?” sualları da əsas açar suallar hesab edilir (7-ci, 8-ci və 13-cü suallar). Bu suallar vasitəsilə şagirdlərdən dilin mənimsənilməsinə təsir edən yeni amilləri müəyyənləşdirmək mümkün olmuşdur.

Nəticə hissədə yer alan suallar isə tədqiqatla bağlı əlavə məlumatlar əldə etmək məqsədi daşıyır. Fokus qrup müzakirə protokolunda əvvəlcədən təyin olan suallardan əlavə lazım gəlmiş təqdirdə əlavə 2 prob (əlavə araşdırma sualları) sualların verilməsi də nəzərdə tutulmuşdur (Bax, Əlavə C).

3.2.2. Tədqiqat aləti - 2: Müəllimlər arasında yarı strukturlaşdırılmış müsahibə protokolu

Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə Azərbaycan dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri müəyyənləşdirmək üçün data (məlumat) toplama prosesində tədqiqat aləti olaraq yarı strukturlaşdırılmış müsahibə protokolundan də istifadə edilmişdir. Yarı strukturlaşdırılmış müsahibələr keyfiyyət tədqiqatlarında tez-tez istifadə olunur. Strukturlaşdırılmamış müsahibələrlə müqayisədə yarı strukturlaşdırılmış müsahibədə müsahibə götürən şəxs tədqiqat layihəsi ilə bağlı vacib hesab etdiyi məsələlərə söhbəti yönəltməkdə daha çox söz sahibidir və bu prosesdə “bilik istehsal edən iştirakçı” kimi görünmək şansı daha yüksəkdir (Leavy, 2014). Yarı strukturlaşdırılmış müsahibə zamanı planlaşdırılan məsələlər əhatə edilir, eyni zamanda isə söhbət əsasında cavabdan asılı olaraq müəyyən uyğunlaşma da aparıla bilər. Müsahibədə minimum 10 illik iş təcrübəsinə malik olan 4 Azərbaycan dili müəllimləri iştirak etmişdilər. Müsahibədən əvvəl iştirakçılara tədqiqatın məqsədi, məkan, vaxt,

müsahibənin nə qədər davam etməsi, eləcə də müsahibəni götürən şəxslə bağlı məlumat verilmişdir. Daha sonra isə müəllimlərə müsahibədə iştirak etmək üçün razılıq anketi təqdim edilmiş, tədqiqatda könüllü iştirak etməsi və audioyazı üçün icazə alınmışdır. Yarı strukturlaşdırılmış müsahibə təxminən 40-45 dəqiqə davam etmişdir.

Yarı strukturlaşdırılmış müsahibə protokolu bir ümumi, bir giriş, yeddi əsas və 3 nəticə sualları olmaqla cəmi 13 sualdan ibarətdir. Fokus qrup müzakirə protokolunda yer alan suallarda olduğu kimi suallar tədqiqatçının müşahidələri əsasında tərtib edilmiş, daha sonra pilot sınaq və ekspert rəyi nəticəsində daha da təkmilləşdirilmişdir. Yarı strukturlaşdırılmış müsahibədə yer alan 4-cü “məktəbdə ana dilində danışmağın sizin düşünmə bacarığınıza necə təsir etməsini təsvir etməyinizi xahiş edirəm” sualı Ozfidanın (2017) elmi məqaləsindən götürülmüşdür. Müəllimlər arasında keçirilən müsahibə zamanı əsas açar suallar “Azərbaycan dilinin tədrisi ilə bağlı cari vəziyyəti necə dəyərləndirə bilərsiniz?”, “Azərbaycan dilinin tədrisinə müsbət və mənfi təsir edən amillər hansılardır?” və “Azərbaycan dilinin mənimsənilməsinə, sizcə, başqa hansı amillər təsir edir?” olmuşdur (5-ci, 6-cı və 12-ci suallar). Bu suallar vasitəsilə ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amillər müəyyənləşdirilmiş və bunun əsasında da prob suallar verilmişdir. Ümumi və giriş hissədə yer alan suallar müəllimləri tədqiqata hazırlamaq, əsas hissədə yer alan suallar ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri müəyyənləşdirmək, nəticə hissədə yer alan suallar isə tədqiqatla bağlı əlavə məlumatlar əldə etmək məqsədi daşıyır. Yarı strukturlaşdırılmış müsahibədə ehtiyac olduğu halda əlavə 2 prob sualın verilməsi də nəzərdə tutulmuşdur (Bax, Əlavə D). Prob suallar əlavə məlumat əldə etmək üçün effektiv üsuldur (Krueger, 1998).

Fokus qrup müzakirə protokolu və yarı strukturlaşdırılmış müsahibə suallarının nəticə hissəsinə aid olan suallar eləcə də protokolun strukturu Krueger və Casey (2000), Krueger (1998) və Rabiee (2004) elmi işlərində yer alan tövsiyələrə əsasən tərtib edilmişdir.

3.2.3. Alətlərin validliyi haqqında məlumat

Tədqiqat alətinin validliyi alətin ölçməli olduğunu hansı dərəcədə ölçməsi ilə müəyyən edilir (Robson & McCartan, 2016). Validlik tədqiqatın keyfiyyətinin sınağı olaraq, adətən üç yolla müəyyən edilə bilər: konstrukt validliyi (construct validity), daxili validlik və xarici validlik. Konstrukt validliyi araşdırılan məfhumlar üçün müvafiq ölçülərdən istifadə olunmasını tələb edir. Daxili validlik çıxarılan nəticənin həqiqi olması üçün istifadə olunan metodun (alətlər və ya protokollar) tədqiqata uyğun olan məlumatları (təsviri, izahedici və s.) təmin etməsini tələb edir. Xarici validlik tapıntıların daha geniş populyasiyalar üçün ümumiləşdirilə bilmə dərəcəsini müəyyən edir (Mangioni & McKerchar, 2013). Bəzən toplanılan məlumatlar yararsız olub tədqiqat sualına cavab vermir. Validliyi təmin etmək üçün tədqiqat alətində yer alan suallar əsas mövzunu əhatə etməli və tədqiqat sualına cavab tapılmasına köməklik etməlidir. Əvvəlki tədqiqatlarda istifadə edilən sualların istifadə edilməsi də validliyi artırmış olur. Bu tədqiqatda həm fokus qrup, həm də müsahibədə əvvəlki tədqiqatlarda, elmi məqalələrdə istifadə edilən iki sualdan istifadə edilmişdir (Bax, Əlavə C və Əlavə D). Validliyi təmin etmək üçün müsahibə və fokus qrup sualları müəllim və şagirdlər arasında sınaqdan keçirilmişdir. Şagirdlər arasında aparılan sınaqdan sonra suallarda cüzi dəyişikliklər edilmişdir. “Azərbaycan dili fənnindən buraxılış imtahanının olmamasını necə təsvir edərsiniz?” sualı şagirdlər tərəfindən anlaşılan olmadığı üçün “təsvir etmək” sözü “münasibətinizi bildirin” sözü ilə əvəz edilmişdir. Daha sonra bu suala uyğun olaraq prob sual “Azərbaycan dilindən buraxılış imtahanının olmamasını sizin

dili öyrənmək məsuliyyətinə necə təsir etməsi baxımından şərh etməyinizi xahiş edirəm” əlavə edilmişdir.

Tədqiqat alətinin validliyini yoxlamaq üçün ekspert rəyinin olması da önəmlidir. Bu məqsədlə fokus qrup müzakirə protokolu və yarı strukturlaşdırılmış müsahibə sualları ekspert rəyi əsasında qiymətləndirilmiş və alətləri təkmilləşdirmək üçün tövsiyələr verilmişdir. Fokus qrup müzakirə protokolunun və yarı strukturlaşdırılmış müsahibənin giriş hissəsində yer alan “televiziya proqramlarına ən çox hansı dildə baxırsınız” və “hansı dildə daha çox bədii kitab oxuyursunuz” sualları “mediadan məlumatları ən çox hansı dildə əldə edirsiniz” sualı ilə əvəz edilmişdir. “Evdə ailə üzvlərinizlə, eləcə də qohum və dostlarınızla ən çox hansı dildə danışırırsınız” sualı protokola daxil edilmişdir. Ekspert rəyi nəticəsində “10 ballıq şkala üzrə Azərbaycan dilindən bilik səviyyənizi necə qiymətləndirərdiniz” sualı Gürcüstan mühitinə uyğun olmadığı üçün fokus qrup müzakirə protokolundan çıxarılmışdır. Həmçinin “Azərbaycan dili fənnindən buraxılış imtahanının olmaması” ilə bağlı sual da fokus qrup müzakirə protokolundan çıxarılmışdır. Ana dili üzrə dərslərin azaldılması ilə bağlı olan “gəlin, bir neçə il öncəyə qayıdaq. 4-cü və 5-ci sinifdə oxuduğunuz zamanlarda Azərbaycan dili həftədə 5 saat keçirilirdi. Yuxarı sinifdə oxuduğunuz müddətdə ana dili üzrə dərslər saatları həftədə 3 saata qədər azaldıldı. Bununla bağlı nə düşünürsünüz? Münasibətinizi bilmək istərdim” sualı fokus qrup müzakirə protokolundan çıxarılmış və “zəhmət olmasa, Azərbaycan dilindən dərslərin sona qədər çatdırıb-çatdıra bilməməyinizi təsvir edin” sualı ilə əvəz edilmişdir. Ekspert rəyi nəticəsində fokus qrup müzakirə protokoluna Azərbaycan dilində oxu, yazı, danışma, anlama bacarıqları ilə bağlı suallar əlavə edilmişdir. Həmçinin ekspert rəyi nəticəsində “Azərbaycan dilinin tədrisi ilə bağlı peşəkar təlimlərdə iştirak edirsinizmi?” sualı yarı strukturlaşdırılmış müsahibə protokoluna daxil edilmişdir.

Trianqulyasiya adətən tədqiqatın validliyini artırmaq üçün bir strategiyadır (test) və keyfiyyət tədqiqatında tez-tez istifadə olunur (Patton, 2002). Müxtəlif mənbələrdən, müxtəlif metodla məlumatların əldə edilməsi (trianqulyasiya) də validliyi artırır bilər. Bu tədqiqatda iki fərqli hədəf əhəlidən şagird və müəllimlərdən fokus qrup və yarı strukturlaşmış müsahibə vasitəsilə məlumatlar əldə edilmişdir. Müxtəlif hədəf qrupundan əldə edilən məlumatların oxşarlığı validliyin yüksək olması anlamına gəlir.

3.2.4. Alətlərin etibarlılığı haqqında məlumat

Etibarlılıq tədqiqatı təkrarlamağa (və bununla da nəticələri təsdiq/inkar etmək) zəmin yaradır və tədqiqatın keyfiyyətinin sınağı kimi qəbul edilir. Bununla belə, xarici validlik və etibarlılıq (reliability) keyfiyyət tədqiqatçıları üçün bir o qədər də vacib məsələlər deyildir, çünki onlar daha geniş populyasiyalar üçün ümumiləşdirmələr aparmırlar (Mangioni & McKerchar, 2013). Etibarlılıq alətin ardıcılığına və ya təkrarlanmasına aid edilir və Cronbach's alpha koefitsienti ilə ölçülür. Cronbach's alpha koefitsientinin 0.7-dən çox olması tövsiyə edilir (Creswell & Creswell, 2018). Etibarlılığa əsasən kəmiyyət tədqiqatında baxılır. Bu tədqiqatda fokus qrup müzakirə və yarı strukturlaşdırılmış müsahibələr yer aldığı və statistik rəqəmlər olmadığı üçün alətin validliyinə baxılmışdır.

3.2.5. Tədqiqat alətinin sınağı barədə məlumat

Etibarlılıq, validlik və keyfiyyət “yaxşı” və “pis” tədqiqatı fərqləndirmək üçün nəzərdə tutulduğu kimi tədqiqatın sınaqdan keçirilməsi də etibarlılıq, validlik və keyfiyyəti artırır bilər (Golafshani, 2003).

Pilot tədqiqat zamanı suallar tədqiqat komandasına daxil olan üzvlərə və ya mövzunu bilən digər şəxslərə verilə bilər. Tədqiqatçılardan biri sualları verir, digəri isə cavablandırmağa çalışır. Bu yolla bir neçə aspekti testdən keçirmək olur. Pilot tədqiqat potensial iştirakçı və qeyri-tədqiqatçılar arasında da keçirilə bilər (Krueger, 1998). Tədqiqat alətinin sınaqdan keçirilməsi çətinlik və nöqsanları müəyyənləşdirib düzəlişlər etməyə imkan yaradır. Tədqiqat alətini daha da təkmilləşdirmək üçün 11-ci sinifdə təhsil alan altı şagird arasında onlayn fokus qrup və üç müəllimlə onlayn müsahibə təşkil edilmişdir. Sınaq fokus qrup və müsahibə təxminən 35-40 dəqiqə davam etmişdir. Tədqiqat alətinin sınaqdan keçirilməsi gələcəkdə əsas fokus qrup müzakirəsinin nə qədər müddətə aparılması ilə bağlı müəyyən təsəvvür yaratmışdır.

Tədqiqat alətinin sınaqdan keçirilməsinin bir yolu da ekspert rəyinin alınmasıdır. Bu məqsədlə tədqiqat aləti ekspert tərəfindən qiymətləndirilmişdir.

Tədqiqat alətinin sınaqdan keçirilməsi və ekspert rəyindən sonra suallar və müzakirə təlimatının ümumi strukturu yenidən nəzərdən keçirilmiş və müəyyən dəyişikliklər edilmişdir.

3.3. Tədqiqatın etik məsələləri

Tədqiqat iştirakçılarının könüllü iştirakı ilə bağlı qarşılıqlı razılığın əldə edilməsi tədqiqatda etik məsələnin təmin edilməsi üçün vacibdir. Fokus qrup müzakirə və yarı strukturlaşdırılmış müsahibə iştirakçılarının məxfiliyini təmin etmək məqsədilə iştirakçıların hər birinə email vasitəsilə “Etik Razılaşma Forma”sı göndərilmişdir. “Etik Razılaşma Forma”sı iştirakçılar tərəfindən imzalandıqdan sonra email vasitəsilə geri göndərilmiş və iştirakçılar tədqiqata cəlb edilmişdilər. “Etik Razılaşma Forma”sı sənədə əlavə olunmuşdur (Bax, Əlavə E və Əlavə F).

3.4. Məlumatların toplanması

Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə Azərbaycan dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri müəyyənləşdirmək üçün data (məlumat) toplama prosesində fokus qrup müzakirə və yarı strukturlaşdırılmış müsahibələrdən istifadə edilmişdir. Şagirdlər arasında üç fokus qrup müzakirə və müəllimlər arasında dörd yarı strukturlaşdırılmış müsahibə onlayn formada “Google Meet” və “WhatsApp” platformaları üzərindən keçirilmişdir. İştirakçıların cavabları onların icazəsi ilə səsyzan cihaz vasitəsilə qeydə alınmışdır.

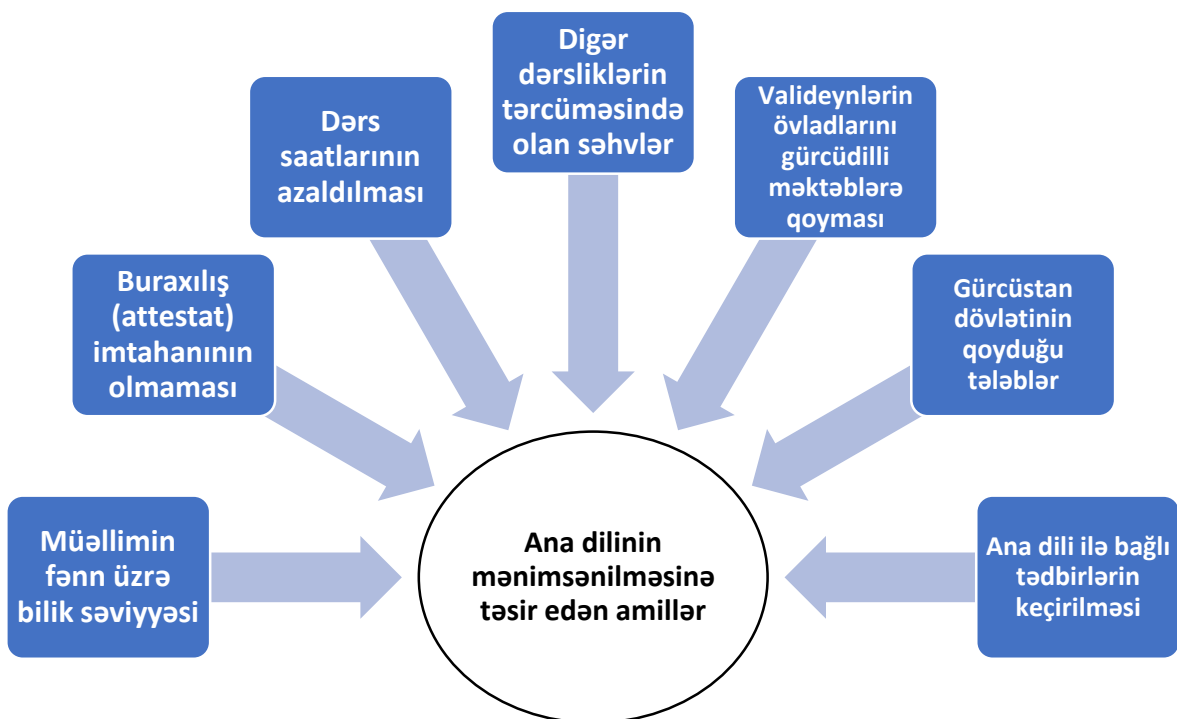
3.5. Məlumatların təhlili

Üç fokus qrup müzakirə və dörd yarı strukturlaşdırılmış müsahibə zamanı əldə edilən məlumatlar kompüterə yazı formatına köçürülmüş və təhlil üçün hazırlanmışdır. Transkript emal edildikdən sonra kodlaşdırma aparılmışdır. Bu tədqiqatda oxvari kodlaşdırmadan istifadə edilmişdir. Babbioya görə (2022: 391) əhəmiyyət kəsb edən konseptlərin müəyyənləşdirilməsi zamanı oxvari kodlaşdırmadan istifadə edilir. Konseptlərin xəritələşdirilməsi fikirlər arasında

əlaqələri vizuallaşdıraraq daha aydın fikir yaratmağa kömək olur və məlumatların təhlilini asanlaşdırır. Şəkil 1-də konseptlər arasında əlaqələr verilmişdir:

Şəkil 1

Konseptual xəritə

IV FƏSİL: TAPINTILAR

4.1. Şagirdlər arasında aparılan fokus qrup müzakirə zamanı əldə edilən tapıntılar

Fokus qrup müzakirə zamanı şagirdlər sayına uyğun olaraq Ş1, Ş2, Ş3 və s. formasında kodlaşdırılmışdır. Ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amillər Cədvəl 7-də qeyd olunan kod və kateqoriyalar üzrə qruplaşdırılmışdır:

Cədvəl 7

Fokus qrup müzakirə zamanı əldə edilən kod və kateqoriyalar

Kodlar	Kateqoriyalar	Eyni fikir sayı
ədəbi dildə danışmaq, loru dil, dil üzrə təhsil,		
Azərbaycandakı güclü təhsil, oxumuş müəllim,	Müəllimin fənn üzrə bilik	18
Gürcüstandakı zəif təhsil, zəif müəllimlər, bilik, dərslər səviyyəsi	səviyyəsi	
Şagirdlərin məsuliyyətsizliyi, attestat imtahanları, ana dilindən imtahan, ana dilinə marağın azalması	Buraxılış imtahanının olmaması	11
Dərs proqramını sona kimi çatdırma bilməmək, mövzunu yekunlaşdırma bilməmək, gərəksiz əlavə dərslər, yaxşı qavraya bilməmək	Ana dili üzrə dərslərin azaldılması	12
Xeyli sayda səhvlər, səhv tərcümə, söz sırasının pozulması, orfoqrafik səhvlər, hərfin buraxılması, keyfiyyətsiz tərcümə, qrammatik səhvlər	Dərslərin tərcüməsində yaşanan problemlər	10

Azərbaycan bölməsində uşaqların sayının az olması, məlumatsız valideynlər, dünyagörüşü az olan valideynlər, gürcü bölməsi	Valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoyması	5
Dövlət siyasəti, assimilyasiya, qadağalar, Azərbaycan dilinə az saatin ayrılması	Gürcüstan dövlətinin qoyduğu tələblər	6

Kateqoriya 1: Müəllimin fənn üzrə bilik səviyyəsi. Şagirdlərin hamısı ana dili üzrə bilik səviyyəsinin aşağı olmasına təsir edən əsas amil kimi müəllimin fənn üzrə bilik səviyyəsini qeyd etdilər. Ş2 müəllimin fənn üzrə bilik səviyyəsinin önəmli olmasını qeyd etdi: “Müəllim nə qədər çox bilsə, o qədər də çox məlumat ötürə bilər”. Ş7 ibtidai sinif müəllimlərinin üzərinə böyük məsuliyyət düşdüyünü söylədi: “Ən çox məsuliyyət ibtidai sinif müəllimlərinə düşür. İbtidai sinif müəllimlərinin bilik səviyyəsi yaxşı olsa, bizə də bilik ötürə bilər”. Ş8 də bu fikri təsdiqlədi: “Mən də düşünürəm ki, ibtidai sinif müəllimlərindən asılıdır. Mənim ibtidai sinif müəllimim yaxşı öyrətmirdi”. Ş15 isə Azərbaycanda aldığı təhsillə hazırda Gürcüstanda aldığı təhsili müqayisə edərək Gürcüstanda ana dilinin zəif keçirildiyini qeyd etdi: “Azərbaycanda aldığım təhsil çox fərqli idi. Gürcüstanda yaşlı müəllim dərs deyirdi, normal idi. Azərbaycanda mənə dərs deyənlər daha güclü idilər. Azərbaycanda dərs deyən müəllimlər Gürcüstanda oxumuş müəllimlərdən qat-qat yaxşıdır. Gürcüstanda Azərbaycan dilinə basqı edirlər”. Ş16-nın fikrinə görə isə Gürcüstanda azərbaycandilli məktəblərdə dərs deyəcək ana dili və ədəbiyyat müəllimlərinin Azərbaycanda təhsil almaları daha faydalı olardı: “Məncə, Gürcüstanda Azərbaycan dili fənnini keçən müəllimlərin hamısı da Azərbaycanda təhsil almalıdır. Bu mənim şəxsi fikrimdir. Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimləri Azərbaycanda hazırlanmalıdırlar.

Gürcüstanda təhsil alan müəllimlər çox zəifdirlər”. Ş17 də Azərbaycandakı təhsilin və müəllimlərin Gürcüstandakından daha keyfiyyətli olmasını vurğuladı:

Mən 5 il Bakıda oxumuşam. Bakıda təhsil daha güclüdür. Azərbaycandakı təhsillə Gürcüstandakı təhsil arasında çox fərq var, az yox, dəhşət çox fərq var. Bakıda oxumaq daha çətindir, burada hər şey daha asandır. Məsələn, mən Bakıdan gələndə uşaqların keçdiyi riyaziyyatı artıq Bakıda keçmişdim. Bakıda sinifdən-sinfə keçmək üçün imtahan verirdik. Burada belə şey yoxdur, hətta attestat imtahanı belə yoxdur. Bakıda hər uşaq 5 ala bilməzdi, mən də çətinlik çəkirdim. 3 alanda şükür edirdim. Amma burada belə deyil. İstəyirsən bu dərsi öyrən, istəyirsən öyrənmə, müəllimlər güzəşt edirlər. Müəllimlər imla yazdırır, amma yumşaq formada qiymətləndirirlər. Amma Bakıda belə deyildi, əgər bu testi yazmırdınsa, o zaman həmin sinifdə oxuya bilməzdin. Bakıda hər ay Azərbaycan dilindən testlərimiz olurdu, qayda dəftərlərimiz olurdu, hansı ki, hər gün bu qaydaları yazmalı idik. Bakıda dərs səviyyəsi daha yüksək idi.

Ş14 də Bakıda aldığı təhsilin daha keyfiyyətli olmasını qeyd etdi: “Mən də 3 il Bakıda oxumuşam, sonra Gürcüstana gəlmişəm. Bakıda daha yaxşı idi. Burada çox sadə və asandır”. Ş18 də ana dilinin mənimsənilməsində əsas amil kimi müəllimin fənn üzrə bilik səviyyəsini qeyd etdi: “Müəllimlər dil üzrə təhsil almalıdır. Müəllimin fənn üzrə bilik səviyyəsindən asılıdır”.

İştirakçılar evdə danışılan dilin məktəbdə də öyrənilməsinin vacib olmasını, nitqin inkişafına müsbət təsir etməsini, mənasını bilmədikləri sözlərin məktəbdə öyrəndiklərini və bu prosesdə müəllimin rolunu vurğulamışdılar (Ş1, Ş2, Ş3, Ş4, Ş6, Ş7, Ş10, Ş11, Ş13, Ş14, Ş16, Ş17, Ş18). Ş1 “Biz evdə loru dildə danışırıq, amma məktəbdə ədəbi dildə öyrənirik, buna görə də ana dilimizi məktəbdə öyrənmək çox vacibdir. Yaxşı öyrənmək üçün isə müəllimin bilik səviyyəsi yüksək olmalıdır”, - deyər fikir bildirmişdir. Şagirdlər azərbaycandilli məktəbdə təhsil

alsalar da, bəzi sözlərin mənasını başa düşməkdə çətinlik çəkmələri müşahidə edilmişdir. Fokus qrup müzakirənin 7-ci “Azərbaycan dilinin tədrisi ilə bağlı cari vəziyyəti necə dəyərləndirə bilərsiniz?” sualına əksər şagirdlər tədrisin normal və aşağı səviyyədə olduğunu və buna səbəb olaraq müəllimin bilik səviyyəsini qeyd etmişdilər (§1, §2, §3, §4, §6, §7, §10, §11, §13, §14, §16, §17, §18). Hətta, §13 “Tədris sözünü başa düşmədim. Açıqlama verə bilərsinizmi?”, - deyə soruşmuşdu.

Kateqoriya 2: Buraxılış imtahanının olmaması. İştirakçıların əksəriyyəti Azərbaycan dilindən buraxılış imtahanının olmamasını mənfi hal kimi qiymətləndirdilər (§1, §2, §3, §6, §7, §9, §10, §12, §14, §16, §17). Məsələn, “Məncə, Azərbaycan dilindən imtahanların olmaması Azərbaycan dilinin yaxşı öyrənilməsinə təsir edir” (§1). Digər iştirakçı isə fikrini belə bildirdi: “Məncə, universitetə qəbul imtahanlarında Azərbaycan dili olmalıdır. Hazırlaşmalıyıq bu dilə” (§6). §9 “Bu gün müzakirə etdiklərimizdən sizin üçün ən vacib olanı hansıdır?” sualını belə cavablandırdı:

Məncə, ən vacib olanı attestat imtahanlarının olmamasıdır. Düzdür, bəzi uşaqlar sevinə bilər ki, asandır. Bəzən mən də düşünürəm ki, birdən imtahanı yaxşı yaza bilmərəm, attestat ala bilmərəm. Amma digər tərəfdən düşünürəm ki, bilikli olmağımız üçün həqiqətən lazımdır. Asana qaçmaq lazım deyil, attestat imtahanları olmalıdır.

Bu fikirlə digər şagird də razılaşdı: “Ən vacib olanı attestat imtahanlarıdır. İmtahanın olması uşaqları daha məsuliyyətli edir” (§7). §10 isə Azərbaycan dilindən imtahanın olmamasının ana dilinə olan marağa mənfi təsirini vurğuladı: “İmtahan olmadığı üçün dərəcə meyil salmırlar. Bəzi şagirdlər deyirlər ki, imtahan yoxdur, Azərbaycan dilini nə üçün oxumalıyıq?”. §12 də §10-nun dediyi fikirlə razılaşdı və Azərbaycanda imtahanlar olduğu üçün orada şagirdlərin daha məsuliyyətli olmasını qeyd etdi: “Azərbaycanda imtahan olur, imtahan

nəticələrinə əsasən şagirdlər sinifdən-sinfə keçirlər. Amma Gürcüstanda imtahan yoxdur, nəticədə ana dilinə maraq azdır və şagirdlər də məsuliyyətsiz yanaşırlar”. Ş14 universitetə qəbul imtahanlarında azərbaycanlıların ancaq “Məntiq və Riyaziyyat¹” fənnindən imtahan vermələrindən və bunun şagirdlərin bilik səviyyəsinə mənfi təsir edəcəyindən şikayətləndi:

Məncə, attestat imtahanlarının olması vacibdir. Həkimlik, hüquqşünaslıq və s. üzrə təhsil almaq istəyənlərin hamısı sadəcə olaraq məntiq və riyaziyyatdan imtahan verirlər.

Məsələn, həkim olmaq istəyənlər kimyanı bilməli deyilmi? Bilməlidir. Riyaziyyat tək-cə yetərli deyil. Amma indi uşaqların hamısı müəllim yanına gedir, tək-cə riyaziyyat və məntiq öyrənirlər. Məktəbdə heç bir dərsi oxumurlar. Amma attestat imtahanı olsaydı, uşaqlarda imtahandan kəsilmək qorxusu yaranardı, məsuliyyət hiss edərdilər. Attestat imtahanı olmadığı üçün hərə öz kefindədir. Attestat imtahanı vermədən attestat alırıq. 1 fəndən müəllim yanına gedirik, universitetə qəbul oluruq. Ad da olur ki, universitetə qəbul olduq. Bilikli olmağımız üçün imtahanlar olmalıdır. Təbii ki, ana dilimizdən də imtahan olmalıdır.

Ş16 da buraxılış imtahanlarının vacibliyini vurğuladı: “Attestat imtahanları olmalıdır, uşaqların hər fəndə biliyi olmalıdır. Tək-cə riyaziyyat və məntiqdən deyil, digər fənləri də yaxşı öyrənməlidilər”.

Kateqoriya 3: Ana dili üzrə dərslərin saatlarının azaldılması. Fokus qrup müzakirənin 11-ci sualı dərslərin proqramını çətdirib-çətdirməməyə bağlı idi. Əlavə olaraq prob sual kimi ana dili

¹ “1+4” təhsil proqramı çərçivəsində milli azlıqlar məntiq və riyazi hissədən ibarət olan “Ümumi qabiliyyət” testi verirlər və universitetə güzəştli şərtlər daxilində daxil olurlar. Bir il ərzində gürcü dili üzrə hazırlıq proqramında təhsil alırlar, daha sonra universitetdə seçdikləri ixtisas üzrə dörd il təhsillərini davam etdirirlər.

üzrə dərslər saatlarının azaldılmasına şagirdlərin münasibəti araşdırılırdı. Şagirdlər əvvəlki suallara cavablarında da ana dili üzrə dərslər saatlarının azaldılmasını vurğulamışdılar. Əksər şagirdlər ana dili üzrə dərslər saatlarının az olmasının dilin mənimsənilməsinə mənfi təsir etdiyini qeyd etdilər (§1, §2, §3, §4, §6, §7, §9, §10, §14, §16, §17, §19). §1 Azərbaycan dili kitabını 10-cu sinifdə, eləcə də hazırda tam sona çatdırma bilmədiklərini vurğuladı. §3 dərslər proqramını çatdırmağın mümkün olmamasını ana dili üzrə dərslər saatlarının az olması ilə əlaqələndirdi: “Dərslər saatının az olması bizə pis təsir edir. Azərbaycan dilinin üzərindən tez keçirik. Ona görə də daha yaxşı qavraya bilmirik. Azərbaycan dilini həftədə 2 saat keçirik”. §4 də bu fikirlə razılaşdı: “Əvvəlki illərlə müqayisədə indi dərslər saatları azaldılıbdır, bəzi mövzuları tam çatdırmaq olmur. Buna görə də dərslərdən geri qalırıq”. §7 isə Azərbaycan dilini həftədə 1 dəfə keçdiyini vurğuladı. §16 isə bəzi fənlərin əvəzinə ana dilinin keçirilməsinin daha faydalı olacağını söylədi:

Çox gərəksiz dərslər keçirik. Məsələn, yol hərəkət qaydaları. Mənim nəyimə lazımdır?
 Öz ana dilim qalıb kənardadır. Yol hərəkət qaydalarını həftədə 2 dəfə keçirik. Onun yerinə Azərbaycan dili olsa, yaxşı olar. Yaxud yol hərəkət qaydaları həftədə 1 dəfə olsun, digər saat Azərbaycan dilinə verilsin.

§17 də bəzi fənlərin əvəzinə Azərbaycan dilinin keçirilməsinin daha vacib olmasını vurğuladı: “Elə fənlər var ki, yaxşı keçirilmir. Məsələn, incəsənət, musiqi. Bu fənlərin əvəzinə biz Azərbaycan dilini öyrənə bilərik, daha çox Azərbaycan dili keçirilsə, yaxşı olar”. §2 isə “Azərbaycan dili həftədə 2 saat keçirilir. Daha çox keçirilsə, yaxşı olar”, - deyər fikrini bildirdi. §6 da bu fikirlə razılaşdı: “Məncə, ana dili üzrə dərslər saatları azaldılmalı deyil, bu bizim doğma dilimizdir və dərslər saatları çox olmalıdır”.

Kateqoriya 4: Dərslərlərin tərcüməsində yaşanan problemlər. Fokus qrup müzakirənin 9-cu sualı məktəblərdəki dərslərlərin tərcüməsi ilə bağlı idi. Şagirdlər dərslərlərdə

xeyli sayda səhvlərin olmasını və bunun anlamada çətinlik yaratmasını qeyd etdilər (§1, §2, §3, §5, §8, §9, §11, §13, §15, §18). Məsələn, §1-ə görə “Riyaziyyat və tarix kitablarımızda çox böyük səhvlər var. Yetərsiz, səhv tərcümələr çoxdur. Dərsliklərdə Azərbaycan dili ilə bərabər gürcü dilində də məlumatlar var, keyfiyyət aşağıdır”. §3 “Bəzi şeyləri anlamırıq. Söz sırasının pozulması var”, - deyər qeyd etdi. §8 “Bizim köhnə riyaziyyat kitablarımızda cümlə söz-söz tərcümə edildiyi üçün bir şey çıxarda bilmirdik. Cümlə səhv idi. Riyaziyyatda çox səhvlər var. Bəzən cümləni özümüz başa düşəndə düzəldirdik”, - deyər qeyd etdi. §9 da riyaziyyat dərslində xeyli səhvlərə rast gəldiyini vurğuladı: “Çox səhvlər olur. 1-2 səhv deyil, həddindən çox səhvlər olur. Ən çox riyaziyyat kitablarında rast gəlmişəm. Orfoqrafik səhvlər olur, sözləri düzgün yazmırlar, hərf buraxırlar”. §11 də dərsliklərdə səhvlərin olmasını söylədi: “Tarix kitablarında gözə dəyən səhvlər var. 11-ci sinif tarix kitablarında səhvlər var. Dövlət tərəfindən çap edilmiş kitabdır. Deyər bilmərik qəsdlə edilib, ya yox”. §13 də dərsliklərdə qarşılaşdığı səhvləri qeyd etdi: “Tarix və fizika kitablarında səhvlərə rast gəlmişəm”. §15 də mənfi amil kimi gürcü dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edilən dərsliklərdə xeyli problemlərin olmasını qeyd etdi: “Digər dərsliklər Azərbaycan dilinə yaxşı tərcümə edilməyib. Bu da təsir edir. Tərcümə keyfiyyətsizdir. Çoxlu səhvlər var”. §18 də tərcümənin keyfiyyətsiz olduğunu vurğuladı: “Qrammatik səhvlər olur. Tərcümə edildiyi üçün səhvlər olur”.

Kateqoriya 5: Valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoyması. İştirakçıların əksəriyyəti ana dilində, Azərbaycan bölməsində təhsil almağın önəmli olmasını vurğulasalar da, bəzi valideynlərin məlumatsız və dünyagörüşünün az olması ucbatından səhv qərar qəbul etdiklərini bildirdilər (§2, §10, §15, §18, §19). Fokus qrup müzakirədə yer alan 14-cü sual əlavə şərtlərlə bağlı idi. §2 azərbaycandilli məktəblərin sayının son illərdə azalmasını və yaxın gələcəkdə tamamilə bağlanacağını qeyd etdi. Bunun əsas səbəblərindən birinin isə valideynlər

olmasını vurğuladı: “5 il sonra məktəbimizdə Azərbaycan sektorunun olmayacağını düşünürəm. Çünki uşaq sayı azdır. Yavaş-yavaş yox olmağa doğru gedir. Valideynlər övladlarını gürcü sektoruna qoyurlar. Valideynlər məlumatsızdırlar, dünyagörüşləri azdır”. Ş15 isə “Valideynlər övladlarını gürcü sektoruna qoyurlar, bu yaxşı hal deyil”, - deyə fikir bildirdi. Ş19-un fikrinə görə “Valideynlər övladlarını Azərbaycan bölməsinə qoymalıdırlar. Azərbaycan bölməsində oxumağın üstünlükləri çoxdur. Gürcü sektorunda oxuyanlar əlavə müəllim tuturlar. Ancaq Azərbaycan bölməsində oxuyanların buna ehtiyacı yoxdur”.

Kateqoriya 6: Gürcüstan dövlətinin qoyduğu tələblər. Fokus qrup müzakirə iştirakçıları ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən mənfi amil kimi Gürcüstan dövlətinin qoyduğu tələb və qaydaları qeyd etdilər (Ş13, Ş14, Ş15, Ş16, Ş17, Ş18). Ş13 Gürcüstan dövlətinin qoyduğu tələblərin ana dilinin mənimsənilməsinə mənfi təsir etdiyini vurğuladı:

Hal-hazırda rayonlarda 9 illik məktəblər var. Məktəblərin direktorları bu məktəbləri 12 illiyə çevirmək istəyirlər, amma icazə vermirlər. Gürcüstan dövləti deyir ki, əgər bu məktəbi 12 illik etmək istəyirsənsə, o zaman məktəb gərək gürcüdilli olsun, sırf gürcüdilli. Əgər belə olsa, bir çox 9-cu sinfə qədər olan məktəblər sırf gürcüdilli olacaq və beləliklə də Azərbaycan dili çox geriləyəcək. Beləliklə, Azərbaycan dili Gürcüstanda yox dərəcəsinə gəlib çatacaq.

Ş15 də bu fikirlərə qatıldı: “Gürcüstanda yaşamaq təsir edir. İnanmıram ki, Azərbaycan dilinin qabağa getməsinə istəyələr. Üzümüzlə gülməklə arxamızda işlər çeviriblər. Sözdə dostuq, ancaq irəliləyiş yoxdur”. Ş18 “Yaşadığın dövlət də təsir göstərə bilər. Məsələn, Gürcüstanda Azərbaycan dili həftədə 2 dəfə keçirilir. Amma Azərbaycanda daha çox keçirilir”, - söyləməklə ana dili üzrə dərslərin azaldılmasının Gürcüstan dövlətinin apardığı siyasətlə əlaqələndirmişdir. Ş17 isə fikrini belə ifadə etmişdir:

İnsanın öz dilini bilməməsi assimilyasiya prosesi kimi bir şeydir. Bəzi bölgələrdə yaşayan azərbaycanlılar öz doğma dillərini bilmirlər. Hətta “o maqıdanı² mənə ver” kimi ifadələr işlədirlər. Bu da mənim fikrimcə assimilyasiya deməkdir. Gürcüstan dövləti bizim ana dilimizi öyrənmək və qorumaq üçün şərait yaratmalıdır.

Şagirdlər fikirlərini söyləyərkən digər şagirdlər də təsdiq edirdilər. Heç bir fikrə etiraz müşahidə edilmirdi. Deyilən, söylənilən fikirlərlə hər kəs razılaşırdı.

4.2. Müəllimlər arasında aparılan yarı strukturlaşdırılmış müsahibə zamanı əldə edilən tapıntılar

Yarı strukturlaşdırılmış müsahibədə 15, 22, 33 və 48 illik peşəkar təcrübəyə malik olan Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimləri iştirak etmişdilər. İştirakçılar M1, M2, M3 və M4 olaraq kodlaşdırılmışdır. Müəllimlərin ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amillər ilə bağlı səsləndirdikləri fikirlər ortaq xüsusiyyətləri baxımından Cədvəl 8-də göstərildiyi kimi müvafiq kod və kateqoriyalarda təsnif olunmuşdur:

Cədvəl 8

Yarı strukturlaşdırılmış müsahibə zamanı əldə edilən kod və kateqoriyalar

Kodlar	Kateqoriyalar	Eyni fikir sayı
Qeyri-ixtisas fənn müəllimləri, təqaüd yaşına çatan müəllimlər, kadr çatışmazlığı, keyfiyyətli tədris, qeyri-peşəkarlar	Müəllimin fənn üzrə bilik səviyyəsi	4

² “Maqıda” gürcü dilindən tərcümədə “stol” deməkdir.

Məsuliyyətsizlik, şagirdlərin marağının azalması, ana dilinə meyil	Buraxılış imtahanının olmaması	4
Dərs proqramını çatdırma bilməmək, qavramada problem, tədrisə maneçilik	Ana dili üzrə dərs saatlarının azaldılması	4
Keyfiyyətsiz tərcümə, qeyri-peşəkar tərcüməçilər, mənasız cümlə quruluşu, tərcümədə səhvlər, hərfi tərcümə, səhv yazılış qaydası, anlamaya mənfi təsir	Dərslərin tərcüməsində yaşanan problemlər	4
Nitqdə qarışıq dillər, valideynlərin maariflənməsinə ehtiyacın olması, loru dil, gürcü bölməsi, Azərbaycan bölməsi, valideynlərin biganə yanaşması	Valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoyması	4
Olimpiadalar, yarışlar, müsabiqələr, milli bayramlar, milli-mənəvi dəyərlər, Novruz bayramı	Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni ilə bağlı tədbirlərin keçirilməsi	4

Kateqoriya 1: Müəllimin fənn üzrə bilik səviyyəsi. M1, M2, M3 və M4 azərbaycandilli məktəblərdə qeyri-ixtisas fənn müəllimlərinin olmasını, eləcə də müəllimlərin böyük qisminin fənn üzrə bilik səviyyəsinin aşağı olmasını qeyd etdilər. M1 müəllimləri sertifikatlaşdırma imtahanlarına hazırlaşdığı zaman onların bilik səviyyəsinin çox aşağı olmasını və qonşu məktəblərdə Azərbaycan dilini kəskin qəbul etməməsi ucbatından musiqi, ingilis, gürcü dili müəllimlərinin tədris etməsini söylədi. M2 mütəxəssis olmayan müəllimin öz fənnini yaxşı keçə bilməyəcəyini söylədi. M3 də məktəblərdə faciəvi halın yaşandığını vurğuladı:

Çox yaralı yerimizdir. Ən böyük problemlərdən biri Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə yeni müəllimlərin yetişməməsidir. Olanlar isə təqaüd yaşına çatanlardır. İndi Azərbaycan dilini tədris edən müəllimlərin əksəriyyəti öz ixtisaslarını yaxşı bilmirlər. O qədər faciəvidir ki, elementar fonetik qaydanı bilməyən müəllimlər Azərbaycan dilini tədris edirlər. Bu da kadr çatışmazlığı ucbatından baş verir. İxtisas fənn müəllimləri olmadığı üçün məcbur qeyri-ixtisas fənn müəllimləri işə cəlb edilir. Peşəkar müəllimlər yoxdur, dərslər boş qalmaması üçün qeyri-ixtisas fənn müəllimlərinə dərs verilir. İldən-ildə bu vəziyyət ağırlaşır. Ən yaxın zamanda bu problem həll edilməsə, bizim məktəblərin vəziyyəti çox pis olacaq.

M4 də dərs dediyi məktəbdə qeyri-ixtisas fənn müəllimlərin olmasından və onların Azərbaycan dilini keyfiyyətli tədris edə bilməmələrindən şikayətləndi:

Məktəbimizdə qeyri-ixtisas fənn müəllimləri var, fənn imtahanından 1 kredit toplayıblar. Bu müəllimlər Azərbaycan dilinin qrammatikasını dərinləndirən bilmirlər ki, uşaqlara da dərinləndirən dili öyrədələr. Tutaq ki, təsriflənməyən feilləri, feili bağlama, məsdər və s. keçirəm. Mən bunu 100 % bilirəm, amma qeyri-ixtisas fənn müəllimləri bilmirlər. Bunlar ikili xüsusiyyət daşıyır, bunun içini açmaq lazımdır. Təzə dərsliklərdə bu yoxdur, mən əlavə dərsliklərdən istifadə edib bunları başa salıram. Qeyri-peşəkarlar dərinliklərinə qədər bilmirlər. Başqa ixtisas üzrə bitirib sonra isə Azərbaycan dilindən dərs deyənlər ixtisas fənn müəllimi kimi dərs keçə bilməz. Hər bir müəllim öz ixtisası üzrə tədris etməlidir.

Kateqoriya 2: Buraxılış imtahanının olmaması. M1, M2, M3 və M4 məktəblərdə Azərbaycan dilindən buraxılış imtahanının olmamasının Azərbaycan dilinə olan marağın, eləcə də məsuliyyətin azalmasına səbəb olduğunu vurğuladılar. Hər 4 müəllim attestat imtahanlarının

olmamasının ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən əsas amil kimi qiymətləndirdi. M1 ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən əsas amillər hansıdır sualını belə cavablandırdı:

Vəziyyət yaxşı deyil, imtahan yoxdur, şagirdlər oxumurlar. Şagirdlərin marağını, məsuliyyətini artırmaqdan ötrü müəyyən tədbirlər görmək lazımdır. Bu tədbirlərdən ən birincisi imtahanın olmasıdır. Mütləq ana dilindən attestat imtahanı olmalıdır. İmtahan olarsa uşağın məsuliyyəti və marağı artar. Buraxılış imtahanı mütləq lazımdır. Mətbuatda verilən məlumata əsasən 2027-ci ildə buraxılış imtahanları bərpa olunacaq. Çox xahiş edirəm, buraxılış imtahanlarına mütləq Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni daxil edilsin.

M2 də eyni fikirlərlə razılaşdı, əlavə olaraq qeyd etdi ki, məktəbin direktoru gürcü olduğu üçün Azərbaycan dilinin tədrisi ilə bağlı heç nə tələb etmir, ciddi tələblər qoymur və şagirdlər arasında testlərin keçirilməsi müəllimin öz məsuliyyətinə bağlıdır. M2-nin fikrinə görə buraxılış imtahanlarından əlavə universitetə qəbul imtahanlarında da Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənnindən imtahanın olması şagirdlərdə məsuliyyətin artmasına səbəb ola bilər:

Məktəbdən sonrakı illərdə də, universitetə qəbul imtahanlarında da Azərbaycan dili olsa, yaxşı olar. Bizim uşaqlar, 1+4 proqramında oxuyanlar ancaq riyaziyyatdan imtahan verirlər. Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan da imtahan versələr, yaxşı olar. Bu dilin inkişaf etməsinə müsbət təsir etmiş olar. Üstəlik universitetdə də Azərbaycan dili keçirilsə, yaxşı olar.

M4 də şagirdlərin məsuliyyətli olmaları üçün buraxılış imtahanlarının olmasının vacibliyini qeyd etdi:

Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənnindən imtahan olsa, uşaqlarda daha çox məsuliyyət olar. Ana dilinin tədrisi daha gözəl inkişaf edər. Şagirdlər deyirlər ki, Azərbaycan dilindən imtahan olmadığı üçün bu fəndən hazırlaşmağımıza dəyməz. Attestat

imtahanları bərpa olunsa, Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənnindən buraxılış imtahanı olsa, uşaqların ana dilinə meyli, marağı artar. Ana dilində imtahan olsa, şagirdlərdə məsuliyyət yaranar. Mən çox istərdim ki, Gürcüstandakı bütün azərbaycandilli məktəblərdə ana dilindən imtahan olsun. Belə olarsa, uşaqlarda məsuliyyət artacaq, uşaqlar daha ciddi yanaşacaq.

Kateqoriya 3: Ana dili üzrə dərslər saatlarının azaldılması. Dərs proqramını sona kimi çatdırmaqla bilməməklə bağlı sualına M1, M2, M3 və M4 ana dili üzrə dərslər saatlarının az olması ucbatından proqramı çatdırmaqla bilmədiklərini söylədilər. M1, M2, M3 və M4 ana dili üzrə dərslər saatlarının az olmasının şagirdlərin Azərbaycan dilini mənimsəmələrinə mənfi amil kimi təsir etdiyini qeyd etdilər. Hər dörd müəllim bir çox azərbaycandilli məktəblərdə ana dilinə həftədə 3 saat ayrıldığını və 3 saatı Azərbaycan dili və Azərbaycan ədəbiyyatı fənləri arasında bölüşdürdüklerini qeyd etdi. M2 hətta həftədə 5 saatın da az olmasını və proqramı çatdırmaqla bilməməsini söylədi:

Əlbəttə ki, çatdırmaqla bilmirik. Həftədə 3 saat Azərbaycan dilinə və 2 saat ədəbiyyata çox azdır. Bu çox azdır. Mən 2 kitabı (Azərbaycan dili və Azərbaycan ədəbiyyatı) əlimə alıb direktorun yanına getdim və dedim ki, bu 2 kitabı 5 saata yerləşdirmək mümkündürmü? Mən özüm məktəbdə oxuyan illərdə 7 saat idi. Proqram yarıda qalır, tam başa çatdırmaq olmur.

M3 də dərslər saatlarının az olmasından və məcbur olaraq şagirdlərə oxumaq üçün daha çox material verməsindən şikayətləndi:

Material çox veririk, bu da uşağa yük olur. Ədəbiyyat və Azərbaycan dilinə bir qiymət veririk, bir fənn kimi tədris olunur. Əksər məktəblərdə həftədə 2 saat Azərbaycan dilinə, 1 saat isə ədəbiyyata verilir. Bizim məktəbdə də belədir, cəmi 3 saat. Mən uşaqlara

deyirəm ki, hər iki kitabı da gətirin və hər iki dərslikdən keçirəm. Bu da yorucu olur, 45 dəqiqədə 2 fənni keçmək çətin olur. 3 saat çox azdır. Bu proqramı başa çatdırmağa da, uşaqların dili mənimsəməsinə də mənfi təsir göstərir.

M4 də dərslər saatlarının az olmasının proqramı tam çatdırmağa kifayət etmədiyini vurğuladı:

Dərs saatlarının az olması ana dilinin tam formada tədris olunmasına mane olur. Məsələn, tutaq ki, isim bölməsinə 1 saat ayırsaq, bu həmin bölməni tam qavramağa kifayət etməyəcək. Bu da tədrisin keyfiyyətini aşağı salır, dərslər proqramını çatdırmaq olmur. Eləcə də ədəbiyyat fənni ilə bağlı. Müəllim nə öyrətsin? Şagirddən nə soruşsun? Həftəlik dərslər saatı çox az verilir.

Kateqoriya 4: Dərsliklərin tərcüməsində yaşanan problemlər. Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblər üçün Azərbaycan dili və Azərbaycan ədəbiyyatı dərslərindən başqa yerdə qalan bütün dərsliklər Gürcüstanda hazırlanır. Digər fənlər üzrə dərsliklər gürcü dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edilir. M1, M2, M3 və M4 bu dərsliklərin çox keyfiyyətsiz olmasını, uşaqların anlamasına mənfi təsir göstərdiyini söylədilər. M1 bu dərsliklərin qeyri-peşəkarlar tərəfindən tərcümə edildiyini vurğulayaraq kitablarda ciddi səhvlərin olma səbəbini açıqladı:

Bütün fənlər üzrə dərsliklər çox səviyyəsiz tərcümə olunur. Mən belə düşünürəm ki, tərcüməni qeyri-ixtisas sahibləri tərcümə edibdir. Eldar (ad şərti verilib) müəllim riyaziyyat müəllimidir. Tez-tez riyaziyyat dərslərini gətirib göstərir ki, bax gör burdan nə başa düşdün, cümlənin quruluşuna bax. Mənasız cümlələr, cümlə quruluşu var, anlamaq olmur. O qədər qarışıq və zəif cümlələrdir ki, şagirdlər heç nə başa düşmürlər. Tərcümə işi elədir ki, bu işi yaxşı bilən, ana dilini, fənni yaxşı bilən adam məşğul olmalıdır. Yaxşı

tərcüməçi ilə yaxşı mütəxəssis birgə işləməlidir. Kim bir az gürcü dilini bilirsə, ona tərcümə etdirirlər. Bu da yaralı yerimizdir, vacib toxunulması məsələdir.

M2 də M1-in dediyi fikirlərə oxşar cavablar verdi: “Başqa müəllim və şagirdlərdən tez-tez eşidirəm ki, dərsliklər düzgün tərcümə edilmir. Ən çox da riyaziyyat dərslərində səhvlər olur. Oxuduqlarını düzgün başa düşümlər, ona görə də çox səhvə yol verirlər. Bu qədər səhvlərin olması dilin mənimsənilməsinə mənfi təsir göstərir”. M3 isə Azərbaycan dili və ədəbiyyat dərslərinin qənaətbəxş olduğunu, ancaq digər dərslərdə problemlərin olduğunu vurğuladı:

Bizim dərsliklər (Azərbaycan dili və ədəbiyyat) Azərbaycandan gəlir, qənaətbəxşdir. Müasir metodlardan istifadə edilir. Azərbaycan dili və ədəbiyyat dərsləri uşaqların müstəqil işləməsinə imkan verir. Amma digər fənlərdən müəllim yoldaşlarımla narazılıqlarını tez-tez eşidirəm. Hətta müəllimlərin sertifikatı imtahanlarında da səhvlər çox olur. Çatışmazlıqlar çətinlik yaradır. Bu dərslər peşəkarlar vasitəsilə olsa, daha yaxşı olar. Boş vaxtım olanda mən tarix, coğrafiya kitablarına baxıram, uşaqlardan şikayətlər olur. Uşaqların anlamasına pis təsir edir.

M4 də dərslərdəki nöqsanları vurğuladı, əlavə olaraq gürcü bölməsindən Azərbaycan bölməsinə keçən şagirdlərin əvvəl oxuduqları bölmədə istifadə etdikləri dərslərin onlarda indi çətinlik yaratdığını qeyd etdi:

Müəllimlər çox şikayətlənirlər, digər dərslərdə çoxlu nöqsanlar var. Fikir düzgün çatdırılmır. Hərfi tərcümə olunub, müəllimlərdə narazılıq yaradır. Uşaqlar dərslərdə bu səhvləri görəndə elə bilirlər ki, elə belə də olmalıdır, nəticədə səhv yazılış qaydasına öyrəşirlər. Hətta, gürcü sektorundan Azərbaycan sektoruna keçib təhsillərini Azərbaycan sektorunda davam etdirən uşaqlarda gürcü dilində istifadə etdikləri dərslərdən çox pis verdiş qalıbdır. Nə qədər mən onlara başa salıram ki, cümlə böyük hərflə başlamalıdır,

amma yenə də eyni səhvi edirlər. Cümləni kiçik hərfə yazırlar, əlləri öyrəşibdir. Çünki gürcü dilində böyük, kiçik hərf yoxdur. Onların gürcü sektorunda istifadə etdikləri dərsliklərdə bütün sözlər kiçik hərfə yazılır. Mən arada imla yazdırtırıram. Ən yaxşı oxuyan uşaqlar belə ad, soyadlarını kiçik hərfə yazırlar.

Kateqoriya 5: Valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoyması.

Valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoyması da müəllimləri narahat edən əsas problemlərdən biridir. M1 bəzi regionlarda Azərbaycan dilinin məişət dili səviyyəsində istifadə edilməsini və valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoyması ilə ana dilinin daha da aşağı səviyyəyə düşəcəyini vurğuladı:

Biz yaşadığımız ərazidə valideynlər Azərbaycan dilində təhsilə üstünlük vermirlər. Şagirdlərə test edirik, şagirdlər deyir ki, bu mənim nəyimə lazımdır? Harada istifadə edəcəm? Telavi tərəfdə azərbaycanlılar çox pis, loru dildə danışirlər. Uşaqlara başa salıram ki, belə davam etsə, siz də bir gün onlar kimi danışacaqsınız. Başa salıram ki, əgər azərbaycandilli məktəb olmasa, siz azərbaycandilli məktəbdə oxumasanız, siz də dilləri qarışdıracaqsınız, nitqinizdə qarışıq dillər yaranacaq. Bu da gələcəkdə sizə problem olacaq.

M2 isə valideynlərin maariflənməsinə ehtiyac olduğunu, gürcü dilini Azərbaycan sektorunda da öyrənməyin mümkün olmasını, amma buna baxmayaraq valideynlərin övladlarını gürcü bölməsinə qoymasından şikayətləndi:

Valideynlərdə də çox günah var. Valideynlər uşaqlarının əllərindən tutub gürcü məktəbinə aparırlar. Valideynləri başa salmaq lazımdır, maarifləndirmək lazımdır. Məktəblərdə baş verənlərdən çox xəbərsizdirlər. Azərbaycan sektorunda gürcü dilini daha

yaxşı öyrənmək mümkündür. Valideynlər bunu anlayanda övladlarını gürcü sektorundan çıxarıb Azərbaycan sektoruna qoyurlar.

M3 də valideynlərin övladlarını gürcü bölməsinə qoymasını mənfi hal kimi qarşıladı və bunu Azərbaycan dilinə olan marağın az olması ilə əlaqələndirdi:

Birinci sinfə qəbul çox azdır. Valideynlər övladlarını gürcü sektoruna qoyur, bizim kəndin əhalisi deyir ki, Azərbaycan dili nəyimə lazımdır. Öz qanımızdan olanların da çox mənfi təsiri var. Azərbaycan dilinə marağın olmaması da ana dilinin məişət dili səviyyəsində qalmasına səbəb olur, dil akademik səviyyədə istifadə edilmir və nəticədə inkişaf etmir.

M4 də valideynlərin ana dilinə biganə yanaşmasından, özünün də vaxtilə etdiyi səhvədən və sonra peşman olmasından, eləcə də dövlətin azərbaycanlı uşaqları gürcüdilli məktəblərə cəlb etmək üçün həyata keçirdiyi siyasətindən danışdı:

Bizim məktəbdə gürcü sektoru da var, Azərbaycan sektoru da. Mən öz nəvəmi çevrəmin təsiri ilə gürcü bölməsinə qoydum, ən böyük səhvlərimdən biri idi. Mən evdə uşağa ana dilimizdən dərs keçəndən sonra gördüm ki, nəvəm daha yaxşı qavrayır. Öz ana dilində daha tez və yaxşı qavradığını gördüm. Valideynlər ana dilimizə səthi, biganə yanaşırlar, övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoyurlar. Gündə nə qədər uşaq gürcüdilli məktəblərdən çıxır. Gürcüdilli məktəblər də uşaqları cəlb etmək üçün çox rahat, təzə “marşrutka³”lar göndərilir. Uşaqları məktəbə aparırlar, sonra geri öz kəndlərinə gətirirlər.

³ “Marşrutka” dedikdə mikroavbuslar nəzərdə tutulur.

Kateqoriya 6: Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni ilə bağlı tədbirlərin keçirilməsi.

M1, M2, M3 və M4 ana dili və ədəbiyyatla bağlı tədbirlərin, olimpiadaların, yarışların keçirilməsinin dilin mənimsənilməsinə müsbət təsir edəcəyini vurğuladılar. M1 məktəblərdə müsabiqələrin, milli bayramların keçirilməsinin önəmini vurğuladı:

Ana dilində müəyyən müsabiqələr, tədbirlər keçirilməlidir. Milli-mənəvi dəyərləri təbliğ etmək lazımdır. Məktəblərdə milli kimliyimiz, ana dilimiz, mədəniyyətimizlə bağlı tədbirlər keçirmək lazımdır. Bəzi tədbirləri məktəblərdə qadağan edirlər. İnanın ki, 10 ildən çoxdur ki, Novruz bayramı keçirilmirdi. Son 10 ildə ilk dəfə olaraq biz Novruz bayramını keçirdik (2024-cü il). Uşaqların marağını, məsuliyyətini artırmaq üçün belə tədbirlərə böyük ehtiyac var.

M3 isə məktəbdə oxuduğu dövrdə olimpiadaların keçirilməsini, ancaq məktəbdə işlədiyi 22 il ərzində bir dəfə də olsun olimpiadaların keçirilməməsini qeyd etdi:

Azərbaycandilli məktəblər arasında yarışlar, olimpiadalar təşkil olunsa, yaxşı olar. Belə olimpiadalar olsa uşaqlarda maraq, həvəs yaradar. Mənim oxuduğum vaxtlarda 89-cu illərdə (daha əvvəlki illərdə də) olimpiadalar təşkil olunurdu. Müəllimlərimiz bizi rayona, Qardabaniyə aparırdılar. Və ya Qardabanidən bizim məktəbə şagirdlər yarışda iştirak etmək üçün gəlirdilər. 22 ildir məktəbdə işləyirəm, 22 il ərzində heç bir olimpiada təşkil olunmayıbdır.

M4 də ana dili ilə bağlı tədbirlərin keçirilməsinin vacib olduğunu ancaq dövlət tərəfindən bununla bağlı heç bir addım atılmadığını söylədi: “Ana dilinin inkişafına şagirdlər arasında bilik yarışması da çox gözəl təsir edir. Amma ana dilimizlə bağlı dövlət tərəfindən heç bir olimpiada, yarış həyata keçirilmir. Məktəblər arasında yarışlar keçirilsə, yaxşı olardı”.

4.3. Digər tapıntılar

Ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri araşdırarkən fokus qrup müzakirə və yarı strukturlaşdırılmış müsahibə zamanı iştirakçılar aşağıdakı fikirləri də səsləndirdilər. Bu fikirlər say etibarilə azlıq təşkil etdiyi üçün təhlil zamanı ayrıca kateqoriya olaraq qruplaşdırılmamışdır. İştirakçıların səsləndirdikləri digər fikirlər bunlardır:

- Bədi kitablar oxumağın vacibliyini
- Kitabxanaların olmaması
- Azərbaycan dilinin daha praktik formada tədris edilməsi
- Məktəb rəhbərinin milliyyətə gürcü olması
- Dil və ədəbiyyat müəllimlərinin Azərbaycanda təhsil almaması

V FƏSİL: MÜZAKİRƏ VƏ NƏTİCƏ

Bu tədqiqatda Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsinə təsir edən amillər araşdırıldı. Gürcüstanda etnik azlıqların gürcü dilini aşağı səviyyədə bilməsinə dair xeyli sayda araşdırmalar olsa da, ana dili ilə bağlı bu günə kimi çox məhdud sayda araşdırma aparılmışdır və bu araşdırma bu mövzuda aparılan *ilk tədqiqatlardan* biri hesab olunur. Bu tədqiqatda ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri müəyyənləşdirmək üçün keyfiyyət tədqiqat metoduna müraciət edilmiş və şagirdlər arasında fokus qrup müzakirə, müəllimlər arasında isə yarı strukturlaşdırılmış müsahibə keçirilmişdir. Əldə edilən tapıntılar məhdud sayda ədəbiyyatın olmasına baxmayaraq digər tədqiqat nəticələri ilə müqayisəli şəkildə şərh ediləcəkdir.

Tədqiqat nəticələrinə əsasən, həm şagirdlər, həm də müəllimlər ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən əsas amil kimi *müəllimin fənn üzrə bilik səviyyəsini* qeyd etdilər. Cinkir və Kuruma görə (2019), müəllimin əsas vəzifələrindən biri şagirdlərə biliyi ötürmək və təcrübələrini bölüşməkdir. Effektiv tədris üçün müəllimin dərs dediyi fənn üzrə təhsil səviyyəsinin yüksək olması önəmlidir və hər bir müəllimdən dərs dediyi fənn üzrə mütəxəssis olmaları gözlənilir. Auseona görə (2019), müəllimin peşəkar biliyi təlim və tədrisin bütün mərhələlərinə təsir edir: dərsin məzmunu və planlaşdırılması, həyata keçirilməsi, qiymətləndirmə və refleksiya.

Qeyri-ixtisas fənn müəllimləri şagirdlərin suallarını cavablandırmaqda çətinlik çəkirlər, bu da onların məzmun biliklərinin aşağı olması ilə əlaqəlidir (Villano-Ac, 2024). Əgər müəllim bir mövzu haqqında məlumatsızdırsa, bu yanlış fikirlərin yayılmasına səbəb ola bilər. Buna görə də müəllim şagirdlərin mövzu ilə bağlı müxtəlif suallarına cavab verməkdə çətinlik çəkir (Jadama, 2019).

Gürcüstanda azərbaycandilli məktəblərdə qeyri-ixtisas fənn müəllimlərinin sayının artması, ana dili üzrə kadr çatışmazlığı bir sıra tədqiqatlarda müəyyən edilmişdir (İsayeva, 2024; Tabatadze & Gorgadze, 2015). Həmçinin Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimlərinin 2022-ci ildə sertifikatıya imtahanlarında zəif nəticə göstərməsi və cəmi 18 nəfərin 61%-lik baryeri keçməsi də müəllimlərin əksəriyyətinin fənn üzrə bilik səviyyəsinin aşağı olmasını göstərir (Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Milli Mərkəzi, 2024). Müəllimlərin fənn üzrə və fənnin metodologiyasına dair müasir bilik və bacarıq səviyyələrinin aşağı olmasını şagirdlərin ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən əsas amillərdən biri kimi müəyyənləşdirmək olar. Belə ki, 2024-cü ilin fevral ayında azərbaycandilli məktəblərdə təhsil alan 609 nəfər şagird arasında keçirilən “Azərbaycan dili” fənni üzrə testin, eləcə də 2025-ci ildə 94 nəfər şagird arasında keçirilən “Azərbaycan dili üzrə I Regional Olimpiada”nın nəticələri ana dilinin mənimsənilməsində ciddi problemlərin olmasını göstərmişdir (İsayeva, 2024; İsayeva, 2025). Eləcə də, PISA 2018 və PISA 2022 tədqiqat nəticələrinin oxu məzmun standartı gürcüdüilli və rusdüilli məktəblərin şagirdləri ilə müqayisədə azərbaycandilli məktəblərin şagirdləri arasında xeyli aşağı olmasını kadr çatışmazlığı və keyfiyyətli təhsilin təmin edilməməsi ilə əlaqələndirmək olar. Azərbaycan dili fənninin tədris keyfiyyətinin aşağı olması, şagirdlərin ana dilini bilməsi Tabatadze və digərlərinin (2014, Tabatadzedə qeyd edildiyi kimi, 2016) araşdırmasında da öz təsdiqini tapmışdır.

Bu tədqiqatdan əldə edilən nəticələrə əsasən şagirdlər, eləcə də müəllimlər ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən əsas amillərdən biri kimi *Azərbaycan dili üzrə buraxılış imtahanının olmamasını* qeyd etdilər. “Bu gün müzakirə etdiklərimizdən sizin üçün ən vacib olanı hansıdır?” sualına fokus qrup müzakirələr zamanı şagirdlərin əksəriyyəti, müsahibələr

zamanı isə müəllimlərin hamısı ana dilindən buraxılış imtahanlarının olmasının vacibliyini vurğuladılar.

Dünya təcrübəsinə nəzər salsaq, İrlandiya nümunəsinin Gürcüstandakı vəziyyətlə uzlaşdığını görmək olar. “Böyük Aclıq”dan sonra irland dili sıxışdırılmış və güc, tərəqqi, daha yaxşı gələcək vəd edən ingilis dilinə üstünlük verilmişdir (Ó' Ceallaigh & Ní Dhonnabháin, 2015; Ó Fiannachta, 1974). Nəticədə, irland dili məhv olmaq təhlükəsi ilə üzləşmişdir. Ancaq zamanında edilən islahatlar yenidən irland dilinin dirçəlməsinə səbəb olmuşdur. Önemli islahatlardan biri irland dilinin məktəblərdə tədrisi və məktəbi bitirmək haqqında şəhadətnaməni almaq üçün irland dilindən imtahanın məcburi olması ilə bağlı olmuşdur (Ó' Ceallaigh & Ní Dhonnabháin, 2015). Gürcüstanda da Azərbaycan dilinin sıxışdırılması ilə bağlı oxşar vəziyyət yaranmış və ana dili məişət dili səviyyəsinə enmək təhlükəsi ilə üzləşmişdir.

2018-2019-cu tədris ilində Gürcüstanda XI və XII sinif şagirdləri üçün buraxılış imtahanlarının ləğv edilməsi ilə bağlı qərar qəbul edilmişdir (Gürcüstanın Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyi, 2019). Tədqiqatda iştirak edən şagird və müəllimlərin fikirlərinə görə attestat imtahanlarının ləğv edilməsi şagirdlərdə ana dilinə qarşı marağı azaltmış və məsuliyyətsizlik yaratmışdır. İrlandiya nümunəsində olduğu kimi Gürcüstanda da Azərbaycan dilindən buraxılış imtahanlarının məcburi olması ana dilinə olan marağın artmasına səbəb ola bilər.

Əldə edilən nəticələrə əsasən həm şagirdlər, həm də müəllimlər ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən əsas amil kimi *ana dili üzrə dərslərin azaldılmasını* vurğuladılar. Tədqiqata cəlb edilən şagird və müəllimlərin əksəriyyəti ana dili üzrə dərslərin az olması ucbatından dərslərin proqramını sona kimi çatdırma bilməmələrindən şikayətləndilər. Barışıq və Vətəndaş Bərabərliyi Məsələləri üzrə Gürcüstan Dövlət Naziri

Aparatının (2014) hesabatında da müəllimlərin ana dili dərslərində nəzərdə tutulan proqramı sona kimi çatdırma bilməmələri əks olunmuşdur. Uzun müddət “ana dili və ədəbiyyat” fənninə ibtidai siniflərdə həftədə 8-9 saat ayrılmışdır (Gürcüstan qanunvericiliyi, 2006). Həmçinin, “ana dili və ədəbiyyat” ifadəsi “etnik azlıqların dili” ilə əvəz edilmiş, bundan sonra bir çox məktəblərdə ana dili müəyyən şərtlər daxilində tədris edilmiş və həftədə 3 saata kimi azaldılmışdır (Gürcüstan qanunvericiliyi, 2018; Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi, 2024). “Etnik azlıq” ifadəsi Gürcüstan azərbaycanlılarını qıcıqlandırdığı üçün bu ifadənin təhsil proqramından çıxarılması və əvəllər olduğu kimi “Azərbaycan dili” və “Azərbaycan ədəbiyyatı” sözü ilə əvəz edilməsi tövsiyə edilir.

Bu tədqiqatda əldə edilən tapıntılara əsasən ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amillərdən biri də *digər fənlər üzrə dərslərlərin gürcü dilindən Azərbaycan dilinə tərcüməsi zamanı kobud səhvlərə yol verilməsi* ilə bağlı olmuşdur. Müəllim və şagirdlərin əksəriyyəti dərslərlərdə xeyli sayda orfoqrafik, qrammatik, məzmun səhvlərinin olmasını vurğulamış və keyfiyyətsiz tərcümənin fənni düzgün qavramaqda çətinlik törətməsini qeyd etmişdilər. Qeyri-gürcüdülli məktəblər üçün tərtib edilən dərslərlərdə məzmun, leksik, qrammatik, fonetik, tərcümə keyfiyyəti problemlərinin, müxtəlif azlıqlara qarşı ayrı-seçkilik elementlərinin olması bir sıra tədqiqatlarda və dövlət qurumlarının hesabatlarında yer almış, keyfiyyətsiz tərcümənin anlamada çətinlik yaratması vurğulanmışdır (Tabatadze, 2016, 2015; Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisi Aparatı, 2009, 2018; Gürcüstan Parlamentinin Təhsil və Elm Komitəsi, 2022). Qeyri-gürcüdülli məktəblər üçün dərslərlərin tərcümə edilməsindən 20 ilə yaxın bir zaman keçməsinə baxmayaraq, dərslərlərdə Azərbaycan ədəbi dilinin normaları ciddi şəkildə pozulur və məsul qurumlar bu problemi həll etməkdə hələ də çətinlik çəkirlər.

Bu tədqiqata cəlb edilən şagird və müəllimlərin əksəriyyəti ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən əsas amillərdən biri kimi *valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoymalarını* qeyd etdilər. Tədqiqat iştirakçıları valideynlərin məlumatsız, dünyagörüşlərinin az olmasını və onların maariflənmələrinə ehtiyac olmasını vurğuladılar. Valideynlərin övladlarını gürcüdilli məktəblərə qoymalarının ana dilinə təsiri ilə bağlı Gürcüstanda araşdırmalar aparılmasa da, beynəlxalq təcrübədə bənzər araşdırmalar aparılıbdır. Naom və Sarahın (2014) Keniyada apardıqları araşdırma nəticələrinə əsasən bəzi valideynlər övladlarının ana dilində deyil, ingilis dilində təhsil almalarının tərəfdarıdır, çünki ingilis dili onların övladlarının gələcək akademik karyerasını, sonradan onların gələcək məşğulluğunu (əmək fəaliyyəti) və həyatda uğurunu müəyyən edir. Ana dilində təhsili dəstəkləyən valideynlər isə mədəniyyət, tarix və kimlik anlayışlarının ifadəsində ana dilinin əhəmiyyətini vurğuladılar. Sonda tədqiqatçıların araşdırmasında valideynlərin maariflənməsinə, ana dilində təhsil almağın faydalarının onlara başa salınmasına ehtiyac olması, ana dilində təhsil almağın onların övladlarının ingilis dilini öyrənmək imkanlarına mane olmayacağı qeyd olunur.

Keniyada aparılan tədqiqatın nəticələri də Gürcüstanda əldə edilən nəticələrlə oxşarlıq təşkil edir. Gürcüstanda da bəzi valideynlər övladlarının gələcəkdə işlə təmin edilməsini, maddiyyəti düşünərək onları gürcüdilli məktəblərdə təhsil almağa qoyurlar. Azərbaycanlı məktəblərdə gürcü dili üzrə həftəlik dərslər saatları ana dili üzrə dərslər saatlarından daha çoxdur və şagirdlər güclü mütəxəssislərin olduğu təqdirdə hər iki dili yüksək səviyyədə öyrənmək imkanına malikdirlər.

Ana dilində təhsilin əhəmiyyəti bir sıra tədqiqatçıların elmi araşdırmalarında vurğulanmışdır və valideynlərin bununla bağlı maarifləndirilməsinə ehtiyac duyulur (Baker, 2000, 2006, 2016; Cummins, 1984, 2000, 2001; Skutnab-Kangas, 2000). UNESCO (2003) etnik

azlıqların heç bir təzyiqa məruz qalmadan ana dillərini öyrənmək hüquqlarının olmasını təsdiq edərək bunu insan hüquqları ilə əlaqələndirmişdir. Ozfidanın (2017) araşdırmasında məktəbdə ana dilində danışmağın şagirdlərdə düşünmə bacarığını, özünəinamı və akademik nailiyyətləri artırması təsdiqini tapmışdır və ana dilindən istifadənin mədəniyyətin və identikliyin qorunmasında həyati rol oynaması vurğulanmışdır.

Şagirdlər ana dilindən istifadə edərkən digər fənlərin (riyaziyyat, təbiətşünaslıq, incəsənət, musiqi, idman) məzmununu daha yaxşı qavrayırlar və müvafiq olaraq da həmin fənlərdən geriləmə olmur. İbtidai siniflərdə ana dili təhsili məktəb kurikulumlarında müxtəlif fənlər üzrə şagirdlərin akademik nailiyyətlərinin mühüm təməl daşdır (Cummins, 1984). Tabatadzeyə görə (2018) birinci (ana) dildə öyrənmək birinci və ikinci dilin inkişafına fayda verir; beləliklə, birinci dilin inkişafına daha çox vaxt ayrıldıqda, ikinci dilin öyrənilməsinə əhəmiyyətli dərəcədə müsbət təsir göstərir. Cumminsə (1984:101) görə “Birinci dil uşağın emosional və akademik rifahı üçün o qədər vacibdir ki, onun inkişafı məktəbdə təhsilin ilk illərində yüksək, hətta ən yüksək prioritet kimi qəbul edilməlidir”. Ana dilində təhsilin əhəmiyyəti bir çox tədqiqatçılar tərəfindən vurğulansa da, Gürcüstanda ikidilli təhsil sistemi çərçivəsində azərbaycandilli məktəblərdə bəzi dərsləklərin tədrisən ikidilli deyil, tamamilə gürcü dilində istifadəyə verilməsini müşahidə etmək olur. Belə hallar ana dilində təhsili məhdudlaşdırır. Məsələn, Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi tərəfindən hazırlanan V və VI siniflər üçün istifadəyə verilən “Bizim Gürcüstan” dərsliyi tamamilə gürcü dilindədir (Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi, 2024). Bundan əlavə digər dərsləklərin tərcüməsi zamanı qrammatik və məzmun səhvlərinə yol verilməsi də Bobghiashvili və digərlərinin (2016) araşdırmasında da öz təsdiqini tapmışdır.

Yuxarıda qeyd olunan amillərdən əlavə şagirdlər ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amil kimi *Gürcüstan dövlətinin qoyduğu qayda-qanunları, qadağaları* da qeyd etdilər.

Tədqiqatda iştirak edən şagirdlər ana dili üzrə dərslər saatlarının azaldılmasını, 9 illik azərbaycandilli məktəbin 12 illik olması üçün məktəbin qarşısında gürcüləşmə şərtinin qoyulmasını, bəzi bölgələrdə yaşan azərbaycanlıların öz ana dillərini məişət dili səviyyəsində bilməsini, gürcü dili daxil qarışıq dildən istifadə etməsini Gürcüstan dövlətinin apardığı siyasətlə əlaqələndirmişdilər. Dövlət siyasətinin etnik azlıqların ana dillərinin qorunmasında mühüm rol oynaması Naom və Sarahın (2014) araşdırmasında da əks olunubdur. Həmin tədqiqatda dil siyasətini dəstəkləmək üçün təhsil sisteminin strukturlaşdırılması – peşəkar müəllimlərin işə qəbulu, müəllim hazırlığı və məktəb dərslərində dilin nəzərə alınması tövsiyə edilir.

20 ilə yaxın bir müddət ərzində Gürcüstanda Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimliyi ixtisasının bərpa edilməməsini, 20 il ərzində dərslərdəki ciddi problemlərin aradan qaldırılmamasını, ana dilinin müəyyən şərtlər daxilində tədris edilməsini, ana dili üzrə dərslər saatlarının azaldılmasını Gürcüstan dövlətinin apardığı siyasətlə əlaqələndirmək olar.

Sonda, bu tədqiqatdan əldə edilən nəticələrə əsasən müəllimlər ana dilinin mənimsənilməsində *Azərbaycan dili ilə bağlı əlavə tədbir və müsabiqələrin keçirilməsinin* vacib olmasını vurğuladılar. Tədqiqata cəlb edilən müəllimlər Azərbaycan dili ilə bağlı dövlət tərəfindən heç bir olimpiada, müsabiqə və tədbirlərin keçirilməməsindən, hətta Novruz bayramının 2024-cü ilə qədər məktəblərdə qeyd edilməsinə qadağa qoyulmasından şikayətləndilər. Müxtəlif tədbirlərin, müsabiqələrin keçirilməsinin əhəmiyyəti digər tədqiqatçıların araşdırmalarında da qeyd olunubdur. Hudson və Sheldona görə (2013), məktəbdə tədris olunan, demək olar ki, bütün fənlər üzrə olimpiadaların və fənn müsabiqələrinin təşkilində əsas məqsəd istedadlı şagirdlərə konkret fənn üzrə əldə etdikləri dərin və geniş bilikləri nümayiş etdirmək üçün imkan yaratmaqdır. Bundan əlavə, olimpiadalar, müsabiqələr əsasən milli kurikulum və məktəb testlərindən fərqli olaraq daha çox intellektual imkanlar təklif edir.

Bu tədqiqat nəticəsində əldə edilən tapıntılar Gürcüstandakı mövcud vəziyyətlə uzlaşır. İlbəil azərbaycandilli məktəblərin sayının azalması, 20 ilə yaxın müddət ərzində Gürcüstanda Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə yeni kadrların hazırlanmaması, məktəblərdə qeyri-ixtisas fənn müəllimlərin sayının çoxalması, ali təhsili olmayan müəllimlərin ana dilini tədris etməsi, ana dili üzrə dərslər saatlarının bir çox məktəblərdə həftədə 9 saatdan 3 saata kimi azaldılması, 20 ilə yaxın müddət ərzində dərslərlərin tərcüməsi zamanı Azərbaycan dilinin ədəbi normasının pozulması ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amillər kimi müəyyən edilmişdir.

5.1. Təhsil siyasətinin icrasına məsul olan strukturlar üçün tövsiyələr

Tədqiqatın nəticələrindən irəli gələrək Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə Azərbaycan dilinin inkişafını təmin etmək məqsədilə Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyinə, o cümlədən təhsil siyasətinin icrasına məsul olan digər strukturlar üçün aşağıdakı təklif və tövsiyələr təqdim ediləcək:

1. Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi tərəfindən tərtib edilən təhsil proqramına (Milli Tədris Planı) dəyişiklik edilməsi, Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə həftəlik dərslər saatlarının 5 saat olması təklif edilir. İbtidai siniflərdə isə gürcüdilli məktəblərdə olduğu kimi həftədə 7 saat olması tövsiyə edilir (gürcüdilli məktəblərdə ibtidai siniflərdə gürcü dilinə həftədə 7 saat ayrılır). Ana dilinin ikinci xarici dil hesabına azaldılması şərtinin ləğv edilməsi təklif edilir (3-5 saat).
2. Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənnindən buraxılış (attestat) imtahanlarının bərpa edilməsi tövsiyə olunur.

3. Universitetə qəbul imtahanlarına Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənninin daxil edilməsi təklif edilir.
4. Azərbaycan dili və ədəbiyyat dərsliyindən başqa digər dərsliklərin tərcüməsi üçün ekspert qrupun yaradılması tövsiyə olunur. Ekspert qrupda tərcüməçi, fənn üzrə mütəxəssis, dil üzrə mütəxəssis və Azərbaycandan mütəxəssislərin cəlb edilməsi təklif olunur. Təəssüflər olsun ki, Gürcüstanda dərsliyin tərcümə edilməsinə bir nəfər cəlb edilir.
5. Azərbaycandilli məktəblər üçün tərtib edilən dərsliklərdə ayrı-seçkilik elementlərini aradan qaldırmaq üçün azərbaycanlı oğlan və qız adlarından istifadə edilməsi tövsiyə edilir.
6. Gürcüstanda Azərbaycan dili və ədəbiyyat fənni üzrə mütəxəssislərin, eləcə də digər fənlər üzrə ikidilli (bilingual), çoxdilli mütəxəssislərin hazırlanması üçün Azərbaycan - Gürcüstan Universitetinin təsis edilməsi təklif olunur.
7. İvane Cavaxişvili adına Tbilisi Dövlət Universitetinin nəzdində “Azərbaycanşünaslıq” və ya “Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimliyi” ixtisasının təsis edilməsi təklif edilir (Qeyd: Bu universitetdə illərdir “Ermənişünaslıq” ixtisası mövcuddur).
8. Azərbaycandilli məktəblərdə milli bayramların (Məsələn, Novruz bayramı) keçirilməsinə dair olan qadağaların ləğv edilməsi tövsiyə edilir.
9. Təhsil proqramında (Milli Tədris Planı) “etnik azlığın dili” sözünün “Azərbaycan dili və ədəbiyyat” sözü ilə əvəz edilməsi tövsiyə edilir. Gürcüdüilli məktəblər üçün tərtib edilən təhsil proqramında “Gürcü dili və ədəbiyyat” sözü işləndiyi kimi azərbaycandilli məktəblər üçün də “Azərbaycan dili və ədəbiyyat” sözünün işlədilməsi təklif olunur.

Dövlət qurumlarına təqdim edilən bu təklif və tövsiyələrin azərbaycandilli məktəblərin məhsuldar fəaliyyətində mühüm rol oynaması gözlənilir.

5.2. Məhdudiyyətlər və gələcək tədqiqatlar üçün tövsiyələr

Hər bir tədqiqatda olduğu kimi bu araşdırmada da məhdudiyyətlər mövcuddur və gələcəkdə təkmilləşdirilməsi üçün bəzi tövsiyələr veriləcək. Vaxt azlığı baxımından ancaq keyfiyyət tədqiqat metoduna müraciət edilmiş və cəmi 18 şagird arasında 3 fokus qrup müzakirə və 4 müəllim arasında isə yarı strukturlaşdırılmış müsahibə keçirilmişdir. Daha dolğun mənzərə əldə etmək üçün digər kənd və şəhərlərdə daha çox şagird arasında fokus qrup müzakirə və daha çox müəllim arasında isə müsahibələrin təşkil edilməsi tövsiyə edilir. Bu tədqiqatda ancaq keyfiyyət tədqiqat metodundan istifadə edilir, qarışıq metoddan istifadə ilə tədqiqatı daha da təkmilləşdirmək mümkündür. Həmçinin kəmiyyət tədqiqat metodu ilə daha çox iştirakçılar cəlb etmək mümkündür. Tədqiqat iştirakçıları olaraq şagird və müəllimlər seçilmişdir. Tədqiqatçılara gələcəkdə valideynlərin, direktorların, təhsil ekspertlərinin fikirlərini araşdırmaq da tövsiyə edilir.

ƏDƏBİYYAT

Auseon, J. (2019). The Role of Pedagogical and Subject Matter Knowledge in Preservice Art

Teaching. *Marilyn Zurmuehlen Working Papers in Art Education*, 13(1), 54-68. doi:

<https://doi.org/10.17077/2326-7070.1276>

Avropa Şurası. (1998). *Regional və ya Azlıqların dilləri üzrə Avropa Xartiyası haqqında.*

<https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/about-the-charter>

Avropa Şurası. (2016). *Gürcüstanda azlıqların dilləri.*

www.coe.int/t/dg4/education/minlang/AboutCharter/Minority%20languages%20in%20Georgia_EN.pdf

Azərbaycan Milli Kitabxanası. (2020). *N.Nərimanov və*

“Azərnəşr”in yaranması, Azərbaycanda kitab nəşri. Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı-100.

<https://www.anl.az/down/meqale/respublika/2020/dekabr/747756.htm>

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu. (2013). *Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil*

Məktəbləri üçün Azərbaycan Dili üzrə Təhsil Proqramı (Kurikulumu) (I - XI siniflər).

https://www.arti.edu.az/nodupload/editor/files/1_%20Az%C9%99rbaycan%20dili-Kurikulum%202013.pdf

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu. (2013). *Azərbaycan Respublikasının Ümumtəhsil*

Məktəbləri üçün ədəbiyyat üzrə Təhsil Proqramı (Kurikulumu) (V - XI siniflər).

<https://www.arti.edu.az/nodupload/editor/files/2%20%C6%8Fd%C9%99biyyat-kurikulum.pdf>

Babbi, Ö. (2022). *Sosial tədqiqat praktikası*. TEAS Press Nəşriyyat evi. [https://e-](https://e-kitabxana.teaspress.az/book-view/65b37051cd08d)

[kitabxana.teaspress.az/book-view/65b37051cd08d](https://e-kitabxana.teaspress.az/book-view/65b37051cd08d)

- Baçılava, S., Losaberidze, D., & Qoçoquri, M. (2022). *Vətəndaşlıq 9. Doqquzuncu sinif üçün şagird kitabı*. 2021-ci ildə Gürcüstanın Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyinin qri fi ilə çap edilmişdir. Diogene Nəşriyyatı.
- Baker, C. (2000). *A Parents' and Teachers' Guide to Bilingualism* (2nd ed.). Clevedon: Multilingual Matters.
- Baker, C. (2003). Education as a site of language contact. *Annual Review of Applied Linguistics*, 23, 95-112. <https://doi.org/10.1017/S0267190503000217>
- Baker, C. (2006). *Foundations of bilingual education and bilingualism* (4th ed.). Clevedon: Multilingual Matters.
- Baker, C. (2016). *Foundations of bilingual education and bilingualism* (5th ed.). Clevedon: Multilingual Matters.
- Bărbuță, A., & Iovu, M. (2020). Children's rights to mother-tongue education. A small case qualitative study in Chernivtsi. *Revista Universitară de Sociologie*. 14 (2), 62-71. <https://sociologiecraiova.ro/revista/wp-content/uploads/2020/12/05.-CHILDRENS-RIGHTS-TO-MOTHER-TONGUE-EDUCATION.-A-SMALL.pdf>
- Bobghiashvili, G., Kharatyan, A., & Surmanidze, I. (2016). Minority language education in Georgia. *Caucasus Edition – Journal of Conflict Transformation*, 254-273. <https://caucasusedition.net/wp-content/uploads/2016/08/Minority-Language-Education-in-Georgia.pdf>
- Barışiq və Vətəndaş Bərabərliyi Məsələləri üzrə Gürcüstan Dövlət Naziri Aparatı. (2014). *Tolerantlıq və Vətəndaş İntegrasiyasının Milli Konsepsiyasının və 2009-2014-cü illər üzrə Fəaliyyət Planının Yerinə Yetirilməsinin Qiymətləndirilməsi üzrə Hesabat*. https://smr.gov.ge/uploads/prev/_cd492646.pdf

- Caparidze, N., Tsulaia, N., & Tsilosani, M. (2021). *Riyaziyyat 5. Beşinci sinif üçün şagird kitabı (birinci hissə)*. Gürcüstanın Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyi tərəfindən 2018-ci ildə qrif verilmişdir. Bakur Sulakauri Nəşriyyatı.
- Cenoz, J. (2009). *Towards multilingual education: Basque educational research in international perspective*. Buffalo, N.Y: Multilingual Matters.
- Cinkir, S., & Kurum, G. (2019). Discrepancy in Teacher Employment: The Problem of Out-of-Field Teacher Employment. *Educational Planning*, 22(1), 29-47.
- Corson, D. (1993). *Language, minority education and gender: Linking social justice and power*. Clevedon: Multilingual Matters. https://books.google.com/sv/books?id=H3SV1_X3-XsC&printsec=frontcover&hl=fr&source=gbs_vpt_reviews#v=onepage&q&f=false
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (5th ed.). SAGE Publications.
- Cummins, J. (1984). *Bilingualism and Special Education: Issues in Assessment and Pedagogy*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cummins, J. (2000). *Language, Power, and Pedagogy. Bilingual Children in the Crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cummins, J. (2001). Bilingual Children's Mother Tongue: Why Is It Important for Education? *Sprogforum*, 7(19), 15-20.
- Darmody, M., & Daly, T. (2015). *Attitudes towards the Irish Language on the Island of Ireland*. Dublin: ESRI and Foras na Gaeilge. <https://niopa.qub.ac.uk/bitstream/NIOPA/1597/1/Attitudes-towards-Irish-2015.pdf>
- Əzizov, X. (2023, İyun 26). Gürcüstanda məktəblərin sayının azalması obyektiv səbəblərlə bağlıdır – nazirlik rəsmisi. *Azərtac*.

<https://azertag.az/xeber/gurcustanda-mekteblerin-sayinin-azalmasi-obyektiv-sebeblerle-baglidir-nazirlik-resmisi-2675986>

Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift*. Clevedon: Multilingual Matters.

Golafshani, N. (2003). Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research. *The Qualitative Report*, 8 (4) December 2003 597-607.

[file:///wss02/Home\\$/aisayeva/Downloads/golafshani.pdf](file:///wss02/Home$/aisayeva/Downloads/golafshani.pdf)

Gürcüstan qanunvericiliyi. (2005). *Gürcüstan Respublikasının "Ümumi təhsil haqqında" qanunu*.

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/29248?publication=101>

Gürcüstan qanunvericiliyi. (2006). *Gürcüstanın Təhsil və Elm Nazirinin 28 sentyabr 2006-cı il tarixli 841 sayılı "Milli kurikulumun təsdiq edilməsi haqqında" əmri*.

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/113476?publication=0>

Gürcüstan qanunvericiliyi. (2018). *Gürcüstanın Təhsil və Elm Nazirinin 18 may 2016-cı il tarixli 40/N sayılı "Milli kurikulumun təsdiq edilməsi haqqında" əmri*.

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4168573?publication=0>

Gürcüstanın Milli Statistika İdarəsi. (2014). *Region və etnik mənsubiyyətə görə ümumi əhali*.

<https://www.geostat.ge/en/modules/categories/739/demographic-and-social-characteristics>

Gürcüstanın Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyi. (2019). *Təhsil sisteminin kompleks islahatının təqdimatı*. <https://mes.gov.ge/content.php?id=8919&lang=geo>

Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi. (2022). *2022-ci ildə ilk dəfə olaraq azərbaycandilli müəllimlər ana dilindən imtahan verəcəklər*.

<https://mes.gov.ge/content.php?id=13088&lang=geo>

Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi. (2024). *Milli kurikulumun hazırlanması*.

<https://mes.gov.ge/content.php?id=12327&lang=geo>

Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi. (2024). *Üçüncü Nəsil Milli Kurikulum*.

<https://mes.gov.ge/content.php?id=12552&lang=geo>

Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi. (2024). *Bizim Gürcüstan*. İkidilli təhsil üçün resurs. V sinif. Resurs üzərində Məktəbəqədər və Ümum Təhsilin İnkişafı Departamentinin ekspert qrupu işləyib.

Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyi. (2024). *Bizim Gürcüstan*. İkidilli təhsil üçün resurs. VI sinif. Resurs üzərində Məktəbəqədər və Ümum Təhsilin İnkişafı Departamentinin ekspert qrupu işləyib.

Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisi Aparatı. (2009). *Gürcüstanda insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi vəziyyəti haqqında Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisinin hesabatı. 2009-cu ilin ikinci yarısı*. <https://ombudsman.ge/res/docs/2019040411373662896.pdf>

Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisi Aparatı. (2018). *Gürcüstanda insan hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi vəziyyəti haqqında Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisinin hesabatı - 2018*. <https://ombudsman.ge/res/docs/2019042620571319466.pdf>

Gürcüstanın Xalq Müdafiəçisi Aparatı. (2023). *İcraata xitam verilməsi haqqında qərar “Ayrı seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılması haqqında” Gürcüstan Qanununun 9-cu maddəsinin 2-ci bəndinin “b” yarımbəndinə uyğun olaraq qəbul edilmişdir*. Rəsmi məktub.

Gürcüstan Parlamentinin Təhsil və Elm Komitəsi. (2022). *Etnik azlıqların keyfiyyətli təhsilə çıxış imkanlarının öyrənilməsi. Komitənin Tematik Sorğu Hesabatı*. <https://edu.aris.ge/news/wp-content/uploads/2022/10/308773.pdf>

- Hacıyev, F.V. (2014). Gürcüstanda Türk Etnik Varlığının Təkamül Mərhələləri Barədə. *Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Məruzələri*. 70 (3), 93-97.
- Hacılı, A. (2022). Borçalıda təhsil: mövcud vəziyyət, problemlər və perspektivlər. *Azərbaycanda Vətəndaş Cəmiyyətinin İnkişafına Yardım Assosiasiyası (AVCIYA)*.
<https://avciya.az/borcalida-t%C9%99hsil-movcud-v%C9%99ziyy%C9%99t-probleml%C9%99r-v%C9%99perspektivl%C9%99r/>
- Hornberger, N. H. (2008). *Can schools save indigenous languages? Policy and practice on four continents*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hudson, R., & Sheldon, N. (2013). Linguistics at School: The UK Linguistics Olympiad. *Language and Linguistics Compass*, 7(2), 91–104. <https://doi.org/10.1111/lnc3.12010>
- İlya Dövlət Universiteti. (2024). *Azərbaycan dili və ədəbiyyat ixtisası*. Rəsmi məktub.
- İnsan Hüquqları Tədrisi və Monitorinqi Agentliyi (EMC). (2019). *Etnik azlıqların hüquqları ilə bağlı beynəlxalq standartların icmalı*.
https://socialjustice.org.ge/uploads/products/pdf/Azer_WEB_1552475351.pdf
- İsayeva, A. (2024). *Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə dərslər deyən Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimlərinin sayını müəyyən edən sorğu*. [Unpublished raw data].
- İsayeva, A. (2024). *Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsinin aşağı olmasını təyin edən test*. [Unpublished raw data].
- İsayeva, A. (2025). *Azərbaycan dili üzrə I Regional Olimpiada*. [Unpublished raw data].
- İsmayilli, Ə. (1977). Gürcüstanda Azərbaycan Məktəbləri. “*Sovet Gürcüstanı*” qəzeti.
- Jadama, L. M. (2019). Impact of Subject Matter Knowledge of a teacher in teaching and Learning Process. *Middle East and African Journal of Educational Research*, (7).

- Kelly, S. (2010). Qualitative Interviewing Techniques and Styles. In: Bourgeault, I., Dingwall, R., & de Vries, R. (eds). *The Sage Handbook of Qualitative Methods in Health Research*, 307-327. Thousand Oaks: Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446268247>
- Kldiaşvili, A., Qaqanadze, N., Cakeli, T., & Çerkezişvili. (2024). İncəsənət 2. İkinci sinif üçün müəllim vəsaiti. Gürcüstanın Təhsil və Elm Nazirliyi tərəfindən 2023-cü ildə nəşr hüququ verilmişdir. Kilo Nəşriyyatı.
- Krueger, R.A. (1998). *Focus group kit. 3, Developing questions for focus groups*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications. <https://ebookcentral-proquest-com.ada.idm.oclc.org/lib/adaaz/reader.action?docID=1598448>
- Krueger, R.A & Casey, M.A. (2000). *Focus Groups: A Practical Guide for Applied Research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
https://books.google.ge/books/about/Focus_Groups.html?id=BPm4izC3prUC&redir_esc=y
- Leavy, P. (Ed.). (2014). *The Oxford handbook of qualitative research*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199811755.001.0001>
- Mangioni, V. & McKerchar, M. (2013). Strengthening the Validity and Reliability of the Focus Group as a Method in Tax Research. *ejournal of Tax Research*, 11 (2), 176-190.
<https://www.business.unsw.edu.au/research/research-journals/atax-journal>
- Marshall, M.N. (1996). Sampling for Qualitative Research. *Family Practice (Oxford University Press)*, 13 (6), 522-525. <https://doi.org/10.1093/fampra/13.6.522>
- Manterola, I., Almgren, M., & Idiazabal, I. (2013). Basque L2 development in immersion school settings. *International Journal of Bilingualism*, 17(3), 375-391.
<https://doi.org/10.1177/1367006912438996v>

- Manterola, I. (2013). And if we add the didactics of language leg to the table? In I. Martínez de Luna, P. Suberbiola, M. Zalbide, A. Egaña, & E. Ubieta (Eds.), *Talking pupils, the Arrue Project 2011: Research results and contributions of experts* (pp. 287-291). Vitoria-Gasteiz: Department of Education, Language Policy and Culture of the Basque Government and The Sociolinguistics Cluster.
- Mekhuzla, S & Roche, A. (2009). Education Reform and National Minorities in Georgia. *Tbilisi: European Center for Minority Issues (ECMI)*.
https://www.files.ethz.ch/isn/106681/working_paper_46_geo.pdf
- McCarty, T. L. (2008). Schools as strategic tools for indigenous language revitalization: Lessons from native America. In N. H. Hornberger (Ed.), *Can schools save indigenous languages? Policy and practice on four continents* (pp. 161-179). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mehdiyev, X. (24 sentyabr, 2024). Gürcüstandakı azərbaycandilli məktəblərə dərsliklər göndərilib. *Report İnformasiya Agentliyi*. <https://report.az/region-xeberleri/gurcustandaki-azerbaycandilli-mekteblere-derslikler-gonderilib/>
- Mroveli, L. (1979). *Жизнь Картлийских царей: извлечение сведений об абхазах, народах Северного Кавказа и Дагестана* [Kartli krallarının həyatı: abxazlar, Şimali Qafqaz və Dağıstan xalqları haqqında məlumatların çıxarılması]. Elm Nəşriyyatı.
http://apsnyteka.org/file/Mroveli_Zhizn_Kartliyskih_tsarey_1979.pdf
- Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Milli Mərkəzi. (2015). *Müəllimlik fəaliyyətinə başlanılması, peşəkar inkişaf və karyera irəliləyişi sxeminin bələdçisi*.
 (http://old.tpdс.ge/uploads/pdf_documents/Book-AZER.pdf).

Müəllimlərin Peşəkar İnkişafı Milli Mərkəzi. (2024). *Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimlərinin sertifikatıya imtahanları*.

Milli Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi. (2020). *Beynəlxalq Şagird Qiymətləndirmə Proqramı PISA 2018. Gürcüstanın hesabatı*. [https://naec.ge/uploads/postData/20-21/kvlevebi/PISA2018-Georgia%20\(1\).pdf](https://naec.ge/uploads/postData/20-21/kvlevebi/PISA2018-Georgia%20(1).pdf)

Milli Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi. (2022). *PISA*. <https://naec.news/pisa/>

Milli Qiymətləndirmə və İmtahan Mərkəzi. (2023). *Beynəlxalq Şagird Qiymətləndirmə Proqramı. PISA 2022. İlk hesabat*. <https://naec.ge/uploads/postData/20-24/PISA%20-%20%E1%83%A8%E1%83%94%E1%83%93%E1%83%94%E1%83%92%E1%83%94%E1%83%91%E1%83%98/PISA%202022%20-%20%E1%83%9E%E1%83%98%E1%83%A0%E1%83%95%E1%83%94%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%98%20%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A8%E1%83%98%20.pdf>

Naom, N., & Sarah, A. (2014). Mother tongue in instruction: The role of attitude in the implementation. *International Journal of Research In Social Sciences*, 4 (1), 77- 87.

OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I and II) - Country Notes: Georgia*. https://www.oecd.org/en/publications/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_ed6fbcc5-en/georgia_09138858-en.html#:~:text=In%20Georgia%2C%2026%25%20of%20students,mathematics%20was%20384%20score%20points

Ozfidan, B. (2017). Right of knowing and using mother tongue: A mixed method study. *English Language Teaching*, 10 (12), 15–23. <https://doi.org/10.5539/elt.v10n12p15>

Ó Duibhir, P. (2019). Bilingual Education in Minority Language Contexts: When a high level of linguistic competence is not enough. *Estudios de lingüística inglesa aplicada*, 1, 39-64.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12795/elia.mon.2019.i1.03>

Ó' Ceallaigh, T. J., & Ní Dhonnabháin, A. (2015). Reawakening the Irish Language through the Irish Education System: Challenges and Priorities. *International Electronic Journal of Elementary Education*, 8 (2), 179-198. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1085869.pdf>

Ó Fiannachta, P. (1974). *History of Irish from the beginning*. Stair na Gaeilge ó Thús. Corcaigh: Mercier Press.

Patton, M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods (2nd ed.)*. Beverly Hills, CA: Sage. <https://legacy.oise.utoronto.ca/research/field-centres/ross/ctl1014/Patton1990.pdf>

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative evaluation and research methods (3rd ed.)*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.

Qarabağlı, Ə. (2023). *Gürcüstanda azərbaycandilli məktəblərin tarixi antologiyası*. Print Fabrika Nəşriyyatı.

Qoqışvili, Q., Vepxvadze, T., Mebonia, İ., & Kurçışvili, L. (2020). *Riyaziyyat 3. Üçüncü sinif üçün şagird kitabı (birinci hissə)*. 24 iyul 2018-ci il tarixində Gürcüstanın Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyi tərəfindən 25 №--li əmr ilə qrif verilmişdir. İntelekt Nəşriyyatı.

Qoqışvili, Q., Vepxvadze, T., Mebonia, İ., & Kurçışvili, L. (2023). *Riyaziyyat 2. İkinci sinif üçün şagird kitabı (birinci hissə)*. 24 iyul 2018-ci il tarixində Gürcüstanın Təhsil, Elm, Mədəniyyət və İdman Nazirliyi tərəfindən 25 №--li əmr ilə qrif verilmişdir. İntelekt Nəşriyyatı.

- Rabiee, F. (2004). Focus-Group Interview and Data Analysis. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63, 655-660. DOI:10.1079/PNS2004399
- Robson, C., & McCartan, K. (2016). *Real World Research: A Resource for Users of Social Research Methods in Applied Settings* (4th ed.). John Wiley & Sons Ltd.
- Sofaer, S. (1999). Qualitative Methods: What Are They and Why Use Them? *HSR Health Services Research*, 34 (5), 1101-1118.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1089055/pdf/hsresearch00022-0025.pdf>
- Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Linguistic Genocide in Education—Or Worldwide Diversity and Human Rights*. Mahwah, NJ and London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Skutnabb-Kangas, T. (2008). Language rights and bilingual education. In J. Cummins & N. H. Hornberger (Eds.), *Encyclopedia of Language and Education, Volume 5: Bilingual Education* (2nd ed., pp. 117-132). Netherlands: Springer Science.
- Tabatadze, S. (2009). The reform of education system of Georgia and non-Georgian language schools. *Tbilisi, Georgia: Caucasus Institute for Peace, Democracy and Development*.
- Tabatadze, S. (2015). Textbooks for minority schools of Georgia: Problems and challenges. *International Journal of Multilingual Education*, 3 (1), 1–12.
doi:10.22333/ijme.2015.5001
- Tabatadze, S. (2016). Minority Education in Georgia: Is It Delivering What Is Expected? *Diaspora, Indigenous, and Minority Education*. 11 (1), 17-30.
DOI:10.1080/15595692.2016.1245658
- Tabatadze, S. (2018). Mother Tongue Education in Conflict-Affected Regions: The Case of Abkhazia. *Version: 1. Leibniz Institute for East and Southeast European Studies (IOS)*. http://doi.org/10.15457/cp_1_167-196.

Tabatadze, S., & Gorgadze, N. (2015). *Ensuring Equal Possibilities for Ethnic Minority School Teacher for Professional and Career Growth*. Edited by Kakha Gabunia. Tbilisi: Center for Civic Integration and Interethnic Relations.

<https://cciiir.ge/images/pdf/axalidokumenti.pdf>

Takaishvili, E. S. (1989). *Памятники Грузинской Исторической Литературы VII. Обращение Грузии* [Gürcü tarixi ədəbiyyatı abidələri VII. Gürcüstandan müraciət]. Tbilisi. Meçniereba Nəşriyyatı.

https://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/3164/1/Obrashenie_Gruzii.pdf

Təhsilin İdarəolunması üzrə İnformasiya Sistemi Mərkəzi. (2022). *Gürcüstanda məktəblər*.

<https://skolebi.emis.ge/>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2003). *Education in a multilingual world*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001297/129728e.pdf>

Villano-Ac, A.R. (2024). Non-Specialized Teachers Handling Major Subjects. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Studies*, 4(5), 203-215.

ƏLAVƏLƏR

Əlavə A

İlya Dövlət Universitetinin Azərbaycan dili və ədəbiyyat ixtisası haqqında rəsmi məktubu

საჯარო სამართლის იურიდიული პირი
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
LEGAL ENTITY OF PUBLIC LAW
Ilia State University

საქართველო, თბილისი 0162, ქ. ჩოლოყაშვილის გამზ. 3/5; ტელ: (995 32) 2 220009; www.iliauni.edu.ge; info@iliauni.edu.ge
3/5 K. Cholokashvili Ave.; 0162 Tbilisi, Georgia; Phone: (995 32) 2 220009; www.iliauni.edu.ge; info@iliauni.edu.ge

N 35/1616
26/02/2024

1616-35-2-202402261406

მოქალაქე აიგიულ ისაევას
ელ.ფოსტა: A.Isayeva@socar.ge
ტელ.: 577 10 54 10

თქვენს 2024 წლის 20 თებერვლის N519/35 განცხადებასთან დაკავშირებით მოგახსენებთ, რომ თბილისის სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიურ უნივერსიტეტში (რომლის უფლებამონაცვლე სსიპ ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტია) არსებობდა აზერბაიჯანული ენისა ლიტერატურის სპეციალობა როგორც ცალკე, ასევე სპეციალობა - „ქართული ენა და ლიტერატურა, აზერბაიჯანული ენა და ლიტერატურა“. აღნიშნულ სპეციალობებზე მიღება ადარ განხორციელებულა მას შემდეგ, რაც სსიპ თბილისის სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტის და სსიპ თბილისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის ენისა და კულტურის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რეორგანიზაციის საფუძველზე შეიქმნა „ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“ (2006 წ).

ამასთან, თბილისის სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტს გააჩნდა მარნეულის ფილიალი, რომელიც დაარსდა საქართველოს განათლების სამინისტროს 2000 წლის 25 თებერვლის N49 ბრძანების საფუძველზე. აღნიშნულ ფილიალში ისწავლებოდა აზერბაიჯანულ ენასთან დაკავშირებული შემდეგი სპეციალობები:

- ქართული ენა, ლიტერატურა და აზერბაიჯანული ენა, ლიტერატურა;
- აზერბაიჯანული ენა, ლიტერატურა და ქართული ენა, ლიტერატურა;
- აზერბაიჯანული ენა, ლიტერატურა და საქართველოს ისტორია;
- აზერბაიჯანული ენა, ლიტერატურა და საქართველოს გეოგრაფია.

2005 წელს მიღებულ იქნა უმაღლესი განათლების შესახებ საქართველოს კანონი, რომელმაც უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების ავტორიზაციისა და საგანმანათლებლო პროგრამის აკრედიტაციის სტანდარტებთან შესაბამისობიდან გამომდინარე, დააყენა ახალი მოთხოვნები, რასაც ვერ აკამყოფილებდა მარნეულის ფილიალი. ამასთან, გამომდინარე იქიდან, რომ უნივერსიტეტი საკუთარი კონცეფციისა და სტრატეგიის მიხედვით წარმოადგენდა კვლევით დაწესებულებას, მიზანშეწონავი იყო მის ფილიალებს ქონოდათ მხოლოდ სასწავლო ფუნქცია. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, რექტორის 2006 წლის 2 ოქტომბრის N124 ბრძანების საფუძველზე, უნივერსიტეტში განხორციელდა სტრუქტურული ცვლილებები, მარნეულის ფილიალმა მუშაობა განაგრძო მიღევა რეკიში (სტუდენტების მიერ სწავლის დასრულებამდე) და 2007/2008 წლიდან შეწყდა აბიტურიენტების მიღება ფილიალში.

მარნეულის ფილიალი საბოლოოდ გაუქმდა 2009 წელს, ილია ჭავჭავაძის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აკადემიური და წარმომადგენლობითი საბჭოების გადაწყვეტილებების საფუძველზე.

პატივისცემით,

საჯარო ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის

უზრუნველყოფაზე პასუხისმგებელი პირი

დალი ცქიტიშვილი

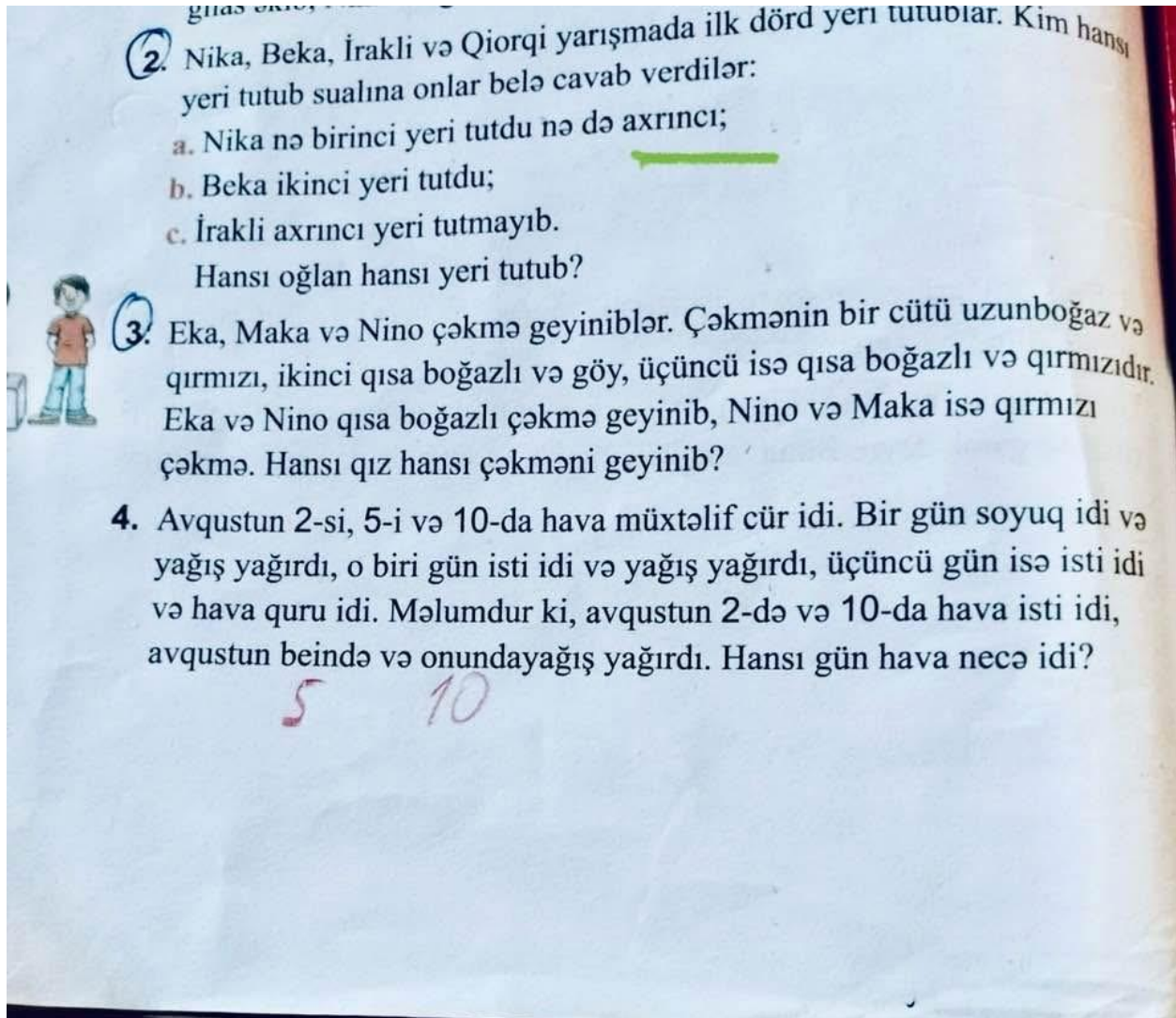
სამსახურის უფროსი

Əlavə B

Dərslıklərdəki səhvlər

Şəkil B1

5-ci sinif riyaziyyat dərsliyindəki səhvlər

Şəkil B2

3-cü sinif riyaziyyat dərslindəki səhvlər

Ev tapşırığı

1 Geriyə saymaqdan istifadə edin və çıxın:
 $45 - 6$

2 Onluqla geriyə saymaqdan istifadə edin və çıxın:
 $80 - 60$

3 Geriyə saymaqdan istifadə edin və çıxın:
 1) $84 - 40$; 2) $74 - 40$;
 3) $64 - 40$; 4) $54 - 40$.

4 Onluqla çıxmadan istifadə etməklə şifahi çıxın:
 1) $62 - 29$; 2) $37 - 19$; 3) $42 - 28$;
 4) $42 - 29$; 5) $57 - 28$; 6) $71 - 9$;
 7) $41 - 18$; 8) $63 - 19$; 9) $38 - 19$.

5 Məchul ədədi tapın:
 1) $24 + \square = 54$; 2) $32 + \square = 40$; 3) $47 - \square = 27$;
 4) $68 - \square = 60$; 5) $33 + \square = 63$; 6) $22 - \square = 20$.

6 Ana Şotikoya 24 lari verdi. İndi onun 54 larisı var. Şotikonun əvvəl neçə larisı var idi?

7 Qvantsa və Lela birlikdə 82 lariyə rəsm aldılar. Qvantsa 30 lari qöydu. Lela neçə lari əlavə etdi?

8 Aleksandr 86-dan əvvəlcə 30-u çıxdi, sonra isə 1 əlavə etdi. Aleksandr 86-nı nə qədər azaltdı?

1) $80 - 30 =$
a) 40

2) $82 - 30 =$
a) 52

3) $65 - 30 =$
a) 45

4) $63 - 20 =$
a) 63

5) $52 - 20 =$
a) 52

6) $67 - 20 =$
a) 67

7) Din
56-nı
a)

8) İr
56-nı
a)

2 42

Şəkil B3

2-ci sinif riyaziyyat dərslindəki səhvlər

 КТО БУДЕТ ПЕРВЫЙ?

1 Qiorqi ● fiqurun, Keti isə – ■ fiqurun adını səsləndirən Qiorqi neçə səsle az səsləndirdi?

2 10 hərfdən, 9 hərfdən ibarət olan hər hansı bir həndəsi fiqur adlandırın.

3 Arı balını saxlamaq üçün pətəkdən bu cür "qab" düzəldir. Bu şəkildə hansı fiquru tanıdınız? Bu cür fiqurdan nə qədər var?

5 Соберите данные о ваших одноклассниках; затем начертите на отдельном листе и заполните данную таблицу:

Ad günü	yanvar	fevral	mart	aprel	may	iyun
Şagirdin adı						
iyul	avqust	sentyabr	oktyabr	noyabr	dekabr	
andica				mirad		

Ad günlərini təbrik etməyi unutmayın!

edin.

2 Sizə yaxın yaşayan sinif yoldaşlarınızın siyahısını tərtib edin. Onları bu siyahıda hansı ardıcılıqla yerləşdirərdiniz?

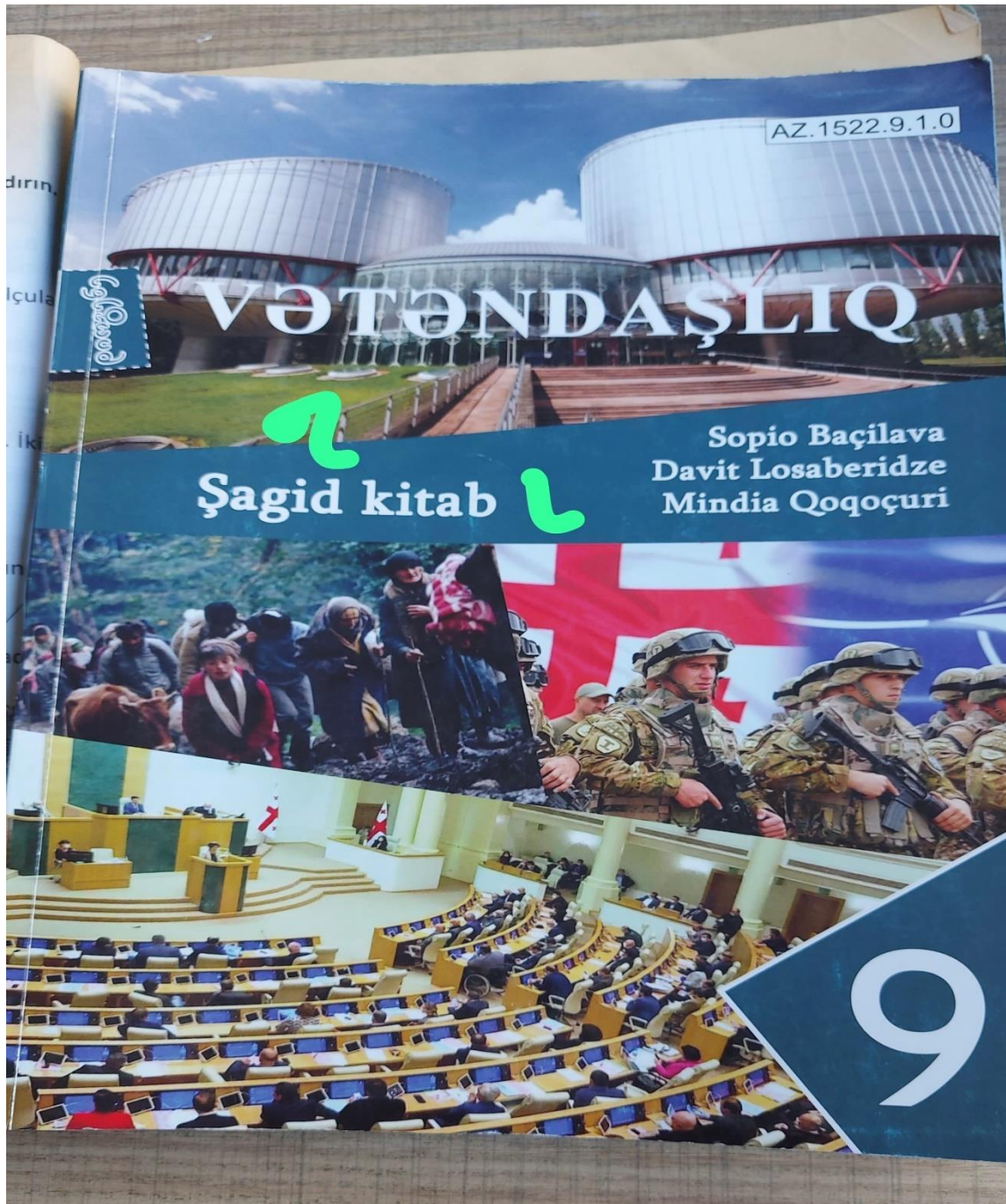
3 Составьте список тех подарков, какие вы хотели бы получить от родителей на Новый год.

70

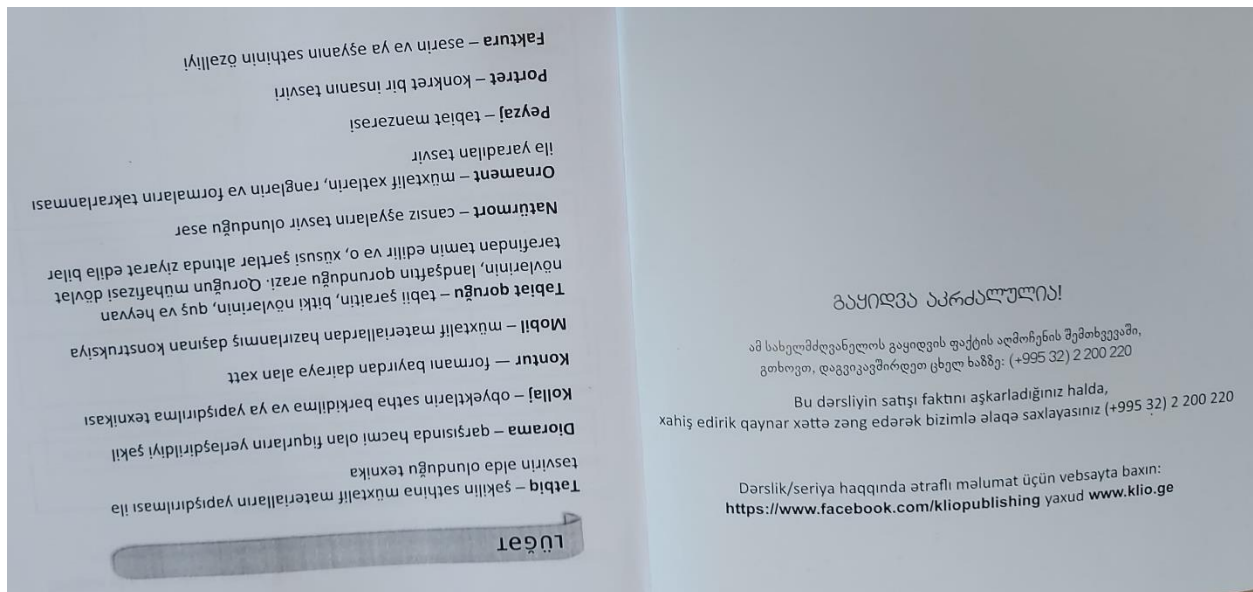
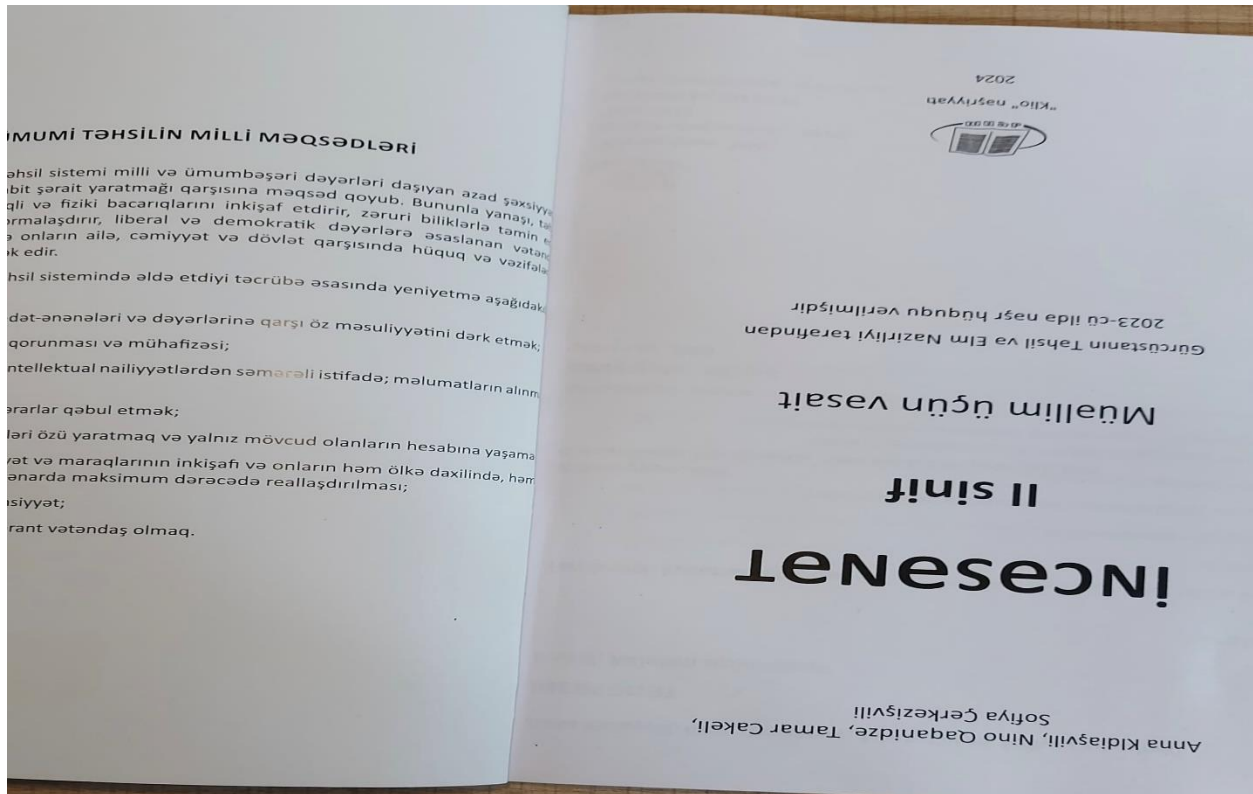
Şəkil B4

9-cu sinif üçün nəzərdə tutulan "Vətəndaşlıq" dərsliyindəki səhvlər

Şəkil B5

2-ci sinif “İncəsənət” fənni üzrə müəllimlər üçün nəzərdə tutulan metodik vəsaitdəki səhvlər

Əlavə C**Tədqiqat aləti - 1: Şagirdlər arasında fokus qrup müzakirə protokolu**

Tarix: _____

Müsahibə edilən qrup: _____

Müsahibəni aparən: _____

Salam, hər birinizi xoş gördük. Mənim adım Aygül İsayevadır. Mən ADA Universitetinin magistr tələbəsi olaraq Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə Azərbaycan dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri araşdırıram. Bu müzakirədə iştirak etmək üçün dəvətimi qəbul etdiyiniz üçün hər birinizə təşəkkürümü bildirirəm. Nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm ki, bu müzakirədə səsləndirəcəyiniz fikirlər böyük əhəmiyyət kəsb etməklə yanaşı məxfi saxlanacaq. Sizlərin kimliyi barədə heç bir quruma və şəxsə məlumat verilməyəcək.

Xahiş edirəm özünüzü rahat və sərbəst hiss edəsiniz. Tədqiqatın məqsədi Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə Azərbaycan dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri müəyyənləşdirməkdir. Sizin fikirləriniz mənim üçün çox önəmlidir. Tədqiqatın əsas məqsədlərindən biri də sizin fikirləriniz və rəyləriniz əsasında ana dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri araşdırmaq və sonda Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyinə təkliflər təqdim etməkdir. Düz və səhv cavab yoxdur, mən sadəcə olaraq sizin fikirlərinizi və təkliflərinizi eşitmək istəyirəm.

Müzakirə zamanı müəyyən qeydlər aparacam, ancaq hər şeyi qeyd etmək imkanım olmadığı üçün audioyazı aparmaq istəyirdim. Audioyazı tamamilə məxfi saxlanılacaq və ancaq tədqiqat komandası buna baxacaq. Tədqiqat üçün lazım olan informasiya təhlil edildikdən sonra audioyazı məhv ediləcək. Hər kəs səs yazısına razıdırmı?

Təşəkkürlər. Bir daha iştirakınız üçün minnətdarlığımı bildirirəm. Sizin bu fokus qrupda iştirakınız könüllüdür. Suallarına cavab verməyə hazırsınızmı? Fokus qrup müzakirəyə başlamamışdan qabaq hər hansı bir sualınız varmı?

Ümumi sual:

1. Əvvəlcə gəlin hər birimiz özümüzü təqdim edək.⁴

1.1. Salam...

1.2. Salam...

1.3. Salam...

1.4. Salam...

1.5. Salam...

1.6. Salam...

Moderator: Özünüzü təqdim etdiyiniz üçün təşəkkür edirəm.

Giriş suallar:

2. Evdə ailə üzvlərinizlə, eləcə də qohum və dostlarınızla ən çox hansı dildə danışırsınız?

3. Evdə danışdığınız dili məktəbdə də öyrənmək sizin üçün nə dərəcədə vacibdir?

(Bərbutə və İovunun (2020) elmi məqaləsindən götürülmüşdür).

4. Mediadan (məsələn televiziya, sosial media, rəqəmsal və s.) məlumatları ən çox hansı dildə əldə edirsiniz?

Əsas suallar:

⁴ Şəxsi məlumatlar məxfi saxlanılacaq və məlumatların təhlili zamanı kodlaşdırılacaq. "Warm up" üçün istifadə olunan sualdır.

5. Azərbaycan dilində oxu, yazı, danışma, anlama bacarığınız hansı səviyyədədir?

(Prob sual: Nə üçün yaxşı, orta və ya pis? Səbəb nədir?)

6. Sizcə, ana dilini inkişaf etdirmək üçün, dili yaxşı öyrənmək üçün nə etmək olar?

7. Azərbaycan dilinin tədrisi ilə bağlı cari vəziyyəti necə dəyərləndirə bilərsiniz?

8. Azərbaycan dilinin tədrisinə müsbət və mənfi təsir edən amillər hansılardır?

9. Gəlin, indi də bir az məktəbdə keçdiyiniz dərslərdən danışaq. Məktəbdə Azərbaycan dilindən başqa müxtəlif fənlər keçirsiniz. Digər fənlərdən dərslər gürcü dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edilir. Tərcümənin keyfiyyəti barədə nə düşünürsünüz?

10. Artıq 11 ildir məktəbdə Azərbaycan dili fənnini keçirsiniz. Sizə dərs deyən müəllim(lər)in fənn üzrə bilik səviyyəsini necə qiymətləndirərdiniz?

11. Zəhmət olmasa, Azərbaycan dilindən dərs proqramını sona qədər çatdırıb-çatdıra bilməməyinizi təsvir edin. (Prob sual: ana dili üzrə dərs saatlarının azaldılmasına münasibətinizi bildirin.)

Bağlanış

12. Bu gün müzakirə etdiklərimizdən sizin üçün ən vacib olanı hansıdır?

13. Azərbaycan dilinin mənimsənilməsinə, sizcə, başqa hansı amillər təsir edir?

14. Bu müzakirəni bitirməmişdən qabaq başqa demək istədiyiniz, əlavə etmək istədiyiniz nələrsə varmı?

Moderator: Fikirlərinizi bölüşdüyünüz üçün bir daha təşəkkür edirəm. Sizin paylaşdığınız məlumatlar mənim üçün çox dəyərlidir. Tədqiqatı yekunlaşdırdıqdan sonra Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyinə təkliflər planı hazırlayıb təqdim edəcəm. Aparılan tədqiqatın bir sıra məsələlərin həllində töhfə verəcəyinə ümid edirəm.

Əlavə D

Tədqiqat aləti - 2: Müəllimlər arasında yarı strukturlaşdırılmış müsahibə protokolu

Tarix: _____

Salam. Mən, Aygül İsayeva ADA Universitetinin magistr tələbəsi olaraq Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə Azərbaycan dilinin mənimsənilməsinə təsir edən amilləri araşdırıram. Tədqiqat yekunlaşdıqdan sonra ana dilinin mənimsənilməsi ilə bağlı Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyinə bir sıra təkliflər və tövsiyələr veriləcək. Sizin müsahibədə verdiyiniz məlumatlar tamamilə məxfi saxlanılacaq, tədqiqat üçün lazım olan informasiya təhlil edildikdən sonra müsahibə yazısı məhv ediləcək. Sizin adınız və soyadınız heç bir halda tədqiqatda öz əksini tapmayacaq. İştirakınız könüllüdür və istədiyiniz vaxt iştirakdan, yaxud müəyyən suala cavab verməkdən imtina edə bilərsiniz. İştirakınız üçün sizə minnətdarlığımı bildirirəm. Müsahibəyə başlamamışdan qabaq hər hansı bir sualınız varmı?

Ümumi sual:

1. Bir daha bu tədqiqatda iştirak etdiyiniz üçün sizə təşəkkür edirəm. Peşəkar təcrübənizlə bağlı məlumat verməyinizi xahiş edirəm, neçə ildir məktəbdə müəllim olaraq çalışırsınız?

Giriş suallar:

2. Media orqanlarından məlumatları ən çox hansı dildə əldə edirsiniz?

3. Azərbaycan dilinin tədrisi ilə bağlı peşəkar təlimlərdə iştirak edirsinizmi?

Əsas suallar:

4. Məktəbdə ana dilində danışmaq şagirdin düşünmə bacarığına necə təsir edir?

(Ozfidanın (2017) elmi məqaləsindən götürülmüşdür).

5. Azərbaycan dilinin tədrisi ilə bağlı cari vəziyyəti necə dəyərləndirə bilərsiniz?

6. Azərbaycan dilinin tədrisinə müsbət və mənfi təsir edən amillər hansılardır?

7. Gəlin, indi də bir az məktəbdəki dərsliklərdən danışaq. Məktəbdə Azərbaycan dilindən başqa müxtəlif fənlər tədris olunur. Digər fənlərdən dərslilər gürcü dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə edilir. Tərcümənin keyfiyyəti barədə nə düşünürsünüz?

8. Azərbaycan dili fənnindən buraxılış imtahanının olmaması ilə bağlı nə düşünürsünüz?

9. Yəqin ki, öz məktəbinizdə, eləcə də digər məktəblərdə Azərbaycan dilini tədris edən müəllimləri müşahidə etmişiniz. Azərbaycan dilini tədris edən müəllimlərin fənn üzrə bilik səviyyəsini necə qiymətləndirərdiniz?

(Prob sual: qeyri-ixtisas fənn müəllimləri ilə bağlı nə deyərdiniz?)

10. Dərs proqramını sona kimi çatdırıb-bilməməyinizlə bağlı məlumat verin, zəhmət olmasa.

(Prob sual: Təhsil nazirliyinin tərtib etdiyi Milli Tədris Planında Azərbaycan dili saatları ilə bağlı qərar vermə prosesi barədə nə düşünürsünüz? Bu qərarın nəticəsində artıq bir çox məktəblərdə ana dili müəyyən şərtlər daxilində tədris olunur və dərs saatları həftədə 5 saatdan 3 saata kimi azaldılıbdır.)

Bağlanış

11. Bu gün müzakirə etdiklərimizdən sizin üçün ən vacib olanı hansıdır?

12. Azərbaycan dilinin mənimsənilməsinə, sizcə, başqa hansı amillər təsir edir?

13. Bu müzakirəni bitirməmişdən qabaq başqa demək istədiyiniz, əlavə etmək istədiyiniz nələrə varmı?

Müsahibə alan: Fikirlərinizi bu gün mənimlə bölüşdüyünüz üçün bir daha təşəkkür edirəm. Sizin paylaşdığınız məlumatlar mənim üçün çox dəyərlidir. Tədqiqatı yekunlaşdırdıqdan sonra Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər nazirliyinə təkliflər planı hazırlayıb təqdim edəcəm. Aparılan tədqiqatın bir sıra məsələlərin həllində töhfə verəcəyinizə ümid edirəm.

Əlavə E**Etik Razılaşma Forması (valideynlərlə)****ADA Universiteti Təhsil Fakültəsi**

Mən, Aygül İsayeva ADA Universitetinin Təhsil fakültəsində “Təlim və Tədrisin Təşkili və Metodikası” ixtisası üzrə magistr təhsili alıram. Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsinin aşağı olmasına təsir edən amilləri araşdırıram. Tədqiqatın aparılmasında fokus qrup müzakirədən istifadə edirəm. Bu sənədin məqsədi sizə tədqiqat və bu tədqiqatda iştirakla bağlı məlumat verməkdir. Sizin övladınızın bu sahədə fikirləri mənim üçün çox önəmlidir. Fokus qrup müzakirə maksimum 1 saat 30 dəqiqə davam edəcək və müzakirə zamanı səs yazısı qeydə alınaraq yazıya köçürüləcək. Sizin övladınızın verdiyi məlumatlar tamamilə məxfi saxlanılacaq, tədqiqat üçün lazım olan informasiya təhlil edildikdən sonra fokus qrup müzakirə yazısı məhv ediləcək. Sizin övladınızın ad və soyadı heç bir halda tədqiqatda öz əksini tapmayacaq. Məlumatlar toplandıqdan sonra iştirakçıların adları təxəllüslərlə əvəz olunub iştirakçı kimliyi/şəxsiliyi kodlaşdırılaraq məxfi saxlanılacaqdır. Övladınızın iştirakı könüllüdür və istədiyi vaxt iştirakdan, yaxud müəyyən suala cavab verməkdən imtina edə bilər. Tədqiqat yekunlaşdıqdan sonra ana dilinin mənimsənilməsi ilə bağlı Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyinə bir sıra təkliflər və tövsiyələr veriləcək.

Bu tədqiqat layihəsində iştirak etmək tamamilə könüllü olmaqla bərabər sizin övladınız üçün hər hansı bir risk törətmir. Övladınızın iştirakını təsdiqləmək üçün bu “Etik Razılaşma Forma”sını imzalamalı, həmçinin könüllü olaraq şifahi şəkildə təsdiqləməlisiniz.

Övladınızın iştirakına razılıq verdiyiniz üçün sizə minnətdarlığımı bildirirəm.

Mən, _____, bu tədqiqatda övladımın iştirakını təsdiqləyirəm.

İmza: _____

Mən, _____, tədqiqat zamanı səs yazısının qeydə alınmasına icazə verirəm.

İmza: _____

Əlavə F**Etik Razılaşma Forması (müəllimlərlə)****ADA Universiteti Təhsil Fakültəsi**

Mən, Aygül İsayeva ADA Universitetinin Təhsil fakültəsində “Təlim və Tədrisin Təşkili və Metodikası” ixtisası üzrə magistr təhsili alıram. Gürcüstanda fəaliyyət göstərən azərbaycandilli məktəblərdə şagirdlərin ana dili üzrə bilik səviyyəsinin aşağı olmasına təsir edən amilləri araşdırıram. Tədqiqatın aparılmasında yarı stukturlaşdırılmış müsahibədən istifadə edirəm. Bu sənədin məqsədi sizə tədqiqat və bu tədqiqatda iştirakla bağlı məlumat verməkdir. Sizin bu sahədə fikirləriniz mənim üçün çox önəmlidir. Müzakirə maksimum 45 dəqiqə davam edəcək və müsahibə zamanı səs yazısı qeydə alınaraq yazıya köçürüləcək. Sizin müsahibədə verdiyiniz məlumatlar tamamilə məxfi saxlanılacaq, tədqiqat üçün lazım olan informasiya təhlil edildikdən sonra müsahibə yazısı məhv ediləcək. Sizin adınız və soyadınız heç bir halda tədqiqatda öz əksini tapmayacaq. Məlumatlar toplandıqdan sonra iştirakçıların adları təxəllüslərlə əvəz olunub iştirakçı kimliyi/şəxsiliyi kodlaşdırılaraq məxfi saxlanılacaqdır. İştirakınız könüllüdür və istədiyiniz vaxt iştirakdan, yaxud müəyyən suala cavab verməkdən imtina edə bilərsiniz. Tədqiqat yekunlaşdıqdan sonra ana dilinin mənimsənilməsi ilə bağlı Gürcüstanın Təhsil, Elm və Gənclər Nazirliyinə bir sıra təkliflər və tövsiyələr veriləcək.

Bu tədqiqat layihəsində iştirak etmək tamamilə könüllü olmaqla bərabər sizin üçün hər hansı bir risk törətmir. İştirakınızı təsdiqləmək üçün bu “Etik Razılaşma Forma”sını imzalamalı, həmçinin könüllü olaraq iştirakınızı şifahi şəkildə təsdiqləməlisiniz. İstənilən vaxt tədqiqatda iştirak etməkdən imtina edə bilərsiniz.

İştirakınız üçün sizə minnətdarlığımı bildirirəm.

Mən, _____, bu tədqiqatda iştirakımı təsdiqləyirəm.

İmza: _____

Mən, _____, tədqiqat üçün səs yazımın qeydə alınmasına icazə verirəm.

İmza: _____